ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

1970 / VASARIS - FEBRUARY / NR. 2 (16)

akiračiai

VASARIO 16 MINĖJIMAI

TAUTŲ APSISPRENDIMO TEISĖS PRIMINIMAS

(IŠKILESNI IR LIŪDNESNI MOMENTAI)

Lietuvos nepriklausomybės atstatymą minime jau 30-tą kartą, tos nepriklausomybės nebeturėdami. Jau vien šis skaičius rodo, kaip stipriai lietuvių tauta buvo pasiryžusi nepriklausomai gyventi. Dvidešimtmetis savarankio gyvenimo paliko sunkiai išdildomą įspūdį, kuris, bent išeivijoje, dar gana sėkmingai yra perduodamas ir tiems, kurie jau kitur gimę ar neprisimena laisvos Lietuvos.

Jei mažai gali būti abejonių dėl nusistatymo laisvos, savarankės valstybės atžvilgiu vyresnėje kartoje Lietuvoje, nepriklausomybės laikotarpį betarpiškai patyrusios, tai tam tikri klausimai gali kilti dėl jaunesnės kartos, subrendusios jau sovietinio režimo metu. Kaip išeivijoje, taip ir Lietuvoje bent dalį tų sentimentų perduoda vaikams vyresnieji; bet tuo pačiu metu visas valstybės politinės socializacijos aparatas yra pajungtas nepriklausomybės laikotarpiui sumenkinti ir nepriklausomo gyvenimo idėjai ištrinti. Kiek sėkmingai režimas to atsiekia, neįmanoma tiksliai pamatuoti. Impresionistinis vaizdas, tačiau, rodo, kad jaunoji karta yra giliai patriotinė ir sąmoninga, pasiryžusi, žūt būt, lietuvių tautos kultūrą ne vien išlaikyti, bet ir pastūmėti į aukštesnę išsivystymo plotmę. Kol tauta yra sąmoninga, tol ji ir valstybiškai nėra mirus. Anksčiau ar vėliau ji aktualiai sieks vienokios ar kitokios, savos valstybinės formos savo tautiniams-kultūriniams impulsams įgyvendinti. Todėl, tikriausiai neklysiu, tikėdamas, kad lietuvių tauta krašte taip pat bent savo širdyse mini Vasario 16 ir patvirtina tos šventės reikšmę — valstybingumo siekimą.

Bet grįžkime prie išeivijos — kaip ji šiais metais tą šventę paminėjo.

APSISPRENDIMO TEISĖS PRIPAŽINIMAS

Jei išeivija turi kuo didžiuotis, tai savo vistik gana svariu prisidėjimu prie tarptautinio Lietuvos okupacijos nepripažinimo išlaikymo. Vasario 16 proga išgauti įvairių vyriausybių, parlamentarų pasisakymai, liudija, kad bent teisinėje-moralinėje plotmėje lietuvių tautos teisė laisvai apspręsti savo gyvenimą yra pripažinta. Be abejo, svarbiausias pasisakymas yra JAV Valstybės sekretoriaus William P. Rogers sveikinimas mūsų atstovui Vašingtone (š. 11 psl.). Taip pat įdomus ir reikšmingas yra Kanados Užsienio reikalų ministerio Mitchell Sharp atsakymas į eilę klausimų, pateiktų *Tėviškės Žiburių* redakcijos (ž. 11 psl.).

Žinoma, tokių pasisakymų reikšmę praktinėje plotmėje nereiktų pervertinti ir savęs apgaudinėti, kaip kad dažnai esame linkę. Bet esmėje jie yra reikšmingi tuo, kad simbolizuoja tautų apsisprendimo, įskaitant ir lietuvių, teisės pripažinimą. Pareiškimų politinė reikšmė yra tame, kad jie palaiko valstybingumo viltį lietuvių tautoje ir kelia nerimo Kremliaus valdovams, nes, kiek tai liečia pasaulį, Lietuva yra jų, kol jėga yra jų.

NEPRIKLAUSOMYBĖS MINĖJIMAS JAV KONGRESE

Amerikos lietuviai dėl savo strateginės politinės padėties Amerikos rinkiminėje santvarkoje jau beveik dvidešimt metų kai suorganizuoja oficialius Vasario 16 minėjimus JAV Atstovų ir senato rūmuose. Nors tokie paminėjimai yra daromi ir kitoms tautoms (latviams, estams, ukrainiečiams), lietuviai susilaukia didžiausio dėmesio. Vasario 16 minėjime 1968 m. 19 senatorių ir 119 atstovų pasakė kalbas; 1969 m. — 16 sen. ir 59 atstovai; 1970 m. (iki kovo 4) — 21 sen. ir 74 atstovai. Palyginus su kita gausia grupe Amerikoje — ukrainiečiais — jų minėjime 1969 m. kalbas pasakė 6 sen. ir 55 atstovai, o 1970 m. — 2 sen. ir 22 atstovai. Šie skaičiai rodo, kad lietuvių išeivija turi gana stiprią politinę įtaką maždaug 20 % senatorių ir 20% atstovų tarpe. Intensyvios akcijos pasėkoje parama Lietuvos reikalams gali priartėti prie daugumos abejuose rūmuose (kaip iš tikro atsitiko su Kersteno investigacija ar Rezoliucijų komiteto akcija).

Sekant papročiu minėjimai paprastai pradedami lietuvio dvasiškio malda Kongreso rūmuose, po to yra paskiriamas oficialus laikas kalboms, rezoliucijoms bei duodama teisė tai vėliau padaryti („Extension of remarks"). Tokiu būdu kas metai pasauliui yra primenama Lietuvos byla, nes Kongreso minėjimai yra pilnai atspausdinami oficialiame leidiny *Congressional Record*, kuris pasiekia visas pasaulio didesnes bibliotekas, ambasadas, valstybių kanceliarijas ir užsienio reikalų ministerijas bei plačiai paskleidžiamas pačioje Amerikoje. Trumpai tariant, Kongreso minėjimai yra puiki ir mažai kainuojanti proga propagandinei kovai už Lietuvos interesus.

Šiais metais oficialus minėjimas įvyko tik Atstovų rūmuose. Minėjimą pravedė atstovas iš Pensilvanijos Flood. Minėjimo metu kalbas pasakė 20 atstovų, o dar pusšimtis padarė „extension of remarks" vėliau. Sesijos įvadinę maldą sukalbėjo Martynas A. Kavolis. Senate oficialaus laiko minėjimui nebuvo skirta, bet kalbas pasakė virš 20 senatorių, iš kurių paminėtinos sen. Dodd (Conn.) ir sen. Smith (Ill.) kalbos.

Šių metų minėjimai mažai skyrėsi nuo ankstyvesnių. Šiokio tokio nerimo kelia oficialaus minėjimo Senate nebuvimas. Kieno kaltė, — sunku pasakyti. Galbūt ALT nepadarė visko, kas įmanoma, galbūt ir pačio Senato vadovybės bei narių atšalimas specialiems minėjimams. Pastarąją galimybę ypač pabrėžia kad ir sen. Javits (N. Y.) atsisakymas pasakyti kalbą dėl laiko stokos ir jo nusistatymas padaryti tik vieną metinį pareiškimą dėl visų pavergtų tautų.

Pažvelgus į esminę minėjimų pusę, reikia pripažinti, kad kalbose maža reikšmingo turinio. Tipiška kalba per dvi pastraipas prabėga visą Lietuvos istoriją, pagarbina lietuvių tautos dorybes, konstatuoja okupacijos faktą bei Amerikos laikyseną ir išreiškia simpatijas. Dažnai prie tokių kalbų dar prijungiamos lietuvių rezoliucijos (kurios labai kartojasi). Dėl kalbų turinio skurdumo kalti daugiausia tie, kurie tokius minėjimus organizuoja. Atstovai ir senatoriai yra per daug užimti, o lietuvių išeivija yra per maža, kad ji galėtų ar norėtų paskirti daug laiko

(nukelta į 16 psl.)

turinyje

VIKTORAS PETRAVIČIUS

Parodoje dar nebuvę darbai pašnekesyje lydi savo autorių.

LIETUVOS JAUNIMAS

Gitaros ir ilgi plaukai — kaip ir kitur.

ANTANAS ŠKĖMA LIETUVOJE

Bučys, Maziliauskas, Mockūnas — lietuviai iš Rytų ir Vakarų — apie „Baltą Drobulę" ir jos autorių.

PRAĖJĘS DEŠIMTMETIS

Pradedami atsakymai į AKIRAČIŲ užklausimą, kas buvo, kas dingo, kas naujo, kas liks...

LITHUANIA 700 YEARS

Leidinys, iš kurio žymiai mažiau susilaukta negu tikėtasi — leidėjai itin nepriaugę užsimotam uždaviniui.

IŠEIVIJOS SPAUDOS KRONIKA

Broliška neapykanta — VARPE, DIRVOJE, AIDUOSE, ALTe.

KOLUMNOS, LAIŠKAI, ATGARSIAI

APIE TAI, KO NEPRARADOME

Šiandien ji pradėtų penkiasdešimt trečiuosius. Po viršširntmetinės rusų okupacijos gyventi prisikėlusi, laisva.

Daugelį metų pasauliui įrodinėjome, jog rusų imperijon grįžo ji ne savo noru, ne tautos valia. Josifo Stalino buvo tokia valia. Dabar įrodinėti nebereikia. Apie savanorišką įsijungimą rusų kolonijų šeimon gali kalbėti tik „pažangieji". Šitokiom kvailybėm nebetiki net ir komunistai...

Trys milijonai lietuvių žino, ką reiškia laisvė. Ir ką reiškia jos netekti. Suprantama todėl, kad Vasario 16 daugeliui tapo liūdnos nuotaikos diena. Prarastosios nepriklausomybės diena. Ir gyvenimo realybės sudaužytų vilčių ir svajonių diena. Gimtinėje nutilo partizanų šautuvai. Išeivijoje — linkėjimai sekančiais metais grįžti namo.

Mažų tautų kelias į laisvę reikalauja daug kantrybės. Ir netikėjimo. Ypač deklaracijomis ir chartomis apie tautų apsisprendimo teisę, skriaudos nepripažinimą, kovą už pavergtuosius ir taip toliau. Dvidešimtajame amžiuje melas rūpestingai įpakuojamas į gražius žodžius.

Nežinome, kada ir vėl istorija bus palanki mūsų tautos laisvės siekimams. Gal greit, o gal ir ne. Užtai prasminga šia proga pakalbėti apie tai, ko nepraradome. Ir neprarasime.

Tautos nemiršta natūralia mirtimi. Jos žūna kovoje arba praranda tautinį sąmoningumą ir ištirpsta kitų tautų tarpe. Buvo ir mūsų tautos gyvenime laikotarpis, kada tik dideli optimistai tetikėjo savos genties ateitimi. Šiandie, net ir po 25 okupacijos metų, mūsų tautos ateitimi tiki ne vien tik optimistai.

Ketvirtį laisvo gyvenimo šimtmečio mums truko prarasti svetimų kultūrų puoselėtą tautinio menkavertiškumo jausmą. Šiandien tai tik atgyvena.

Ketvirčio šimtmečio reikėjo, kol įpratome savoje žemėje jaustis šeimininkais. Šiandie, net ir okupacijoje, lietuvis tai jaučia ir to jausmo neslepia.

Ketvirtį šimtmečio truko kelionė nuo žagrės iki atominės teorijos. Ir nerandame istorijoje tautų, kurios šį kelią būtų greičiau nuėjusios. Ir kasdieną šiuo keliu Lietuvoje eina vis daugiau. Ir greičiau. Ir toliau.

Vasario Šešioliktoji anais metais Vilniuje paskelbė netik nepriklausomybę. Ši diena mūsų tautai tapo tautinio sąmoningumo diena. Okupantai gali išbraukti Nepriklausomybę iš kalendorių ir istorijos vadovėlių. Neišbraukiama tačiau iš sąmoningos tautos galvosenos valstybingumo idėja.

Lietuvoje Nepriklausomybės kalbas ir minėjimus pakeitė tyla, rūpestis ir darbas. Atkaklus, kasdieninis darbas ir rūpestis savo krašto aplinka, savo kultūra, kalba, mokslu ir kasdieniniu gyvenimu. Nelengvas tai darbas, didelis rūpestis — sąmoningas rūpestis. Ypač okupacijoje. Ir jeigu šiandien Lietuva yra šviesus, kultūringas ir, svarbiausia, lietuviškas kraštas, tai tik dėka *savame* krašte gyvenančių žmonių. Kasdieninį jų gyvenimą lydi ne tik vargai ir nesėkmės. bet ir laimėjimai, ir pažanga. Kasdieniniame išeivijos gyvenime galbūt perdaug rūpestingai registruojame Lietuvos gyvenimo nesėkmes ir sunkumus, retai tesustodami pasidžiaugti ir įvertinti tai, kas vertinga ir prasminga.

Laisvė ir nepriklausomybė — nėra tai vien tik gero gyvenimo reikalas. Daug tautų šiandien, laisvų ir nepriklausomų, gyvena blogiau negu Lietuva. Neatsižada tačiau tautos laisvės dėl trupinio aukso ar gardaus valgio šaukšto. Neatsižadės jos nei mūsų tauta.

TSR
TINĖ
BIBLIOTEKA
Rf 230-246

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

BROLIŠKA NEAPYKANTA

Senos mūsų partijos, kad įrodytų, jog dar egzistuoja, išleidžia karta's ir kokį savo organo numerį — bent vieną per keletą metų. Ir tai, žinoma, geriau regu nieko. Juk reikia ką nors prisiminti, kokį sukaktuvininką pagerbti, ką nors pamokyti ir pakritikuoti.

Varpo 9-me numery redaktorius A. Kučys 10 puslapių skyrė akiratininkams pagerbti. Ir yra už ką. Jie juk kovoja „prieš išeivijos lietuvių vadovaujančius organus, veiksniais vadinamus" Jiems viskas blogai „net prieš rengimąsi ką nors daryti". „Okupuotos Lietuvos spauda mūsų veiksnių atžvilgiu, palyginus, tėra tik ėriukas prieš neapykanta degantį *Akiračių* vilką". Jie „agresyviai šaukia" dėl santykių su tauta ir į veiksnių nutarimus Klevelande „su nerimstančiu pykčiu svaido akmenis". Jie „beveik visiškai užgožė nepriklausomybės žodį" ir solisto Noreikos koncerto proga „liejo neapykantą visiems mūsų establišmentams ir veiksniams". Jie pagaliau „propaguoja komunistinimą okupuotoje Lietuvoje". Tarp bendradarbių pakenčiami tėra tik du — A. Gureckas ir R. Šilbajoris. Visi kiti — „neapykanta degantys vilkai".

Šitaip pagerbęs akiratininkus, A. Kučys, užmiršęs, ką pradžioj rašė, užbaigė šitokiais žodžiais: „mes linkime jiems ištvermės ir sėkmės". O mes nustebę klausiame: iš tikrųjų linkite? Ir neveidmainiaudami? Linkite sėkmės ir ištvermės tiems, kurie „dega neapykanta" mūsų veiksniams, kurie „propaguoja komunistinimą okupuotoje Lietuvoje"? Ar gali būti, kad tokio patriotinio leidinio toks patriotiškas redaktorius galėtų linkėti ištverti Lietuvos komunistinimo propaguotojams? Dievaži, netikime. Tai nesiderina su patriotizmu.

Pagerbė akiratininkus ir *Dirvos* bendradarbė A. Čekienė net laikraščio vedamuoju. Ji taip pat nepatenkinta, kad *Akiračiai* kritikuoja Altą, Vliką, *Draugą*, *Dirvą* ir *Naujienas*, tartum jie būtų absoliučiai neklaidingi ir dėl to nekritikuotini. Ji rašo: „Pulti konservatyviuosius, kurie vis dar primygtinai reikalauja nepriklausomos Lietuvos atstatymo, yra nedaugelio iš mūsų darbas, kurie bendrauja ir bendradarbiauja su menininkais ir juos lydinčiais politrukais" (1970.2.4). Šitokiais žodžiais konservatyviųjų laikraščio bendradarbė stengiasi nekonservatyviuosius vienu smūgiu sulikviduoti. Tik pagalvokit: konservatyvieji reikalauja, dargi primygtinai, nepriklausomos Lietuvos atstatymo, o tie nevidonai (tiesa, „nedaugelis") akiratininkai puola tuos konservatyviuosius, vadinas eina prieš nepr. Lietuvos atstatymą. Tai rodąs ir faktas, kad jie „bendradarbiauja su menininkais ir juos lydinčiais politrukais".

Gerbiama ponia Čekiene, argi verta gaišinti laiką ir skirti tokią gerą vietą laikrašty tokiems niekadėjams, kurie bendradarbiauja su politrukais? Manome, kad neverta. Ar ne geriau būtų buvę, jei akiratininkų vietoj būtumėt pagerbusi tuos konservatyviuosius bent išsamesniu straipsniu, jei ne studija, kurios, sakot, jie esą nusipelnę. Ar ne geriau mums pasilikti kiekvienam prie savųjų — jums prie savo konservatorių, o mums prie Lietuvos menininkų, mokslininkų ir aplamai kultūrininkų, nors jums atrodo, kad „galime tik iš jų semtis propagandinės kultūros lobių". Mūsų žvilgsnis į juos krypsta dar ir todėl, kad svarbiausi Lietuvos laisvintojai bei jos nepriklausomybės atstatytojai gyvena Lietuvoje, o ne Amerikoje ar kur kitur. Tai juk visi pripažįsta, neišskiriant ir *Dirvos*, kur dar visai neseniai tai teigė ir jos bendradarbis St. Žymantas. Todėl labai nepykit, kad jūsų konservatyviaisiais mes ne per daug tesižavim ir kad mūsų žvilgsniai dažniau krypsta į Lietuvos žmones, nes kaip teisingai prieš pat savo mirtį pasakė šaunus jūsų tautininkas Vaclovas Alksninis, herojai ne mes pabėgėliai, o jie ten pasilikusieji. Dėl to jiems ir priklauso visų mūsų meilė ir pagarba. Konservatoriais šiandien nedaug kas tesižavi.

Aidų redaktorius savo 1969 m. apžvalgoje (*Aidai*, 1970, Nr. 1) palietė ir ryšių su tėvyne klausimą, primindamas, kad jis „neturi būti verčiamas lyg vienos kurios grupės monopoliu". To iš tikrųjų niekas ir nedaro. Ryšių su tauta, t. y. su pagrindiniu kovos frontu, palaikymo šalininkai su dideliu malonumu atžymi kiekvieną, kuris už tai pasisako ar kuriuo nors būdu pasireiškia. Tačiau negalima jų šalininkais laikyti tų, kurie tyli, kai oficialūs pareigūnai ar institucijos čia iš tėvynės atvykstančius vadina agentais ir kitaip juos niekina. Šie pastarieji yra bent atviri, o tie, kurie tyli, vaidina neutralius ir teisuolius. Tačiau neutralumas blogybės atžvilgiu nedaug tesiskiria nuo atviro blogybės propagavimo, nes abu jie nemoralūs.

Aidai pasisako prieš išeivių visuomenės poliarizaciją — pasiskirstymą už ir prieš bendravimą su tauta. Mes gi pasisakome prieš išeivių ir tautos poliarizaciją — prieš pasiskirstymą į „jūs ten" ir „mes čia". Mes tai laikome daug didesne blogybe, nes tai reiškia praktišką atsiribojimą nuo tautos ir nuosmūkio bei nutautėjimo spartinimą. Ir tai nereiškia, kaip rašo *Aidai*, veiksnių „totalų neigimą", o tik totalų atsiribojimą nuo jų užimtos pozicijos ryšių su tėvyne klausimu.

Laiškų Lietuviams redaktorius savo apžvalgoje (1970, Nr. 1, 25) rašė: „Mums patylėti, prikąsti liežuvį ir ne tiek kalbėti, rašyti, diskutuoti, bet daugiau galvoti ir veikti būtų labai naudinga ir net reikalinga. Kiek mes vieni prieš kitus prikalbėjome ir prirašėme praėjusiais metais sportininkų išvykimo ar menininkų atvykimo progomis, kiek išliejome tulžies, kiek degėme „broliška" neapykanta — baisu ir pagalvoti. Bijomės, kad mus rusai nesuskaldytų? Nesibijokime, jiems mūsų skaldyti nereikės, nes jau mes patys pakankamai susiskaldėme. Tad jeigu šia prasme išmoktume patylėti, tai, pasibaigus šiems metams, pasijustume daug vieningesni ir stipresni".

Pagaliau jaunimo atstovas Romas Sakadolskis savo žodyje Vasario 16 minėjime Čikagoje pareiškė: „Mūsų lietuviškoje visuomenėje turėtų būti mažiau šūkaujančių, daugiau klausančių. Bendravimas su pavergtos Lietuvos lietuviais išeivijoje iš esmės nesprendžiamas, o kartais ir daugiau aštrinamas. Mūsų tarpe yra ir tokių, kurie neskiria okupanto nuo okupuotopavergto lietuvio. Tuo tarpu abiejų tautos dalių bendradarbiavimas yra labai svarbus dalykas ir jo negalima palikti nuošaliai. Atėjo laikas naujoms idėjoms ir naujiems žmonėms. Mūsų jaunimas naujos dekados atėjimo proga turi tinkamai pasiruošti, kad apie 1980 metus jau galėtų tvirtai stovėti lietuviškos išeivijos priešakyje" (*Draugas*, 1970.2.18). A. B.

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc. 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629 Subscription rates: $5.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.50 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. • Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. • Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. • Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $5.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.50. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

DOLERIAI IR KAPEIKOS

TARYBINĖ LIETUVIŲ FONDO KRITIKA

Persispausdiname iš Gimtojo Krašto *1970 metų 8 numerio paliūdijimą, kad ir Pedagoginis lituanistikos institutas ir milijoninis Lietuvių fondas turėtų iš mūsų visuomenės susilaukti daugiau paramos. Gal ir ne visai tokiu tikslu buvo rašytas šis paliūdijimas, bet...*

O be to ir Lietuvių fondo pinigų skirstytojus, šiais metais nepamiršusius Amerikos pakraščiuose išmėtytų mirštančios lietuvybės paminklų, gal paskatinus šis, nors ir nevisai nuoširdus paliūdijimas pagalvoti apie dar gyvus, dar paminklais netapusius lietuviškus reikalus.

Prieš kokį dešimtį metų Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviškų reakcinių organizacijų vadeivos apsidžiaugė, tarsi geležėlę radę. Kažkuriam jų kilo mintis įsteigti Lietuvių fondą.

Kas tai per naujas paukštis, susidomėjo ne vienas, o netrukus štai ką sužinojo. Lietuvių fondas — tai milijonas dolerių, kuriuos suaukos „patriotiškai" nusiteikę tautiečiai.

Šitie pinigai, skirtingai nuo visokių kitokių fondų, prie kurių neretai prikiša nagus „vaduotojai", nebus liečiami. Milijonas dolerių ramiai sau gulės kurio nors solidaus banko seife. Bankai, kaip žinia, už indėlius moka procentus. Vadinasi, šiuo atveju tai sudarytų kasmet keliasdešimt tūkstančių dolerių. Šita suma ir bus naudojama įvairiems lietuvybės reikalams, daugiausia — kultūrinei veiklai. Kuris gi tikras patriotas nepaaukos tokiam dalykui, juo labiau, kad aukotojai skelbiami spaudoje, o Jungtinėse Valstijose nestokoja žmonių, norinčių, kad juos pareklamuotų.

Kalbos buvo, žinoma, labai gražios. Tačiau daugiausia tai ir liko kalbomis. Kai reikėjo atverti pinigines, „patriotų" gretos bematant išretėjo. Tad ir dabar, po daugelio raginimo ir aukų rinkimo metų, garsiai išreklamuotasis Lietuvių fondas disponuoja vos puse numatytos sumos.

Ką gi, gerai ir tiek, pagalvodavo ne vienas lietuvis, nuoširdžiai susirūpinęs tuo, kad ir užsienyje būtų puoselėjama lietuviškoji kultūra. Tegu mažesnė suma surinkta, bet vis šis tas reikalingiausiems dalykams nubyrės. To ypač tikėjosi Pedagoginio lituanistikos instituto bendradarbiai. Juk šiaip ar taip, bet neakivizidiniu lituanistinių dalykų dėstymu besirūpinąs institutas yra vienintelė tokio pobūdžio užsienio lietuvių mokykla.

Tačiau štai ne per seniausiai vienas jos bendradarbių, rašydamas užsienio lietuvių spaudoje apie vargingą instituto padėtį, paskelbė: „Dambriūno „Lietuvių kalbos sintaksei" perspausdinti iš Lietuvių Fondo mes laukėme 500 dolerių, o gavome tik 300". Vargais negalais šis vadovėlis buvo išleistas. Bet stebina kitkas — negi neatsirado nė vieno žmogaus, kuris būtų šią ne tokią jau didelę sumą pridėjęs? Ne, neatsirado! Instituto specialistams teko kreiptis į lietuvišką akademinį jaunimą, kuris iš savo kuklių lėšų pridūrė trūkstamus pinigus.

Panašiai atsitiko ir su kitais vadovėliais, kurių iš viso per ilgą — vienuolikos metų — instituto veiklą išleista vos penketas. Ir kiekvienu atveju tekdavo kreiptis į visokias kitokias organizacijas. Kaip stebuklingasis Lietuvių fondas padėjo Pedagoginiam lituanistikos institutui, rodo to paties autoriaus žodžiai: „Palyginę Lietuvių Fondo paramą Institutui su kitų rėmėjų įnašais tai mokyklai, matome, jog to Fondo paramos nebūtų užtekę net dviejų kambarių nuomai užsimokėti..."

Iš tikrųjų, per septynerius metus ši lituanistikos institucija susilaukė iš fondo vos 4 400 dolerių. Tai juokingai maža suma. Juo labiau, kad fondo tvarkytojai nuolat dievagojasi puikiai suprantą švietimo reikšmę. Žinoma, fondo lėšos skirtinos ir kitiems dalykams, pavyzdžiui, grožinės literatūros leidimui, kas taip pat numatyta. Tačiau keisčiausia, kad, dalies fondo tvarkytojų nuomone, švietimas nėra pats svarbiausias dalykas, ir jam nereikia skirti tokio dėmesio.

Tai kas tada svarbiausia?

Kaipgi Lietuvių fondo tvarkytojai tikisi leisti priaugančios kartos rašytojų kūrinius, jeigu pastarieji neturės galimybės Lituanistikos instituto dėka geriau išmokti lietuvių kalbos? O juk tai, gyvenant svetur, iš viso ne taip jau lengva.

Kas žino, gal visa tai tik tam tikras Lietuvių fondo tvarkytojų manevras. Gal, negalėdami laisvai disponuoti banke esančia pagrindine suma, jie stengiasi dalį už procentus gaunamų pajamų panaudoti kitiems tikslams. Gal jiems tai svarbiausia.

Česlovas Viduolis

Gimtasis kraštas, 1970 m. vasario 19 d.

Drausmės sargyboje

JAUNIMUI DURYS ATVIROS...

Tuo neabejoja O. Valaitytė, prieš porą mėnesių pašalinta iš Čikagos Lietuvių Tarybos. Dėl koncertų iš Lietuvos...

Tuo neabejoja V. Ruibytė, kuriai nebuvo leista perskaityti Nepriklausomybės akto Čikagos minėjime. Dėl koncertų iš Lietuvos...

Tuo neabejoja M. Motekaitis, kuriam buvo nevalia akompanuoti Vasario 16 Čikagoje. Dėl koncertų iš Lietuvos...

Nelikus Čikagoje „pakankamai drausmingų" muzikų lietuvių, didžiausios JAV lietuvių kolonijos ALTos skyriaus minėjime akompanavo kitatautis...

Prisimena mūsų šunelis žmogelį iš ALTos valdybos, Mokslo ir kūrybos savaitgalyje aiškinusio, kad jaunimui ALTos durys atviros. Ir kur nebus jos atviros. Tokiu tempu visus mėtant lauk, nebėra laiko durų uždaryti. Nebeprisimena tik to žmogelio pavardės...

LIETUVOS JAUNIMAS IR MUZIKA

GITAROS IR ILGI PLAUKAI

Laikantis marksistinio interpretavimo visuomenės materialinių gėrybių gamybos pobūdis apsprendžia kūrybinio-kultūrinio gyvenimo pasireiškimo turinį ir formą. Jau vien dėlto, sovietinio režimo atstovai galėtų nemėgti džiaso, rock, beat ir pop muzikos — šiuolaikinio Vakarų pasaulio apraiškų taip plačiai paplitusių ir pamėgtų jaunimo tarpe „tikrojo socializmo" tėvynėj — Sovietų Sąjungoj. Kaipgi galėjo kapitalistinio pasaulio gyvenimo apraiška taip plačiai pasklisti ir įsipilietinti „socialistinėj" santvarkoj! ? Labai paprastai. Materialinės gamybos formos abejose santvarkose ne taip jau skiriasi viena nuo kitos. Gamyklų ir žemės ūkio mašinos ir darbas nežino ideologinių skirtumų. Jaunas žmogus aštuonias valandas išdirbęs kapitalistiniame ar socialistiniame fabrike nuobodų monotonišką darbą, jaučiasi lygiai taip pat pavargęs. Sovietų sovchozo ir amerikiečių farmos fizinis, mechaninis ir protinis darbas iš esmės mažai kuo skiriasi. Darbo dienai užsibaigus jauni žmonės ir vienur ir kitur nori pailsėti, atėjus savaitgaliui pasilinksminti atsileisti. Ir taip vieni ir kiti atsisuka tranzistorių, ima gitarą į rankas, pasuka į šokius.

Negana, kad ši populiari kultūros forma atėjo iš ideologinei priešingos stovyklos, dar skaudžiau kad ji paplito spontaniškai nežiūrint oficialiųjų sluoksnių virš dešimtmetį trukusio priešinimosi ir sankcijų. Sovietinis režimas nepajėgė sukontroliuoti ir pajungti moderniosios pramoginės muzikos žanro savo ideologiniams tikslams tenkinti. Egzistuoja ir plečiasi ši muzika jaunų žmonių tarpe nes ji leidžia nors laikinai išsivaduoti iš senstančių biurokratų detaliai suregimentuoto pasaulio, leidžia pamiršti ideologines kovas, karinius blokus, mirtingus ginklus, gamybinius planus, kasdieninio gyvenimo pilkumą. Leidžia pabūti jaunu žmogumi.....

Paplito šiuolaikinė jaunimo muzika Lietuvoje irgi ne iš režimo malonės. Nemėgsta jos dalinai ir vyresniųjų lietuvių konservatiškumas. Todėl nenuostabu kad šis muzikos žanras yra dažnokai puolamas ir kritikuojamas. Tačiau yra ir kitokių balsų. Vieną iš žemiau perspausdiname. Autorius siūlo ne kovoti su populiariosios jaunimo muzikos paplitimu, bet padėti jaunimui ją geriau ir kultūringiau atlikti. „O ar ne geriau būtų, užuot smerkus, pirma patiems kai ką sužinoti ir padėti jaunimui?" Lietuviškas folkloras teikia daug galimybių sukurti įdomių formų ir savitą šiuolaikinę jaunimo muziką. Nereikėtų tuomet seniams ir partiečiams burnoti, kad jaunimas mėgdžioja užsienį.

Yra nuomonių, kad bigbito žanras tarybinei muzikai svetimas ir nepriimtinas. Štai muzikologas St. Yla straipsnyje „Neskurdinkime savęs ir muzikos" („Kultūros barai", Nr. 9) tvirtina: „Pagaliau, kurdami taip reikalingą naują tarybinės pramoginės muzikos žanrą, nevadinkime jo nei „bigbitu", nei „popmuzika" — galima sukurti kažką sava". Atrodo, geras pasiūlymas. Atsisėdai prie stalo, sukūrei naują žanrą, ir tegul jaunimas nebedainuoja bigbito. Deja, visa tai ne taip jau paprasta. „Bitlai" taip pat nesukūrė naujo žanro staiga, lyg iš dangaus nukritę. Nemenkinant jų nuopelnų, laikyti „Bitus" jaunimo muzikos pradininkais ir sukūrėjais netikslu. Jau prieš triumfališkas šio ansamblio gastroles JAV 1961 metais gitaristų ansambliai grojo daugelyje Europos, Šiaurės Amerikos šalių, Australijoje. O ansamblis „Naktiniai vanagai" (Night Hawks") susikūrė net 1925 metais. Taigi jaunimo popmuzikos žanras, kaip ir visi kiti žanrai, formavosi ilgą laiką, aktyviai dalyvaujant įvairių šalių menininkams. Ir tik susidarius atitinkamoms socialinėms bei kultūrinėms sąlygoms, jis įgavo tokį didelį poveikį. Todėl manyti, jog vienas ar keli mūsų kompozitoriai gali sukurti naują pramoginės muzikos žanrą, kuris patenkintų mūsų šiuolaikinio jaunimo poreikius, nerealu.

Ir apskritai, ar gali būti blogas pats muzikos žanras? Ar galima skirstyti muzikos žanrus į savus ir nesavus? Bigbitas atsirado kaip jaunimo judėjimo, protesto, noro pasireikšti forma. Karo ir pirmųjų pokario metų jaunimas ypač maištingas — jis matė daug neteisybės ir nesupranta, kodėl suaugę žmonės negali gyventi taikoje ir ramybėje, kodėl visą laiką virš žmonijos kybo karo grėsmė, kodėl civilizuotame pasaulyje žmogų baigia užgožti daiktai. Jaunimas protestuoja. Protestuoja savo elgesiu, savo menu, savo dainomis. Šis protestas, deja, labai retai turi aiškią visuomeninę prasmę. Daugeliu atveju jaunimas protestuoja, pats nežinodamas prieš ką. Dažniausiai prieš save, prieš savo silpnumą, vienatvę civilizuotame pasaulyje. Tūkstančiai, milijonai jaunuolių keisčiausiais apdarais išeina į gatves su gitaromis ir dainuoja apie meilę, apie savo rūpesčius. Iš tų milijonų iškyla ir tikri menininkai. Jie tampa jaunimo „dievaičiais". Likusieji tiesiog fanatiškai juos garbina — tai savotiška religija. Jaunimas ateina į savo numylėtinio koncertą ne tiek išgirsti jo balso, kiek įsilieti į bendrą ekstazę, kur dainininko balso kartais ir visai nebegirdėti...

Negalime teigti, kad mūsų jaunimas yra visai kitoks. Tiesa, kitos gyvenimo sąlygos, kiti siekiai, idėjos. Ir vis dėlto jaunimas — visada jaunimas. Nesenkanti energija, tiesos troškimas, noras kurti, noras „degti, o ne smilkti", išreikšti save, pagaliau noras išsiskirti iš kitų savo bendraamžių, dar nepažinus savęs ir nesuradus tinkamesnio būdo. Visa tai buvo ir yra visų epochų jaunimo skiriamasis bruožas. Pagaliau tokį šitos muzikos populiarumą paaiškina jau pats jos pavadinimas „pop". Ji — paprasta, suprantama, sava. Tuo tarpu šiuolaikinė „rimtoji" muzika darosi vis sudėtingesnė, rafinuotesnė.

Jaunuolis perka tranzistorinį radijo imtuvą, magnetofoną, gitarą, nes tokia mada, visagalė ir trumpaamžė, todėl kova prieš ją dažnai būna panaši į mūšį su vėjo malūnais. Prieš keletą metų panaši padėtis buvo su jaunimo šokiais. Nutarėm, kad jaunimas privalo šokti savus, lietuviškus šokius. Paskelbėm konkursą. Kompozitoriai ir baletmeisteriai triūsė, prikūrė naujų šokių, išdalinom premijas; šokių orkestrų vadovai įtraukė naujus šokius į repertuarą... o jaunimas ir Vilniuje, ir Kaune, ir kituose miestuose bei kaimuose šoka kas jam patinka, kas šokama visame pasaulyje, o ne „Eglutę" ar „Ku-kū". Reikia suprasti mados kaip socialinio reiškinio priežastis ir stengtis jai suteikti reikalingą prasmę.

Mūsų jaunimas nori kurti, nori gyvai ir įdomiai praleisti laisvalaikį. Jis turi laiko. Dar daugiau turi energijos. Kur ją išlieti! Ką mes siūlom laisvalaikiui mūsų jaunimui! Kinas, teatras, televizija, sportas, knyga... Visa tai labai gerai ir labai reikalinga. Bet tą turi ir suaugę. O jaunimas nori būti kitoks. Nori būti savarankiškas, ieškoti romantikos, nuotykių, nori nors retkarčiais atsipalaiduoti nuo kasdieninės namų aplinkos. Bet kur jam dėtis? Perskaitęs laikraščiuose ir žurnaluose apie įdomius demokratinių šalių moksleivių, studentų susitikimus jaunimo kavinėse, dainos, bigbito, džiazo klubuose, mūsų jaunuolis taip pat bandys ieškoti panašios vietos. Deja, jaunimo kavinės yra tik Kaune ir Šiauliuose. Ir ten, jei dar neturi šešiolikos, rūstus dėdė išaiškins, jog „tau gerti per anksti!". Na, o jeigu tau septyniolika, ir jeigu įeisi per trokštamas duris, tai tu gali labai nustebinti, paprašęs tik sulčių ir geros muzikos. Lieka šokiai. Trečiadieniais, šeštadieniais, sekmadieniais. Vargu ar tokie šokiai, kokie jie yra dabar, gali vadintis poilsiu, malonumu. Neseniai teko aplankyti beveik visus Vilniaus miesto kultūros namus. Ir patalpos geros, ir muzika neblogа. Tik šokti neįmanoma. Ne tik šokti — įsitvėrėti sunku. Salės sausakimšos (vistas ekonominis rodiklis, kuris baigia galutinai išstumti kultūrinį). Įsibrovus apkabink pirmą pasitaikiusį partnerį ir stenkis, kad nepargriūtum. Tuo tarpu prie kasos paklausus, ar yra bilietų, kasininkė maloniai — „prašom!"

Na, o dainos, džiazo, jaunimo, studentų klubai! Buvo visokių, bet nė vienas ilgai neišsilaikė. Trūksta paramos, trūksta elementariausios pagalbos. Svarbiausia, trūksta patalpų. Taip, žinoma, su patalpomis dar sunku. Bet ar tikrai, kaip rašo K. Šiaulys, labai jau daug nukentėtų senojo sidabro ekspozicija, jei pasentų dar keletu metų! Juk apmaudu, kad, pavyzdžiui, VDR (Vokietijos Demokratinė respublika — red.) yra 500 dainos klubų, o pas mus vos vienas, ir tas visai nieko bendra neturi su jaunimu.

Vargšė gitara. Ji tapo vos ne keiksmažodžiu. Anykščiuose gerbiamas mokytojas, sužinojęs, kad esu muzikas, įtartinai apžiūrėjo mano plaukų ilgį ir paklausė: „Ne gitaristas!" „Ne". „Tai gerai. Vadinasi, ne bitlas". „O jums bitlai nepatinka?" „Negirdėjau ir kitiems neleidžiu klausytis"... Komentarai, tur būt, nereikalingi. O ar ne geriau būtų, užuot smerkus, pirma patiems kai ką sužinoti ir padėti jaunimui! Argi blogai, jei pauauglys, užuot šlaistęsis gatvėje ar kieme, bando kažką pagroti gitara! Bet nemoka. Tai gal padėkim jam išmokti!

... Vaikštai po parką. Sėdi grupelė jaunuolių. Vienas su gitara už septynis rublius. Kur gausi kitokią. Elektrogitarų mūsų pramonė visai negamina ir nežinia kada gamins. O stiprintuvų, skirtų specialiai gitaroms, Lietuvoje turime iš viso tik keletą. Netgi mūsų profesionaliems estrados muzikantams tenka naudotis netobulais savo gamybos stiprintuvais. Maža elektrovargonų, mušamųjų instrumentų komplektų. Ir jeigu entuziaztams pavyksta nugalėti šiuos sunkumus, tai kyla dar rimtesnė problema — ką dainuoti? Mūsų kompozitoriai iki pat pastarųjų metų bito muzikos nekūrė. Lieka du keliai — mėgdžioti užsieniečius arba kurti pačiam. Pirmasis kelias lengvesnis. Todėl mūsų jaunimo repertuare ir vyrauja „Rolling Stones", „Czerwone gitary" dainos. Niekas nenori dainuoti nei angliškai, nei prancūziškai, nei kaip nors kitaip. Bet ką gi tas jaunuolis dainuos lietuviškai? Mūsų kompozitoriai sukūrė vos keletą bigbito dainų, poetai neišvertė nė vienos... Kurti pačiam? Bet kaip, jeigu ir gitara temoki vos kelis akordus groti. O kad kiekvienoj šaly jaunimas nori dainuoti savo dainas — neginčijamas faktas. Kodėl gi, sakysime, Lenkijoje nebekyla užsienio pamėgdžiojimo problema, kuri prieš penkeris metus buvo tokia pat aktuali, kaip pas mus dabar!

Neseniai teko girdėti pirmojo lenkų bigbito festivalio 1962 metų įrašus. Meninis lenkų ansamblių lygis tuo metu buvo ne ką aukštesnis už mūsų dabartinių grupių. Beveik visi dainavo angliškai ir beveik visi neteisingai. O šiandien lenkų savitas bigbitas žinomas visame pasaulyje. Šių metų Sopoto festivalis dar kartą parodė jų jaunimo ansamblių meistriškumą. Ir svarbiausia — lenkų jaunimas pamėgo savąją muziką. Štai populiariausių dainų anketos rezultatai (1969 m. rugsėjis): pirmąsias penkias vietas užima lenkų autorių dainos, o neseniai sukurta „Bitlų" daina „Baladė apie Džoną ir Joko" yra tik aštuonioliktoje vietoje. Tuo būdu užsienio mėgdžiojimo problema išspręsta labai natūraliai.

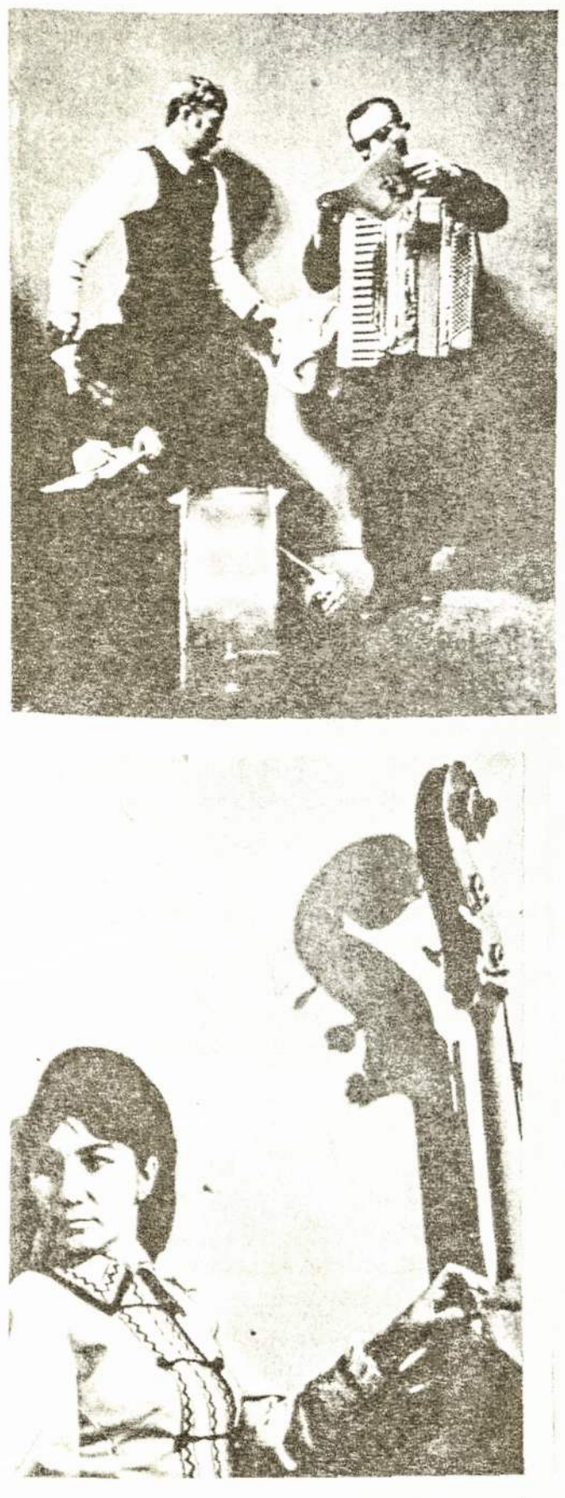

Mūsų saviveikliniams estradiniams orkestrams daug padeda Liaudies meno rūmai, šokių orkestras — vykdomųjų komitetų kultūros skyriai. O bigbito ansambliuose kas ką nori, tą ir daro. Kartais pagroja kur kavinėje, kartais suorganizuoja kokį koncertėlį ar pagroja šokių vakare. Bet be pastovios auditorijos, be patvaus bendradarbiavimo su publika.

Kokia turėtų būti lietuviška jaunimo muzika? Visų pirma — menas. Ne vien pramogoms, o tam, kam skirtas ir tarnauja visas žmogaus sukurtas menas. Gilus turinys ir bus pagrindinis tarybinės jaunimo muzikos skiriamasis bruožas. Negi mes nebeturime prieš ką kovoti, dėl ko sielotis, ką mylėti? O jeigu bigbitas gali reikšti kitų šalių jaunimo mintis ir jausmus, tai kodėl gi turime laikyti jį nepriimtinu ir mums?

Kokia turėtų būti lietuviška jaunimo muzikos forma — sunku pasakyti. Pagrindu galėtų būti folkloras, bito bei džiazo sintezė, klasikinės muzikos priemonių panaudojimas. O gal talentingi vaikinai atras ir kažką visai naujo! Galimybės labai plačios ir įvairios.

Sukuriant ką nors nauja, sava, netikėta, St. Yla siūlo „užkariauti pasaulį". Tiek daug nereikia. Jei lietuviška daina užkariausim savų klausytojų širdis, tai galėsim tvirtinti, jog mūsų jaunimo muzika pasiekė tikslą.

Vilnius Liudas Šaltenis

Kultūros barai, 1969, Nr. 12.

KOLONIZACIJA

KULTŪRINĖS RUSIFIKACIJOS BRUOŽAI LIETUVOJE

Kalbant apie dabartinę Lietuvos rusifikaciją, iškyla visa eilė neaiškumų ir klausimų. Kalbant apie kultūrinę rusifikaciją, vienas iš pagrindinių sunkumų yra atskirti sąmoningą kultūrinės rusifikacijos politiką nuo kultūrinės ir ekonominės politikos, netiesioginiai stiprinančios rusišką įtaką. Be to reikia nepamiršti, jog daugelis šiandieninio Lietuvos gyvenimo reiškinių svetur gyvenantiems žmonėms yra sunkiai suprantami, nepakankamai žinomi. To pasėkoje kartais sunku išvengti klaidingų interpretacijų tokių reiškinių, kurie su rusifikacija nieko bendro neturi.

Nežiūrint, kad kultūrinę rusifikaciją, kaip ir kitus kultūros aspektus, labai rizikinga vertinti ir matuoti statistikos pagalba, bandysime bent kai kuriuos ryškesnius atvejus panagrinėti skaičiais.

Rusų kalbos įtakos stiprinimą rodo išleidžiamų knygų pasiskirstymas kalbomis (ž. lentelę nr. 1).

Išskyrus 1960 metus, rusų kalba išleidžiamų knygų nuošimtis daugėja, gi lietuvių kalba mažėja. Šalia to, į Lietuvą įgabenama daug rusiškos literatūros iš Sov. Rusijos.

Dalis Lietuvoje išleidžiamų knygų, be abejo, yra skirta eksportui į Sov. Sąjungą. Kita dalis sudaro mokslinę ir techninę literatūrą, kurios kaskart vis didesnė dalis leidžiama rusiškai. Kam skiriamos rusiškos knygos Lietuvoje? Krašto gyventojų maždaug 80 % kalba lietuviškai, 10% rusiškai, 7% lenkiškai. Maždaug taip turėtų pasiskirstyti ir šiomis kalbomis leidžiamų knygų tiražai. Tačiau taip nėra. Vidutinis vienos knygos tiražas (tūkstančiais egz.) buvo toks:

Metai	*lietuvių*	*rusų*	*lenkų*
1946	*14.7*	*19.3*	——
1950	*7.2*	*10.6*	*4.8*
1955	*6.0*	*6.0*	*2.4*
1960	*6.4*	*6.1*	*2.1*
1965	*7.0*	*7.1*	*3.3*

Šioje lentelėje vidutiniai tiražai aiškiai atspindi rusų kalbos privilegijuotą padėtį. Aiškiai matyti, jog rusų kalba knygos skiriamos ne vien tik Lietuvoje gyvenančiai rusų tautinei mažumai. Kuriose gyvenimo srityse rusų kalba daugiau įsigalėjusi, paiiliustruoja lentelė Nr. 2 su daviniais apie 1961-1965 m. laikotarpyje išleistų knygų pasiskirstymą kalbomis ir sritimis.

Šioje lentelėje į akis ryškiai krinta rusų kalbos dominacija technikos literatūroje. Atmetus technikos knygas, likusiųjų knygų tarpe lietuvių kalbai tenka 81.0%, o rusų kalbai 12.1%. Taigi, atrodo, rusų kalbos neproporcingas įsigalėjimas išleidžiamų knygų tarpe nėra tiesioginės rusifikacijos priemonė, bet ūkinio vystymosi išdava.

Grožinė literatūra leidžia susidaryti žymiai tikslesnį vaizdą apie kultūrinės rusifikacijos apimtį. Iš 1214 grožinės literatūros knygų, išleistų 1960-1965 metų laikotarpyje, pasiskirstymas tautinėmis grupėmis atrodo taip:

lietuvių literatūra	40.0%
rusų literatūra	20.7%
kitu TSRS tautų liter.	12.0%
užsienio literatūra	27.3%

Šį pasiskirstymą palyginkime su stalinizmo laikotarpyje (1940-1955) išleistų 1784 grožinės literatūros knygų pasiskirstymu:

lietuvių literatūra	36.6%
rusų literatūra	44.2%
kitų TSRS tautų liter.	4.6%
užsienio literatūra	14.6%

Palyginimo išvados gana aiškios. Visų pirma, 1940-55 metų laikotarpyje kultūrinė rusifikacija buvo pasiekusi niekur kitur pasaulyje negirdėtą laipsnį. Tuo metu rusiškų knygų vertimų buvo išleista tris kart daugiau, negu viso likusio pasaulio (išskiriant lietuvių ar kitų TSRS tautų) knygų kartu. Šitokio masto kultūrinės rusifikacijos negalima paaiškinti kitaip, kaip tik pastangomis išugdyti Lietuvoje rusiškai galvojančią (nors dar ir ne rusiškai kalbančią) gyventojų kartą, visiškai ją izoliuojant nuo betkokios nerusiškos kultūros įtakos. Jokiu būdu šitokia rusifikacija nepateisinama nei marksistine ideologija, nei išaiškinama pastangomis įdiegti Lietuvos skaitytojui komunistinį galvojimą. Čia labai reikšmingas ir tas faktas, kad visų kitų nerusiškų TSRS tautų (kurios sudaro netoli pusės visos TSRS gyventojų) grožinės literatūros vertimų tuo laikotarpiu išleista beveik dešimt kartų mažiau, negu rusų literatūros.

Postalininiame laikotarpyje (ypač 1960-65 m.) šioje srityje matosi žymus palengvėjimas. Tiesa, rusų literatūra dar vis dominuoja kitų TSRS tautų literatūrą. Taip pat rusų literatūros nuošimtis, palyginus su viso likusio pasaulio literatūra, yra dar žymiai perdidelis, kad būtų galima kalbėti apie kultūrinės rusifikacijos pabaigą. Atrodo, kad masinio rusiškos literatūros brukimo politikos buvo atsisakyta, visų pirma, kaip neefektyvios priemonės. Visa eilė reiškinių, tiek komunistinėje Lietuvos spaudoje, tiek statistikoje, rodo labai stiprų tautinio sąmoningumo jausmą Lietuvos gyventojų tarpe. Pavyzdžiui, vis dažniau pasirodo Lietuvos vardas be jokių TSR „priekabų". Labai didelės pastangos išlaikyti lietuviškas mokslo ir kultūros sritis (iš 7686 mokslo darbuotojų 1969 m lietuviai sudarė 85.1%) ir visa eilė kitų reiškinių rodo, jog daug metu labai stipriai naudotos kalbinės rusifikacijos priemonės jokių apčiuopiamų rezultatų neatnešė. Todėl šiuo metu daugiau dėmesio skiriama „komunistinio žmogaus statybai". Šiam tikslui naudojama visa eilė auklėjimo, propagandos ir indoktrinacijos priemonių, kurių tiesioginis tikslas yra ne rusifikacija, bet komunistinės ideologijos skiepijimas. Netiesioginiai tačiau šios priemonės, ypač jų taikymo būdas, dažnai tampa kultūrinės rusifikacijos išraiškomis. Visas šitas netiesiogines kultūrinės rusifikacijos apraiškas galime suskirstyti į sekančias grupes:

tautinio menkavertiškumo jausmo skiepijimas, istorijos falsifikacija, rusų tautos pirminės padėties komunistinėje „brolišku" tautų bendruomenėje pabrėžimas, išskirtinis rusų (priešbolševikinio laikotarpio) mokslo, kultūros, istorijos įvykių ir žmonių minėjimas.

Tautinio menkavertiškumo jausmo skiepijimas labai ryškiai užkliūva prie sovietinės spaudos ir literatūros nepripratusiam skaitytojui. Visų pirma į akis krinta nuolatinis technikos, švietimo, ekonominės pažangos lyginimas su „buržuazine" Lietuva. Toks lyginimas, žinoma, nėra pats savyje blogas, kol teisingi faktai sąžiningai interpretuojami. Kultūros, mokslo ir technikos pažanga nėra jokios tautos ar visuomenės monopolis — ja naudojasi visa žmonija pagal sugebėjimus ir sąlygas — vieni daugiau, kiti mažiau. Komunistinei spaudai Lietuvoje tačiau labai būdinga pažangos interpretacija: visa tai būtų buvę neįmanoma be kitų „brolišku" tautų, visų pirma, be rusų tautos pagalbos. Net ir su tokia interpretacija būtų galima sutikti ar nesutikti, jeigu nebūtų to standartinio, beveik antspaudu tapusio „visų pirma — rusų tautos" išskyrimo. Tačiau šitoks vienos tautos beveik „viršžmogiškas" (Uebermensch) išskyrimas ne tik kad nieko neturi su komunizmu, bet primena skaudžias dar ne taip senos Europos istorijos pamokas. Šitoks gana primityvus vienos tautos išskirtinis pagarbinimas, nuolat kartojamas, nereikalauja labai didelės išminties jo nelogiškumui ir nenuoseklumui pastebėti. Todėl ši „rusifikacijos" priemonė, vargu, ar gali turėti kokios nors praktinės reikšmės. Savaime tad iškyla klausimas, kodėl ji naudojama. Atrodo, kad tai tiktai saugi ir patogi biurokratinio pataikavimo forma daugiatautėje visuomenėje, tikslu įtikti valdančios tautos viršininkams.

Ypač ryškus tautinio menkavertiškumo skiepijimas Lietuvos gyventojams tais atvejais, kai nutylimi faktai, kurie „buržuazinės" Lietuvos gyvenimą pastato labai teigiamoje šviesoje. Labai dažnai, pavyzdžiui, didžiuojamasi faktu, kad pokariu metais smarkiai sumažėjo vaikų mirtingumas. Šis sumažėjęs vaikų mirtingumas lyginamas su „buržuazinio" laikotarpio žymiai didesniu vaikų mirtingumu, ir iš to daroma išvada, jog tokia didelė pažanga buvo įmanoma tik dėka brolišku tautų visų pirma... Pačių sovietų statistika tačiau rodo, kad 1939 metais Lietuvoje iš 1000 gimusių vaikų mirė, nesulaukę vienų metų amžiaus, 122. Tuo pat metu (1940 m.) Sovietų Sąjungoje mirusiųjų iki vienų metų amžiaus buvo 182 (tūkstančiui gimusiųjų).

Istorija, ypač 1940 metų įvykiai Lietuvoje, sukelia didelių sunkumų tarybiniams istorikams ir propagandistams. Praėjusį rudenį Vilniuje net buvo specialus Pabaltijo respublikų istorikų suvažiavimas, kurio tikslas buvo „duoti atkirtį" išeivijos „istoriografams", netinkamai aiškinantiems buržuazinės Lietuvos istoriją ir Lietuvos „įsijungimą" į Sov. Sąjungą. Kaip sunku Lietuvos istoriją nuo 1918 metų iki 1940 metų suderinti su propaganda, iliustruoja kad ir vyresniosioms vidurinės mokyklos klasėms skirtas Lietuvos istorijos vadovėlis. Jame įsikuria Lietuvoje Tarybų valdžia, kovoja su vokiečiais, susijungia su Sovietine Gudija, ir pasitraukia iš Lietuvos per du vadovėlio puslapius. Nei lietuvių Tarybos, nei bermontininkų, nei kovų su lenkais, nei Varsario 16-tos. Antro puslapio pabaigoje jau šeimininkauja „buržuazinė" vyriausybė. Šitokių istorijos pritaikymo prie norimos tikrovės pavyzdžių būtų galima rasti labai daug. Savaime aišku, jog jų tikslas nėra rusifikacija, bet komunistinės ideologijos skiepijimas. Istorija tačiau yra svarbus veiksnys jaunajai kartai tautiniai sąmonėti. Ir todėl šitokia Lietuvos istorijos skriauda ilgainiui gali lietuviškai sąmonei turėti neigiamos įtakos, juo labiau, jog rusų tautos istorijai tuo pačiu mokyklose skiriama daugiau vietos ir laiko negu lietuvių tautos praeičiai. Praeitų metų *Tiesoje* („komsenimo" ir ypač komjaunimo) beveik kiekviename numeryje vienaip ar kitaip paminėta iš prūsų į Rusiją per Lietuvą gabentas slaptas rusiškas komunistų laikraštis *Iskra*. Tuo tarpu per visus metus tuose laikraščiuose nei *Aušros*, nei *Varpo*, *Tėvynės Sargo* neteko

Lentelė Nr. 1 — Išleistų knygų pasiskirstymas kalbomis

	1946 m.	1950 m.	1955 m.	1960 m.	1965 m.
Išleista knygų:	266	1073	1852	2206	2161
iš jų:					
lietuvių k.	93.6%	85.4%	70.5%	80.2%	73.4%
rusų k.	4.5%	11.4%	18.9%	15.7%	19.8%
lenkų k.	0.0%	1.4%	9.3%	2.3%	3.1%
kitomis k.	1.9%	1.8%	1.3%	1.8%	3.7%

Lentelė Nr. 2 — Išleistų knygų pasiskirstymas kalbomis paskirose srityse

	lietuvių k.	rusų k.	kitos k.
Politika ir ekonomika (1440 knygos)	81.2%	13.5%	5.3%
Istorija (248 knygos)	73.4%	16.1%	10.5%
Karyba (55 knygos)	79.0%	20.0%	1.0%
Gamta ir matematika (672 knygos)	75.0%	10.4%	14.6%
Technika (1984 knygos)	51.7%	43.3%	2.0%
Žemės ūkis (1053 knygos)	81.9%	16.0%	2.1%
Prekyba (540 knygų)	83.3%	15.0%	1.7%
Medicina (450 knygų)	81.2%	15.8%	3.0%
Sportas (212 knygų)	87.2%	11.8%	1.0%
Švietimas (695 knygos)	83.4%	7.8%	8.8%
Kalbos mokslas (334 knygos)	36.2%	16.5%	47.3%
Literatūra (166 knygos)	77.2%	13.2%	9.6%
Grožinė literatūra (1214 knygos)	96.3%	3.5%	0.2%
Menas (579 knygos)	82.2%	14.0%	3.8%
Vadovai ir enciklopedijos (26 knygos)	80.8%	19.2%	0.0%
Viso (10,028 knygos)	75.8%	18.3%	5.9%

NAFTOS TERŠYKLA

VIETOJ ATOMINĖS JĖGAINĖS

Atominę elektros jėgainę Lietuvoje statyti kolkas dar nenumatoma. Sekančių keletos metų bėgyje bus praplėsta Elektrėnų šiluminė jėgainė, dar dviem po 600,000 kW galingumo turbinomis. Numatomos dar neperdidelės (160,000 kW) šiluminės elektrinės Kaune ir Vilniuje. 1979-80 metais prie Strėvos upelio ir Kauno marių numatoma pastatyti hidroakumuliatorinę elektrinę, kuri dienos metu gamintų elektros energiją, o naktį pumpuotų vandenį atgal, sekančiai dienai.

Taip *Komjaunimo Tiesoje* (1969.12.21) pasakoja apie ateities planus Energetikos vystymo tarnybos viršininkas Antanas Kirklys.

Elektros energijos Lietuva šiuo metu jau pagamina daugiau (7000 mil. kilovatvalandžių per metus) negu krašte suvartojama (5000 mil. kilovatvalandžių). Dalis pagamintos energijos eksportuojama į Karaliaučiaus sritį ir Gudiją. Sekančių dešimties metų laikotarpiu planuojama elektros energijos gamybą dar padvigubinti. Šituose planuose tačiau yra ir nevisai malonių dalykų. Projektuojamų elektrinių tarpe yra ir termofikacinė (elektros ir šilumos) jėgainė Jurbarko naftos perdirbimo įmonei. Taigi, naftos teršykla Jurbarke pasirodo visdėlto bus statoma.

Medicinos studijose Lietuvoje nuo praeitų metų įvesta internatūra. Po šešių metų teorinių ir praktinių studijų būsimieji gydytojai dar metus specializuosis specialiai parinktose ligoninėse (kurių yra 40), medicinos daktarų ir kandidatų priežiūroje.

Smarkiai augant pramonei, Lietuvoje vasaros metu pradedamas jausti vandens trūkumas. Pirmiausia pradėjo „trokšti" Klaipėdos, Šiaulių ir Rokiškio miestai. Numatoma, kad po 30 metų iš 24 pramoninių Lietuvos miestų šešiolikai trūks vandens. Didžiausias vandens suvartotojas yra smarkiai išaugusi cheminė pramonė. Be to iki 1980 metų numatoma pradėti laistyti 84,000 ha. žemės. Nors Lietuva ir yra vadinamojoj drėgmės pertekliaus juostoje, didžiausi vandens kiekiai potvynių metu pavasarį nuteka į jūrą. Skaičiuojama, kad 2000-siais metais vasaros metu per mėnesį bus sunaudojama 470,000,000 kūbinių metrų vandens, kai tuo tarpu jo ištekliai — 420,000,000 kūbinių metrų per mėnesį. Numatoma todėl užtvankomis reguliuoti upių nubėgimą. Užtvankų tikslas ne elektros gamyba, bet vandens taupymas vasarai.

Valakininkuose atidaryta 250 lovų džiovininkų vaikų sanatorija „Pušelė". Prie jos veikia aštuoniametė mokykla, o baigus visas statybas sekančiais metais sanatorija išsiplės iki 450 lovų. Apie tai *Tiesoje* rašydamas, gydytojas K. Jončys turi atgroti ir partijos plokštelę: Tokie tempai ir užsimojimai galimi tik tarybinėje santvarkoje, kur taip labai rūpinamasi žmogumi, jo sveikata, jo prasmingu, turiningu ir kūrybingu gyvenimu.

Labai gerai, kad 450 jaunų Lietuvos džiovininkų galės gydytis sanatorijoje. Įdomus tačiau ir pats faktas, kad 1969 metais dar reikia statyti naujas džiovininkų sanatorijas!

Minėjome jau kartą, kad gaisrų, audrų, eismo ir kitų nelaimių informacijos Lietuvos spaudoje beveik nėra, lyg tai būtų karinė paslaptis. Užtai įdomi kad ir tokia nuotrupa: 1969 metais Klaipėdoje įvyko virš 430 didelių ir mažų automobilių nelaimių, kuriose žuvo 19, sužeista 129 žmonės. Iš jų 70 liko invalidais, arba turėjo ilgai gydytis. Klaipėdoje šiuo metu maždaug 140,000 gyventojų. Viso Lietuvos miestuose gyvena 1,500,000 ir kaimuose 1,600,000 žmonių. Skaičiuojant, kad miestuose žūna proporcingai tiek pat žmonių kaip Klaipėdoje, o kaimuose — perpus mažiau, per metus visoje Lietuvoje automobilių nelaimėse žūtų apytikriai 312 žmonių, o sužeisti būtų maždaug 2,120 žmonių. Taigi, ir Lietuvoje, civilizacijos pažanga atsiima savo duoklę.

Vasario 7 *Komjaunimo Tiesa* persispausdino ilgą V. Grigoravičiaus straipsnį iš *Sovietskaja Literatura* — dėl ponios Lifšicaitės „elementaraus" padorumo.

1969 metų kovo 11 dieną Nechama Lifšicaitė ir jos vyras Chaimas Binšteinas išvyko į Izraelį. Prieš išvykstant teko ir jai pasirašyti šiokius tokius „vekselius", kuriuos dabar ir cituoja *Komjaunimo Tiesa*.

„Nors aš išvykau iš Tarybų Sąjungos, bet širdyje visada liksiu su ja.

Aš amžinai būsiu dėkinga Lietuvai, žmonėms, išauginusiems mane, davusiems išsilavinimą, galimybę rasti kelią, kuris man suteikė tiek daug pasitenkinimo ir padarė mane laimingą. Man bus sunku palikti jaunystę, draugus, nuostabius klausytojus, geriausius kurybinius metus. Aš išsinešiu su savimi saujelę ne tik Panerių ir IX forto žemės, bet ir smilčių nuo Gedimino Kalno, aš visada tikėsiuos išvysti Lietuvą, draugus, būti laukiama viešnia.

Aš labai dėkinga už jautrų elgesį su manimi per visą mano darbo laiką ir pagalbą įvairiais mano gyvenimo momentais. Patikėkite mano elementariniu padorumu". Šį raštą pasirašė Nechama Lifšicaitė, dainininkė, žydų dainų atlikėja, Vilniuje 1969.II.3.

MARGARITA, AR TAI TU?

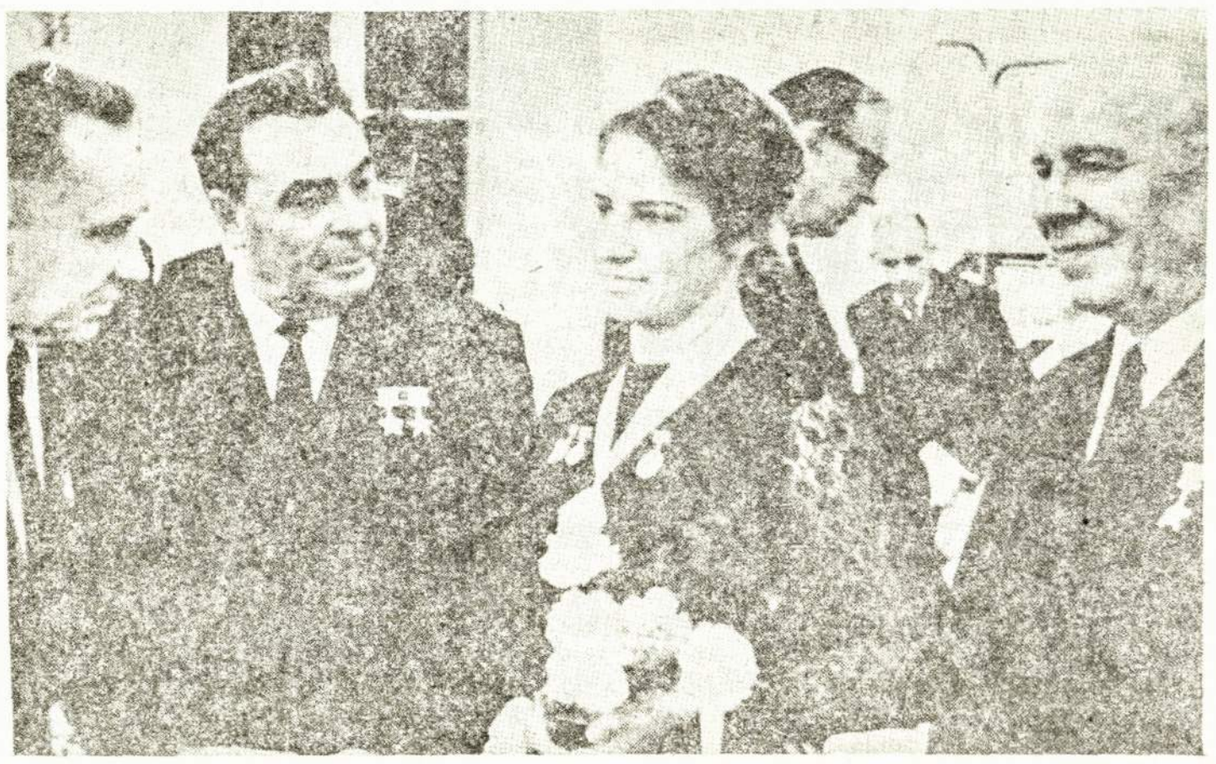

Podgornij, Brežnev ir Kosygin prisistatė tuoj, kai kolchozo darbininkų kongreso proga suruoštame priėmime Kremliuje dalyvavo Marijona Šaulienė, visasąjunginė melžimo čempionė. Ji, papuošta ordenais ir orchidejomis, yra kilusi iš vieno kolchozo Lietuvoje — taip rašo Austrijos laikraštis, pridėdamas: Publicity made in Russia .

Ir atvykus įTel-Aviyą Lifšicaitė laikraštininkams pareiškė, kad ji atvažiavo į Izraelį „tik dainuoti, o ne kalbėti apie politiką". Mat — tik vėliau teatvažiavo Izraelin ir Nechamos duktė su vyru ir vaiku. Tačiau, piktinosi komjaunimo laikraštis, tada „ji pasidarė maža paukštytė ištrūkusi iš geležinio narvo". Atvykusi į JAV, Lifšicaitė kalba ir spaudoje skelbia mintis apie kūrybos laisvę, žydų kultūros likimą Sovietų Sąjungoje, ir kitas *Komjaunimo Tiesai* nepatinkančias mintis. Pyksta todėl ir *Komjaunimo Tiesa*; supykusi net straipsnio pavadinimo iš rusų kalbos nebepajėgia žmoniškai išsiversti — vis mat „dlia" to elementaraus padorumo... Kalbant gi *apie* padorumą, gal ir nederėtų perdaug jaudintis vien todėl, kad ir daugiau Lietuvoje gyvenančių žydų norėtų išvykti į Izraelį. Baisus gi čia nusikaltimas...

N. Lifšicaitė, kauniečio gydytojo duktė, po karo grįžusi iš evakuacijos, Lietuvoje baigė Konservatoriją. Pastaruosius šešis metus dainavo vien žydų dainas. Estrados artistų konkurse Maskvoje ji nutarusi padainuoti žydiškai, nes norėjo sužinoti, kaip „Kremlius reaguos į žydišką dainą".

Tiek apie Lifšicaitę komjaunimiškos tiesos. Enciklopedija (mažoji tarybinė lietuviška) apie ją nerašo.

Vasario pabaigoje Lietuvos spaudoje pasirodė žinomesnių žydų tautybės mokslininkų, menininkų ir partiečių protestai prieš Izraelio agresiją arabų kraštuose. Tuose pareiškimuose tačiau nepamirštama ir pasipiktinti šmeižtais apie žydų laisvės varžymą Tarybų Sąjungoje.

Išeivijai skirtame *Gimtajame Krašte* Juozas Nekrošius vasario 26 išspausdino „Baladę apie urėdą", su prierašu, kad „Viename JAV mieste teko sutikti išprotėjusį urėdą nuo Raseinių, kuris nešiojo ant krūtinės plakatą, šmeižiantį Tarybų Lietuvą. (Iš turisto pasakojimo)".

Koks ten svetimas gausmas!
Koks nemielas dangus!
Tartum didelis skausmas
Stovi gatvėj žmogus.

Akyse jo palaukė
Ir sustingę miškai.
Rodos, medžiai jam šaukia:
— Kam tu mus palikai!?

Limuzinai nurieda,
Ten baisu, nejauku.
Stovi liūdnas urėdas
Iš Raseinių miškų.

Jam, kad niekina brangų
Vardą žemės šventos,
Kąsnį išmaldos sprangų
Ten kaip Judai paduos...

Kas, sakykite, kaltas?
Išprotėjo jisai!
Dega karštas asfaltas.
Širdys šaltos visai.

Taip taip. Gal ir reikėtų pasakyti, kas čia kaltas. Ypač poetams, kurie nebeprisimena, kad teko žmonėms išgyventi ir „asmenybės kulto" laikus. Ir šiandie tyčiotis iš jų likimo gali tik tie poetai, kurių — širdys šaltos visai...

Atsižvelgiant į turistų tautiečių pageidavimus, pakeista turistinių maršrutų Lietuvoje tvarka. Turistai galės Lietuvoje pabūti ne penkias, o mažiausia dešimt dienų, ir jų turistiniai keliai nusitęs autostrada iki Kauno, pasieks Trakus, Pirčiupį ir Druskininkus.

Žodis „mažiausia" šiame *Gimtojo Krašto* pranešime atrodo reiškia, kad tiems turistams, kurie atvykę laikysis nucsaikiai ir nesukels nepatogumų, bus leidžiama Lietuvoje praleisti penkioliką dienų.

Rašydamas apie Northwestern universiteto profesoriaus Gordon B. Ford išleidžiamą Martyno Mažvydo katekizmo vertimą anglų kalba. *Gimtasis Kraštas* pastebi, kad „knygoje naudojamasi ir Tarybų Lietuvos mokslininkų atrastais ir paskelbtais tekstais. Kalbininkas yra gavęs literatūros ir iš Tarybų Lietuvos, už kurią dėkoja. Pasikalbėjimą su juo išspausdinęs „Drauge" kun. J. Prunskis, kaip ir anksčiau, šito „nepastebėjo" ir net nepasidomėjo, ar jaunas amerikiečių profesorius gali apsieiti be Lietuvos kalbininkų darbų.

Gerai atrodo šį kartą pavyko *Gimtajam Kraštui* pastebėti išeivijos žurnalistų „patriotiškus nepastebėjimus". Reikia tačiau ir *Gimtojo Krašto* žurnalistams kai ką pastebėti. Rašydamas apie Martyną Mažvydą prof. G. Ford naudojosi medžiaga iš Lietuvos. O iš *Tarybų* Lietuvos medžiaga pasinaudos nebent rašydamas apie *draugą* Mažvydą...

(zvr)

---

pastebėti. Tiek apie spaudos draudimą, tiek apie knygnešių gabentas iš Prūsų draudžiamas knygas ir laikraščius Lietuvos gyventojai patiria ir mokyklose, ir spaudoje. Tačiau vienam rusiškam tuo metu Rytprūsiuose ėjusiam laikraščiui skiriama daugiau dėmesio, negu visam lietuvių spaudos draudimui.

Labai dažnai sovietinėje Lietuvos spaudoje ir literatūroje pabrėžiama Tarybų Sąjungos tautų draugystė ir broliškumas. Šitokiais atvejais rusų tautos broliškumas dažniausiai dar atskirai pabrėžiamas. Lietuvos spaudoje galima rasti straipsnių, prisimenančių žymesnius caristinės Rusijos mokslininkus, karvedžius, literatus ir menininkus, kai tuo tarpu kitoms tautoms ši privilegija beveik netaikoma. Net ir lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje skaitytojas lengvai ras visų rusų generolų, pulkininkų ir net pasižymėjusių eilinių pavardes, kurie tik kada nors yra kovcję Lietuvos žemėje. Tai žinoma nieko nuostabaus. Palyginimui tačiau reikšmingas faktas, kad lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje nėra pirmo lietuvio lėktuvų konstruktoriaus, nors jo konstrukcijos lėktuvai ir aprašyti. Atrodo todėl, kad jis buvo lietuvis ir Lietuvos, ne Rusijos, generolas.

Baigiant reikėtų pažymėti, kad tiek tiesioginė kultūrinė rusifikacija, tiek netiesioginiai rusų kultūrą privilegijuojanti politika Lietuvos gyventojams įtakos, atrodo, nepadarė. Ir tai nenuostabu. Visų pirma, stipri rusifikacija buvo Stalino laikotarpio požymis. Šiuo metu netiesioginės rusifikacijos reiškiniai yra dar to laikotarpio atgyvena. Jie pamažu silpnėja, o dažniau net ir komunistinėje Lietuvos spaudoje pasirodo drąsesnių straipsnių sąmoningo lietuviškumo temomis. Iliustracijai galima paminėti, kad ir pasirodžiusį straipsnį apie Lietuvos gyventojų tautinę sudėtį; tema, apie kurią anksčiau nebuvo viešai kalbama (Žiūr. *Akiračiai*, 1970, 1/15).

Z. V. Rekašius

ANTANAS ŠKĖMA LIETUVOJE

VELNIŠKAI KNIETINČIOS GUDRIOS CITATOS

„Pagyvensim — pamatysim“, anądien savo samprotavimus užbaigė Birutė Drungienė (plg. *Akiračiai*, Nr. 5/1969). Taip ir atsitiko: maždaug tuo pačiu metu, praeitųjų metų pabaigoje, B. Drungienės lūkesčius savaip patenkino du, taip sakant, „priešakiniai“ Vilniaus literatūriniai leidiniai.

Pergalės gruodžio mėnesio sąsiuvinyje vilniškio Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komiteto pirmininko pavaduotojas, žurnalistas ir literatūros kritikas Vytautas Kazakevičius nemažą savo nuolatinės skilties „Iš užsienio lietuvių kultūrinio gyvenimo“ dalį paskyrė replikai aniems B. Drungienės samprotavimams. V. Kazakevičiaus žodžių vis dėlto negalime laikyti vien tiktai atskiro laikraštininko ir literatūros vertintojo nuomone. Jo einamos pareigos, ypač prisiminus, kad vilniškio ryšininkų komiteto pirmininkas V. Karvelis jau yra senelis ir kad visai įstaigai faktiškai ir vadovauja V. Kazakevičius, šiaip ar taip mums leidžia V. Kazakevičių laikyti autoritetingu tarybinio režimo kalbėtoju. O jam Birutės Drungienės samprotavimai nedviprasmiškai nepatiko...

B. Drungienė komentavo praeitaisiais metais Lietuvos literatūrinėje spaudoje įsismaginusias diskusijas dėl vidinio monologo arba sąmonės srauto atėjimo lietuvių literatūron. Ir ji nurodė, kad šalia Lietuvoje kuriančių komunistų rašytojų A. Bieliausko ir M. Sluckio romanų, kuriuose yra įdiegtas vidinio monologo metodas ir apie kuriuos Vilniaus literatų diskusijos iš esmės tesisuko, visiškai nebuvo užmintas A. Škėma. O pastarasis lietuvių literatūroje ir bus pirmasis savo kūryboje sąmonės srautą panaudojęs.

DIENRAŠČIŲ DVASIOS

V. Kazakevičius replikuoja piktokai, autorei prikišdamas, esą, ji „palieja skystoką tulžį *Naujienų* dvasia“, ko mes nedrįstume priskirti prie labai dalykiškų apibūdinimų. Apie tulžies skystumą spręsti gal vis dėlto labiau pritiktų medikams, o ir Čikagos lietuviškųjų dienraščių dvasios nevisuomet yra labai konsekventiškos ir vientisos, kad jas galėtume rimtai ir be aiškių definicijų vartoti kaip lyginimo mastą... Jau aiškiai neteisus V. Kazakevičius yra implikuodamas, kad B. Drungienė tvirtinusi, jog „mūsų romanistus ‚pasąmonės srauto‘ mokęs... A. Škėma“. To autorė aname rašinyje iš tikrųjų nė netvirtino.

Pagaliau abejotinas V. Kazakevičiaus teiginys, kad „A. Bieliauskas, M. Sluckis ir kiti mūsų rašytojai tikrai apsiėję be A. Škėmos įtakos, kad jų kūryba jam visiškai priešinga problematika, idėjų dvasia...“ Kažin. Sąmonės (o ne *pasąmonės*, kaip kad rašo V. Kazakevičius) srauto metodas visuomet įvairuos tarp atskirų autorių, priklausomai nuo jų kūrybinės individualybės, tačiau tas metodas tokio pobūdžio veikaluose vis dėlto išlieka bendrinis, ir iš jo išplaukianti problematika yra bendra. Ta prasme ir V. Kazakevičiaus minimieji autoriai su A. Škėma lietuvių literatūros aruoduos gali būti priskirti vienai kategorijai, bent kiek tai liečia aptariamuosius veikalus. Tesame linkę sutikti su ta cituotąja V. Kazakevičiaus teiginio dalimi, kur jis nurodo, kad minėtieji Lietuvos autoriai „apsiėję be A. Škėmos įtakos“. Tur būt, taip ir buvo, nes kai *Kauno romanas* ir *Adomo obuolys* buvo rašomi, svetur kuriančiųjų lietuvių rašytojų knygos dar beveik visai neprasiskverbdavo Lietuvon. Betgi, kaip jau minėjome, to B. Drungienė nė netvirtino...

Ano B. Drungienės rašinio pavadinimas „Kada bus atrastas Škėma?“, pasak V. Kazakevičiaus, tėra pretenzingas pasimaivymas. Toks apibūdinimas vargu ar laikytinas itin elegantišku, tačiau pasirodo, kad autorės retoriškas klausimas buvo visiškai gyvenimiškas. Šiandieną jau turime viešą įrodymą, kad, be paties V. Kazakevičiaus (kuriam, kaip žinome, visi išeivijos leidiniai yra prieinami), Antano Škėmos romaną *Baltą drobulę* tikrai skaitė ir atrado literatūros kritikas Algimantas Bučys.

TRADICINĖS NUODĖMĖS

Savo netrumpą, per du savaitraščio numerius spausdintą apybraižą (plg. *Literatūros ir meno* 1969 m. gruodžio 20 ir 27 laidas) autorius pavadino „Žmogus ir žmonės“. Verta čia pacituoti A. Bučio rašinio įžangą ir lygia dalia verta susilaikyti nuo tos įžangos komentavimo, paliekant tai patiems skaitytojams. O prasideda rašinys šitaip:

„Retkarčiais velniškai knieti iš arčiau pasižiūrėti į abstrakcijos miglose skendinčias didžiąsias literatūros problemas, kurias taip skambiai vadiname literatūros humanizmu arba dehumanizacija, herojaus susvetimėjimu, asmenybės degradavimu ir masiška dvasinių poreikių standartizacija stulbinančios technikos gadynėje; pagaliau norisi kiek detaliau apčiuopti etinius tolesnės žmogaus brandos pamatus...

„Pagirtinas noras, tačiau vėlgi — kaip jį tu įkūnysi, nepasitelkęs gudrių citatų, nesirausęs mūsų vis labiau isprustančiam skaitytojui mažiau težinomon medžiagon, nepažarstęs gausiai besiperšančių atsakymų ir dar priedo... nesuklydęs?

„Ką gi, belieka dar kartą prisiimti šias tradicines mūsų literatūrinės kritikos nuodėmes ir vėl tikėtis skaitytojo (mano pabraukta — R. E. M.) mielaširdystės...“

Visas A. Bučio rašinys, iš tiesų, ir yra Antano Škėmos romano nagrinėjimas, o rašinyje gausiai pabertos „gudrios citatos“ visos yra iš *Baltos drobulės*. Ir turime dabar visiškai sutikti su Vytautu Kazakevičium, tvirtinusiu, kad „A. Škėma Lietuvos skaitytojui buvo draugiškai ir nuoširdžiai pristatytas“. A. Bučys šitą „vis labiau išprustančiam skaitytojui mažiau težinomą medžiagą“ išnagrinėjo, išskaidė, netgi įstatė į pasaulinį moderniosios literatūros kontekstą ir, be abejo, sužadino tų išprususių skaitytojų smalsumą patį Škėmos romaną perskaityti. Deja, nedidelis *Baltos drobulės* egzempliorių skaičius tėra pasiekęs Lietuvą ir todėl tas smalsumas tik labai ribotai tegalės būti patenkintas.

Algimanto Bučio erudicija, jo nuovoka moderniojoje Vakarų literatūroje ir intelektualiniuose jo formuotojuose yra akivaizdi, nors vienu kitu dešimtmečiu ir atsilikusi nuo dabarties, kas, apie 1952-54 m. sukurtąją *Baltą drobulę* rašant, nebūtinai laikytina atsilikimu. Ieškodamas bendrojo vardiklio tokiuose dvidešimtojo amžiaus rašytojuose, kaip B. Brechtas, M. Frischas, F. Duerenmatas, prie jų sukurtųjų veikėjų gretindamas *Baltos drobulės* Garšvą, pastarąjį ilgomis citatomis įstatydamas į romano socialinę aplinką — aštuonmilijoninį New Yorką, — A. Bučys pagaliau prisimena ir „vienišųjų miniją“, kurią prieš dvidešimt metų išryškino amerikiečių sociologas D. Riesmanas (A. Bučio transkripcijoje, deja, išvirtęs į D. Rizmaną).

PAŽINTINĖ SVARBA

Jei dar pridėsime „Froidą“ (suprask: Freud), Nathalie Sarraute („Sarot“), Marcel Proustą ir kitus, matysime, kad A. Bučio apybraiža Lietuvos skaitytojui iš tiesų gali turėti ir nemenkos pažintinės svarbos, jam suteikdama tikroviškesnį vaizdą apie tas problemas, kurios Vakarų rašytojuose vyravo prieš vieną kitą dešimtmetį. Jau vien tiktai dėl to tas rašinys *Literatūroje ir mene* labai sveikintinas, nors mums, be abejo, maloniausia, kad šiuokart Lietuvos skaitytojui ne tik „draugiškai ir nuoširdžiai“, bet tolygiai kruopščiai bei sąžiningai buvo pristatytas Antano Škėmos romanas *Balta drobulė*. Dar daugiau: A. Bučys Škėmos romano problematiką ir tos problematikos sprendimo būdą įstato ne vien tiktai į pasaulinės literatūros kontekstą, bet lygia dalia nurodo ir į užsienių lietuvių literatų pasisakymus, sakykime, A. Landsbergio, H. Radausko, H. Nagio ir kitų samprotavimus, tiesiogiai ar netiesiogiai palietusius Škėmos romano problemas.

Drįstume netgi tvirtinti, kad A. Bučio rašinys yra iki šiol bene geriausias, išsamiausias ir įžvalgiausias Antano Škėmos romano nagrinėjimas — šiapus ar anapus. Gausios citatos iš aptariamojo romano Lietuvos skaitytojui taip pat gana akivaizdžiai parodo Škėmos stilių, pačią veikalo nuotaiką ir jo pobūdį. Aišku, A. Bučys yra tarybinės literatūros mokyklos auklėtinis, neišvengiamai naudojantis vadinamosios marksistinės estetikos metodus. Tačiau jis niekur nėra vulgarus, dogmatiškas arba schematiškas.

Neaplenkia A. Bučys nė viso to buvusio ūžesio, kilusio užsienio lietuviuose, kai 1958 m. londoniškė *Nidos* leidykla išleido *Baltą drobulę*. Žinia, mūsų konservatyvieji „moralistai“ romaną sutiko itin atšiauriai, o *Nidos* darbuotojų pasakojimu, Nidos knygų klubas dėl to nustojo netgi 200 prenumeratorių. „Stebinantis šventeiviškumas!“, komentuoja A. Bučys, ir jis nurodo į Henry Miller, Norman Mailer bei kitus dabarties rašytojus, prieš kuriuos Škėmos romanas iš tiesų yra labai „drovingas“. Pasak A. Bučio:

„Nervingai mąstantis ir nesąmoningai maištaujantis A. Škėmos herojus neslepia savo pasišlykštėjimo tikrove, bet kartu pademonstruoja turtingą dvasinių išgyvenimų skalę, nerimstančią sielą, visapersmelkiantį tiesos ir grožio siekį, ir tuo, manau, jis daug artimesnis žymiausiam nūdienos amerikečių negrų rašytojui Džeimsui Boldvinui, taip pat maištaujančiam ir besisemiančiam jėgų ne tik iš prigimtinių individo resursų, bet ir iš gryniausių savos rasės dvasinių bei kultūrinių šaltinių, senųjų papročių, pagimdžiusių ir originaliausius religinės ekstazės ritualus, ir temperamentinguosius negrų bliuzus. Taip ir A. Škėmos herojus: savo vaizduote ir prisiminimais jis remiasi dar į senovės Lietuvos mitus bei etiką, o dabartyje yra įsišaknijęs daugiasluoksnėje Vakarų kultūroje, negailestingoje didmiesčio būtyje, pilniausiai, tur būt, įkūnydamas A. Škėmos išsvajotą žmogaus koncepciją“.

SLOGUTIS ŠIAPUS IR ANAPUS

Anot A. Bučio, Antanas Škėma yra blaivus ir negailestingas kapitalistinės tikrovės analitikas, ir su šiuo autoriaus teiginiu tegalime sutikti. Ir panaudotosios citatos iš *Baltos drobulės* šitą nevisuomet malonią kapitalistinę tikrovę dažnai labai taikliai išryškina. Teabejojame, ar pavartotoji „kapitalistinės tikrovės“ sąvoka šiame kontekste nėra per siaura. Iš tiesų dabarties žmogaus slogutis, kurį taip ryškiai pavaizdavo Antanas Škėma savuoju Garšva, yra lygia dalia taikytinas ir būdingas perdėm centralizuotai bei suuniformintai technologinei visuomenei, kurioje gyvena „vienišųjų minia“. O toji technologinė visuomenė yra aprėpusi ne vien tiktai kapitalistinius kraštus, bet ir Tarybų Sąjungą, neišjungiant nė Lietuvos. Akivaizdžių pavyzdžių šiai prielaidai paremti galėtume rasti dabartinėje Lietuvos literatūroje, o pirmoje eilėje kaip tik tuose sąmonės srauto ar vidinio monologo metodu parašytuose kūriniuose. Tas metodas, matyt, iš tikrųjų yra itin tinkamas būdas pavaizduoti moderniojo žmogaus slogutį ir vienišumą... šiapus ar anapus.

Dabar, po tokio tikrai „draugiško ir nuoširdaus“ Antano Škėmos romano pristatymo Lietuvos skaitytojui Algimanto Bučio apybraiža, būtų vis dėlto gera, jei Vytautas Kazakevičius savo kritikams šiapus galėtų, taip sakant, nušluostyti nosį ir paskelbti, kad, štai, *Vaga*, sakykime, 60.000 egzempliorių tiražu leidžia A. Škėmos raštus. A. Bučys juk akivaizdžiai įrodė, kad Škėma tikrai to yra vertas, na, ir tiems „šventeivoms“ šiapus būtų duotas vadinamasis atkirtis. Tačiau abejojame.

Atsiverskime kad ir 66-tą *Baltos drobulės* puslapį (*Nidos* laidoje). Šeštasis skyrius prasideda sakiniu: „1941-aisiais metais Antanas Garšva buvo partizanas“. Ne komunistinis, žinoma, bet anaiptol: prieš raudonuosius kovojęs ir galop vieną jauną raudonarmietį nukovęs.

86-89 puslapiuose A. Škėma vaizduoja šiurpą sukeliančią sceną, kai čekistas Simutis suimtąjį Garšvą tardo, įžeidinėja, tyčiojasi ir sadistiškai muša, sunkiai sužalodamas galvą. Iš tiesų, tai labai svarbi, kone raktinė romano vieta, bent dalinai paaiškinanti vėliau įvykusį Škėmos herojaus išprotėjimą. Ši romano vieta yra labai svarbi ir kitoje, sakytume, gilesnėje plotmėje. Modernų šių laikų žmogų skaudūs likimo smūgiai lygia dalia ištinka tiek kapitalistinėje tikrovėje, tiek ir komunistinėje santvarkoje. O tai, tur būt, ir bus viena paties Škėmos įžvalgų, kurias jis stengėsi įdiegti savo kūryboje.

Juk ir A. Bučys sako:

IEŠKANTIEMS SUNKIAU

„Mums gi, manau, kaip tik savo nerimastinga dvasia yra artimas A. Škėma, nes ir mums gerai suprantamas nuoširdus rašytojo prisipažinimas: ‚Vis dėlto dabartiniame chaose ieškojimas, tur būt, nėra nuodėmė. O ieškantiems sunkiau, nei suradusiems‘ “.

Tačiau gausių *Baltos drobulės* citatų tarpe A. Bučio rašinyje nėra nė vienos iš aukščiau nurodytųjų vietų. Nedrįstume dėl to kaltinti nei A. Bučio, nei *Literatūros ir meno* redakcijos, nei pagaliau Vytauto Kazakevičiaus. Anot A. Bučio: neįmanoma metafiziniu užmoju sujungti tą, ką išskyrė istorija; negalima derinti ten, kur būtina skaidyti, istoriškai analizuoti ir konkrečiai vertinti tiek socializmą (prisiminkim antitarybines sceneles romane), tiek kapitalizmo poveikį asmenybei...“

Taigi — tos „antitarybinės scenelės“ ir Lietuvos skaitytojo teisė į Škėmos kūrybą. Liūdna tokia dialektika, bet...

R. E. Maziliauskas

ANTANAS ŠKĖMA LIETUVOJE

IEŠKOJIMAS NE NUODĖMĖ

Iki šiol vienintelis asmuo, berašąs apie išeivijos lietuvių literatūrą Sovietinėje Lietuvoje, buvo Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komiteto pirmininko pavaduotojas — žurnalistas Vyt. Kazakevičius. Išskyrus paskiras ekskursijas į vyresnės kartos išeivijoje mirusiųjų rašytojų kūrybą, Lietuvoje leidžiamųjų antologijų įvaduose ar kartais pasitaikančių nuotrupų „Poezijos pavasariuose", — apie išeivijos kūrybą Lietuvos literatūros mokslininkai bei kritikai iki šiol tylėjo. Ypatinga tyla buvo apgaubti išeivijoje subrendusieji rašytojai. Šią tylą nutraukė per du numerius „Literatūroje ir Mene" (Nr. 51 ir 52) ėjęs ilgas straipsnis „Žmogus ir žmonės" apie Ant. Škėmos „Baltą drobulę", parašytas jaunos kartos kritiko Algimanto Bučio. Alg. Bučys yra laimėjęs vieną iš *Literatūros ir Meno* premijų 1969-tiems metams už aktyvų bendradarbiavimą ir geriausią probleminę medžiagą, išspausdintą šiame laikraštyje.

Į Ant. Škėmos „Baltą drobulę" A. B. žiūri iš marksistinių pozicijų. Jau pačioje straipsnio pradžioje jis sumini „herojaus susvetimėjimą", „asmenybės degradavimą" ir „masišką dvasinių poreikių standartizaciją stulbinančios technikos gadynėje". Visa tai primena jaunojo Markso sociologinius svarstymus, kai jis aiškino apie prarają, atsivėrusią tarp žmogaus asmenybės vidinio gyvenimo (mintijimo) ir jį supančios realybės (darbo). Ši praraja atsiradusi XIX-to amžiaus industrinės revoliucijos poveikyje. Brutalus darbas naujose įmonėse bei kasyklose veikęs žmogaus asmenybę neigiamai, ją atbukindamas ir sugyvulindamas. Kovodamas prieš tokią padėtį, anais laikais jaunasis Marksas net buvo metęs šūkį — „Kiekviena žmogaus veiklos forma turi išreikšti pilną žmogų". Šioje dvasioje parašytas ir A. B. straipsnis.

Kaip pavyzdį susvetimėjusio žmogaus A. B. pasirinko Škėmos Antaną Garšvą. Antano Garšvos susvetimėjimo priežastys, kaip jas dėsto A. B ,,nėra vien tik „kapitalizmo poveikis asmenybei, bet ir, bendrai, gyvenimas supertechniškoje civilizacijoje bei savo gimtojo krašto netekimas. A. B. „Baltą drobulę" analizuoja, pasiremdamas tokiais vardais kaip Freud'u, David Riesman'u („The Lonely Crowd"), J. P. Sartre'u, Marcel Proust'u ir Nathalie Sarraute. Kartais tokie nukrypimai į kitų žmonių mintis, ar šiaip apibendrinimai, nėra visiškai tikslūs dėl „Baltos drobulės". Pavyzdžiui, Antanas Garšva, bent tiesioginiai, niekuomet „nepaniekino istorinę tiesą". Nors „Balta drobulė" straipsnyje plačiai cituojama, norėtųsi, kad A. B. būtų laikęsis arčiau Škėmos teksto ir toliau nuo apibendrinimų. Tendencija mažiau kreipti dėmesį į tekstą ir daugiau operuoti a priori sąvokomis yra bendra yda, užtinkama marksistiniuose kritikuose. Tačiau, iš kitos pusės, reikia pripažinti, kad kai kurie A. B. sugretinimai yra sugestyvūs ir įdomūs. Kad ir šis A. Škėmos palyginimas su J. Baldwin'u,

„Nervingai mąstantis ir nesąmoningai maištaujantis A. Škėmos herojus neslepia savo pasišlykštėjimo tikrove, bet kartu pademonstruoja turtingą dvasinių išgyvenimų skalę, nerimstančią sielą, visapersmelkiantį tiesos ir grožio siekį, ir tuo, manau, jis daug artimesnis žymiausiam nūdienos amerikiečių negrų rašytojui Džeimsui Boldvinui, taip pat maištaujančiam ir besisemiančiam jėgų ne tik iš prigimtinių individo resursų, bet ir iš gryniausių savos rasės dvasinių bei kultūrinių šaltinių, senųjų papročių, pagimdžiusių ir originaliausius religinės ekstazės ritualus, ir temperamentinguosius negrų bliuzus. Taip ir A. Škėmos herojus: savo vaizduote bei prisiminimais jis remiasi dar į senovės Lietuvos mitus bei etiką, o dabartimi yra įsišaknijęs daugiasluoksnėje Vakarų kultūroje, negailestingoje didmiesčio būtyje, pilniausiai, tur būt, įkūnydamas A. Škėmos išsvajotą žmogaus koncepciją. „Aš sutalpinu savyje, — medituoja Garšva, — savo visatą. Praeitį, dabartį, ateitį. Bet nesu antžmogis. Aš — žmogėnukas, suvystytas į kartūninį, purviną žiūrstą. Kuris nori pašvęsti savo išsakymui. Nepaisysiu užpatentuotos realybės". "

Prisiminęs kontroversiją dėl Škėmos palikimo, jis sako:

„Meninis rašytojo iššūkis, kaip ir galima buvo tikėtis, suerzino „gražiai sušukuoto ir sudėlioto gyvenimo" adeptus — skaitytojai užsipuolė ir „Baltą drobulę", ir leidyklą, priekaištaudami — kaip kadais dėl „Šventosios Ingos", už, šuniškos moralės vaizdus". Stebinantis šventeiviškumas! Ir dar grynai provinciškas: užtektų A. Škėmos kritikams prisiminti žymesniuosius analogiškos anarchistinės programos „maištininkus" amerikiečių literatūroje su skandalingai pagarsėjusiu Henriu Mileriu priešakyje, taipogi pasišovusius šokiruoti savimi patenkintą amerikičių buržua, ir jie galėtų tik pasididžiuoti lietuviškuoju A. Škėmos ir jo herojaus pasaulėjautos dvasiškumu bei tyrumu. Joje nėra vietos mizantropiškam cinizmui, sufilosofintam amoralumui, seksualinės patologijos bakchanalijai, o tai ir sudaro bene smarkiausią antikapitalistinio protesto užtaisą ne vienoje H. Milerio, N. Meilerio, V. Berouzo knygoje."

Savo straipsnyje A. B. stojo Škėmos gynėjų pusėje, neigiamai pasisakydamas prieš jį puolusius ir pabrėždamas „Baltos drobulės" teigiamas savybes.

Kokios gaunasi išvados, perskaičius A. B. „Žmogus ir žmonės"? Kritikas Škėmą analizavo marksistiniu metodu, tačiau ne ždanoviškai, bet kūrybiškai. Kritikinio modelio tinkamumas priklauso nuo veikalo pobūdžio. Yra daug knygų (pvz. Nabokovo ir Beckett'o veikalai), apie kurias marksistinis metodas mažai ką gali pasakyti. Tačiau Ant. Škėmos „Baltoje drobulėje", kur dalinai paliečiama susvetimėjimo tema, marksistinis priėjimas gali būti naudingas. Tą sakydami, primename vėl anksčiau minėtą jaunąjį-humanistą Marksą. A. B. patiekia sekančias išvadas apie Antano Garšvos žlugimo priežastis:

„Žaibo greitumu po karo išsiplėtę pasaulėžvalgos ir kultūrinių interesų horizontai, pašėlęs asmeninių įspūdžių ir politinių bei filosofinių idėjų sūkurys, pasigriebęs emigravusį iš Lietuvos Garšvą ir jo kartą, supainiojo ir suplakė į vieno žmogaus sąmonę šimtus nesuderinamų dalykų. Garšvos pastangos sujungti juos visuotinoje prasmingoje harmonijoje išsekina jo intelektą ir nervus, bet jokių vaisių neduoda: „Skeveldros liečia viena antrą. Negaliu jų sujungti, lyg vaikas, dėstąs kartonines iškarpas... A. Škėma užkrovė savo herojui antžmogišką naštą, po kuria Garšva ir suklupo, kai, paniekinęs istorinę tiesą, suprato nerasiąs universaliosios: „Jei susirasčiau harmoningą tiesą — pralaimėčiau. Ir pralaimėsiu, nesuradęs tiesos". Neskaldomas ir istoriškai neaiškinamas pasaulis prilygsta gražesniam ar prastesniam mitui arba chaosui, o su tuo savanoriškai susitaikiuii sąmonė pavirsta skeveldrišku chaoso atspindžiu, beveik tapačiu beprotybei. Būti viskuo — tas pat, kas niekuo nebūti. "

Su kai kuo čia galima nesutikti, bet, iš kitos pusės, šiose išvadose yra dalykų, kuriuos vertėtų rimtai pasvarstyti. Prieš baigdamas, Alg. Bučys sako:

„Mums gi, manau, kaip tik savo nerimastinga dvasia yra artimas A. Škėma, nes ir mums gerai suprantamas nuoširdus rašytojo prisipažinimas: „Vis dėlto dabartiniame chaose ieškojimas, tur būt, nėra nuodėmė. O ieškantiems sunkiau, nei suradusiems".

Su šia jo nuomone, mūsų manymu, galima sutikti ir šiapus Atlanto.

(l l m)

ARŪNAS TARABILDA (1934-1964)

SUKLUPO ŠAUKLIO ŽIRGAS

Pereitų metų lapkričio 6 d. Lietuvoje, vos 35-ių metų amžiaus sulaukęs, mirė grafikas Arūnas Tarabilda.

Mirusiojo kūrybą pažinome tik iš tolo — periodikoje ar dailės knygose talpintų reprodukcijų ir vieno kito grafikos lakšto, atvežto iš Lietuvos (ž. POEZIJOS PAVASARIS, LIETUVIŲ GRAFIKA — serijiniai leidiniai, VILNIUS — grafika-tapyba, METMENYS, Nr. Nr. 13, 18).

Pasinaudodami čia beveik ištisai persispausdinamu Ingridos Korsakaitės nekrologu — Suklupo šauklio žirgas... (Literatūra ir menas, 1969.XI.15), pristatome iš menininkais gausios Tarabildų šeimos kilusį velionį, kuris, nežiūrint gerokai perankstyvos mirties, spėjo jau pelnyti akivaizdžią vietą lietuvių tautos kultūrinėje kūryboje.

A. Tarabilda gimė 1934 m. Kaune, žinomoje dailininkų šeimoje. Nuo pat mažens vaiką gaubė meno atmosfera, padėjusi formuotis jo kūrybiniams polinkiams. Dar besimokydamas pirmuose dailės instituto kursuose, jis pradėjo apipavidalinti knygas; diplominis A. Tarabildos darbas — iliustracijos B. Sruogos „Dievų miškui" — buvo išleistas atskiru aplanku (1962).

Per neilgus savarankiško darbo metus sparčiai brendo grafiko individualybė, formavosi savitas braižas, plėtėsi kūrybinių interesų ratas. A. Tarabilda daug dirbo knygų grafikoje (iliustravo V. Mozuriūno „Jūros Posmus", T. Tilvyčio „Dičių" A. Mikutos „Paukščių žemę", T. Venclovos knygą „Raketos, planetos ir mes" bei kt.). Konstruktyvų, lakonišką savo iliustracijų piešinį dailininkas mokėjo prisodrinti ir lyriškomis spalvomis, ir šmaikščiu grotesku. Karštai mylėdamas savo krašto kultūrą, istoriją, liaudies kūrybą, A. Tarabilda ne kartą dalyvavo kraštotyrininkų ekspedicijose, apipavidalino keletą etnografinių leidinių („Žervynos", „Dieveniškės").

A. Tarabilda paliko taip pat nemaža lakštinės grafikos darbų; tai stambūs ciklai „1863 m. sukilėlių daina", „Vilniaus legendos", atskiri estampai tautosakine ir nūdiene tematika. Paskutiniuoju metu dailininkas įkvėptai kūrė poetiškus Vilniaus senovės vaizdus, iš dalies paremtus kronikose užrašytais padavimais ir legendomis. Deja, jis nesuskubo pilnai įgyvendinti šio savo ciklo, tačiau ir užbaigtieji estampai sudaro gražią visumą, išreiškia brandžiausius menininko kūrybinius polėkius. „Vilniaus legendose" A. Tarabilda plėtojo ir grakštino savitą meninį stilių, užčiuoptą jau „1863 m. sukilėlių dainoje", dar daugiau praturtinęs jį liaudiška poetika bei plastika. Pagrindiniai ciklo įvaizdžiai — paukščiai, gėlės, ąžuolai, dangaus šviesuliai ir žalčiai — artimi tautosakai, o apibendrinta meninė išraiška, frontalumas — tautodailei.

Pastaraisiais metais A. Tarabilda buvo entuziastingai įsitraukęs į naują darbo barą — heraldiką. Jis atkūrė istorinius Šiaulių, Kėdainių, Rumšiškių, Alytaus ir kitų Lietuvos miestų herbus. Šilalei, Neringai, Širvintoms, Kaišiadorims, Palangai ir kitiems miestams sukomponavo naujus. Nenutoldamas nuo istorinės tiesos, laikydamasis griežtos heraldikos stilistikos, grafikas ieškojo dabartiškų, dekoratyvių meninių sprendimų. A. Tarabildos kūrybinę biografiją papildo ir scenografijos darbai. Glaudžiai bendradarbiaudamas su Klaipėdos dramos teatru, jis sukūrė žaismingas dekoracijas bei kostiumus K. Gocio „Karaliui Elniui", Sofoklio „Karaliui Edipui", K. Sajos „Gaidžio pentinams". Teatrinės specifikos pajutimu, moderniu asociatyvumu išsiskiria jo paskutinysis darbas — Just. Marcinkevičiaus „Mindaugo" apipavidalinimas Klaipėdos scenoje.

Anksti nutrūkusi jauno dailininko kūryba užims savitą vietą lietuvių dailėje. Išliks jo grafika, įkvėpta savo tautos gyvenimo ir kūrybinių galių, nušviesta nemaria Tėvynės meile. Kurybinė dailininko mintis gyvuos naujai atgimusiuose Lietuvos miestų herbuose, jo raižiniai įsipins į nepabaigiamą Vilniaus legendą.

Dailininko A. Tarabildos atkaklų būdą, jo darbštumą ir nagingumą rodo ir tai, kad jis pats pasistatė būstą Pavilnyje, toli nuo miesto triukšmo, vaizdingoje vietoje, kur kas dieną galėjo gėrėtis nuostabiais miškų toliais, plytinčiais čia pat už dirbtuvės lango.

...Nespėjo iškilti naujas kapas, o jį jau papuošė draugų dailininkų sukurtas tradicinis koplytstulpis su vieno A. Tarabildos estampo reljefu, atkartotu metalo plokštėje. Rasų kalneliuose amžinai miegančiam dailininkui tesisapnuoja skardūs senovės šauklių trimitai, tegu iš legendinės mergelės, atgijusios jo raižinyje, rankų krinta ant kapo gėlės.

PAŠNEKESYS SU VIKTORU PETRAVIČIUMI

DIDELIUS DALYKUS SUKURSI, SEKDAMAS TIK SAVE

Ir svečių kambario ir valgomojo sienas dengia paveikslai. Veik nuo žemės iki lubų. Daugiausia grafika. Tartum įmantriausiais raštais tiršti kilimai... „Kaip matote, šito ciklo bendra tema yra per pasaulį einanti nėščia moteris... Čia — mūsų sūnaus tragiškos mirties prisiminimas... žmona norėjo... Visi šitie ciklai yra liaudies dainų motyvais. Sutelkiau po keletą paveikslų į vieną... Visa spalvota grafika yra iš vieno ciklo, kuris vadinasi „Paprasta savaitė"...

Kalbamės apie lietuviškos grafikos iškilimą. Meną, kuriame V. Petravičius su savo kūryba įrėžė ryškiausią ir neišdildomą bruožą.

— Nepriklausomai Lietuvai atsikūrus, dailėje lietuviai menininkai sekė rusus: Karavčenko, Favolskį ir kitus. Didžiausią perversmą čia ir padarė grafika. Maždaug 1934-35 metais Lietuvoje staiga atsirado originalaus ir naujo veido grafika, kuri skyrėsi ne tik nuo rusiškosios, bet ir nuo vakarietiškosios...

— Lietuviškoji grafika nieku nesekė. Ji kažkaip laisvai išplaukė į paviršių. Tas liaudies meno sugestijuotas primityvizmas, iš tikrųjų, dar ir šiandien tebėra tolygiai moderniškas. Nepasakysiu, kad iš viso Europoje tuo laiku būtų buvę kas nors žymiai stipresnio. 1937 metais Paryžiuje vengrų ir lenkų menininkai, manau, buvo patys moderniškiausi, betgi ir lietuviai nuo jų neatsiliko.

Kalba nukrypsta į tautiškumą ir jo vietą dailėje.

— Tautiškumas? Kada lietuvis menininkas nuoširdžiai dirbs nieko nesekdamas, tai ir jo kūryba bus lietuviška. Kaip Picasso išliks ispaniškas dailėje, taip Oskaras Milašius lietuviškas literatūroje. Nesvarbu, kur ir kaip jis kūrė... Žirgelis ar smūtkelis paveiksle dar nereiškia, kad tas paveikslas jau tautiškas... Svarbiau: kas pirmas juos sukūrė? Juostelė su tulpėmis gal ir yra lietuviška, bet ar ji iš viso yra meniška? Kūrinio vertė priklauso nuo visumos, ne nuo ornamentų. Tas pats su tautiškumu.

— Čiurlionis nepaišė nei vytelių, nei rūtelių. Jis tautiškas savo formomis, spalvomis, koloritu. Svarbiausia, kad jis vienas toks, kad originalus... Žirgelių ir kryželių — daug pripaišyta, bet kai tai nedidelis menas, tai ir apie jo tautiškumą klausimo iš viso nebekyla... Lietuviškoji grafika yra originali ne tik savo formomis, bet ir tematika. Čia tokios nėra. Jeigu kur yra, tai drįstu teigti, jog iš mūsų pasiskolinta. Gaila, kad šiandien mūsų jaunieji dailininkai šiame krašte kuria pagal amerikietiškuosius modelius, o amerikiečiai savo ruožtu iš kitur skolina... Svarbu, kad kūrinys būtų originalus. Kai to nėra — nebus nė meno, nė tautiškumo...

— Užsiminus apie jaunimą: kaip vertinate mūsų jaunųjų dailininkų kūrybą? Kaip ji atrodo šio krašto dailės darbų kontekste?

— Jaunieji yra pasimetę. Čia baigė mokslus ir gavo stiprią vietinės aplinkos įtaką. Nuo mūsų liaudies tradicijų jie visai nutolo, o tų tradicijų mes, iš viso, mažai teturėjom. Patys, kol kas, atrodo, dar nieko originalaus nesukūrė. Turėtų sekti tik savo tradicijas, arba patys jas kurti.

— Iš jaunesniųjų gana gerai atrodo Kęstučio Zapkaus darbai čia Amerikoje ir A. Brazdžio Anglijoje... Mažus dalykus galima sukurti ir kitais sekant, tačiau didelius dalykus kurdamas tegali sekti tik pats save... Žinoma, tai nereiškia, kad lietuvis turėtų būti atsilikęs ir nematytų, kas darosi aplink... Grafika iškilo pati savimi, tegul dabar iškyla ir kitos šakos... O va ir Australijoje mūsų grafikai beveik perversmą padarė. Ir V. Ratas ir H. Šalkauskas ir Eva Kubos ten iš karto prasimušė...

— Baisiai bloga, žinoma, nėra. Tarp geriausių, kada kur pasižiūri, ir mes esame: V. K. Jonynas, R. Viesulas, H. Šalkauskas, o ir Petravičius... Taigi vis grafikai... O tai, atrodo, todėl, kad amerikiečiai gerų grafikų neturi. Mačiau keletą jų grafikos parodų ir išėjau gerokai nusivylęs. Betgi ir vėl: ar iš jau čia minėtų kada nors iškils pasaulinio masto asmenybė — labai abejočiau...

— Koks jums atrodo mūsų dailės stovis krašte?

— Mažai teturiu progų tenykštį meną nuodugniau pasekti. Mano kartos dailininkai, kaip Jurkūnas, Kuzmickis ir kiti, atrodo, vėl atkrito rusų įtakon. Daugelis iš jų, esu tikras, jeigu būtų Vakarų pasaulyje, dirbtų visiškai kitaip. Ne vienas jų šiandien tebėra toks, koks buvo prieš dvidešimt ar trisdešimt metų... Smagiau, kad bent jaunieji — Makūnaitė, Krasauskas, Gibavičius, jaunasis Tarabilda — eina mūsų — ieškotojų pėdomis. Jie atkakliai kuria save.

— Kokią įtaką galėtų vakarietiškas menas turėti mūsų dailininkams gimtajame krašte?

— Jeigu matys ir pasiduos matymui — blogai. Prisimenu, mano mokytojas dailininkas Adomas Galdikas visada mums sakydavo: „Vyreliai, eikit į biblioteką, pasižiūrėkit, kaip kiti kuria..." Ėmiau jam kartą ir atšoviau: „Sudegint biblioteką!" Jis net už galvos susiėmė. Iš tikrųjų, žinoma, nereikia ignoruot to, ką kiti pasiekė, bet taipgi neįpult į jų įbrėžtas vėžes. O tik didelės asmenybės gali to išvengt...

— Literatūrinių žanrų menininkai dažnai galvoja, kad svetimoje aplinkoje dai-

lininkui žymiai lengviau pragyventi... Kokia iš tikrųjų yra dailininko ekonominė padėtis šiame krašte?

— Pajėgūs vietiniai, žinoma, turi daugiau galimybių, bet atvažiavusiam iš kitur čia nėra lengva. Geriau verčiasi pritaikomojo meno specialistai, bet ne kiekvienas gali „prisitaikinti“. Atvažiavę į šį kraštą, daugelis dailininkų dažėme bažnyčias. Betgi niekas jų tiek daug nepristato, kad nuolat galėtum vien iš to pragyventi... O ir fiziniai tai nėra lengvas darbas...

— Vieną kartą, pinigų pritrūkęs, nusinešiau pora savo paveikslų parduot į Merchandise Mart. Siūliau vienam, siūliau kitam. Pagaliau priėjo keli ponai ir sako: „Gerai, Padarykit kiekvieno po 3000, tada pažiūrėsim“. Mano darbai nėra masinei produkcijai skirti.

— *Kaip būtų galima dailininko ekonominę padėtį pagerinti?*

— Nepriklausomos Lietuvos valdžia jauniems menininkams daug padėjo. Duodavo stipendijas, siųsdavo į užsienio mokyklas. Padėjo ir man. Bėda tik, kad iš tų mokyklų grįžus juos tuojau pat užmiršdavo. Vienas kitas iš jų šiaip taip kapstydavosi savo jėgomis, bet ne vienas ir skurdo. O reikėjo ir išmokytais rūpintis. Dabar: yra fondai, yra institucijos. Jos galėtų duoti užsakymų, kurie nebūtinai ir finansinius nuostolius teturėtų nešti. Reikėtų tik daugiau įžvalgos ir geresnės organizacijos.

— Kūrybą paskatintų ir premijos, tačiau svarbu, kas premiją skiria, o ne, — kad ji yra. Iniciatyvos turėtų imtis autoritetai. Bandą juk gano piemenys, o ne pačios avys. Turim, sakysim, Čiurlionio galeriją. Labai gerai, kad turim, bet kad ta galerija neturi prestižo, tai jau blogai. Į gerą galeriją patekti yra sunku. Ji remiasi bizniu. Perkami tik geriausi darbai. O dabar — nesvarbu, kas kokią parodą ten suruošia, žiūrėk, jau kokį darbą iš jo nori per prievartą atimt ir galerijon patalpint...

— Kada gyvenau prie ežero, buvau suruošęs parodą savo bute. Tik kviestinei publikai. Dailininkai mane užpuolė, kad jų nepakviečiau. Atsakiau, kad man ubagų nereikia. O vis dėl to paroda atsimokėjo. Kitaip nė nebūčiau rengęs... Gal kada vėl reikės tą patį padaryt.

— *Teko skaityt, kad jūsų darbų paroda įvyko ir Lietuvoje. Kaip į ten pasiuntėt savo darbus?*

— Apie tą parodą sužinojau tik iš *Draugo*. Niekas man nerašė ir manęs neklausė. Darbus surinko, manau, iš Vilniaus muziejaus, Čiurlionio galerijos, o gal dar ir iš privačių butų. Sesuo atvažiavusi sakė, kad praėjo gerai, su pasisekimu. Vėliau teko ir laikraščiuose palankių atsiliepimų užtikti. Girdėjau, kad ir *Pergalės* žurnale buvo mano darbų įdėta. Gerai, kad deda. Gerai, kad ruošia. Lietuvai kuriam ir norim, kad tą kūrybą lietuviai matytų. Santvarkos keičiasi, o sukurti darbai lieka. Atrodo, kad ir V. Vizgirdos ir A. Galdiko parodos Lietuvoje praėjo sėkmingai. Tuo tik džiaugtis reikia...

— *Jeigu būtumėte pakviestas į Lietuvą suruošti savo dabartinių darbų parodą, ar vyktumėte?*

— Jeigu šiandien Lietuvoje mano parodą organizuotų ir prašytų darbų, manau, kad juos duočiau, nors pats tai nevažiuočiau. Ekonominės sąlygos neleidžia. Būtų labai malonu savo kraštą pamatyt, bet grįžęs į čia — neturėčiau ko valgyti. Važiuoti gali tik tas, kas turi pinigų. O gyventi reikia. Išeivių dailininkų parodų rengimas krašte yra teigiamas žingsnis. Gerai, kad mus atsimena ir vertina. Beje, neseniai gi *Pergalėje* buvo gana išsamus straipsnis apie mūsiškę grafiką, pozityviai įvertinęs ir čionykščių dailininkų įnašą. Reikia tokių daugiau.

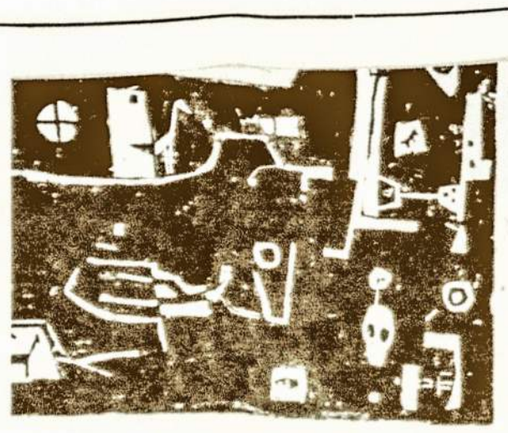

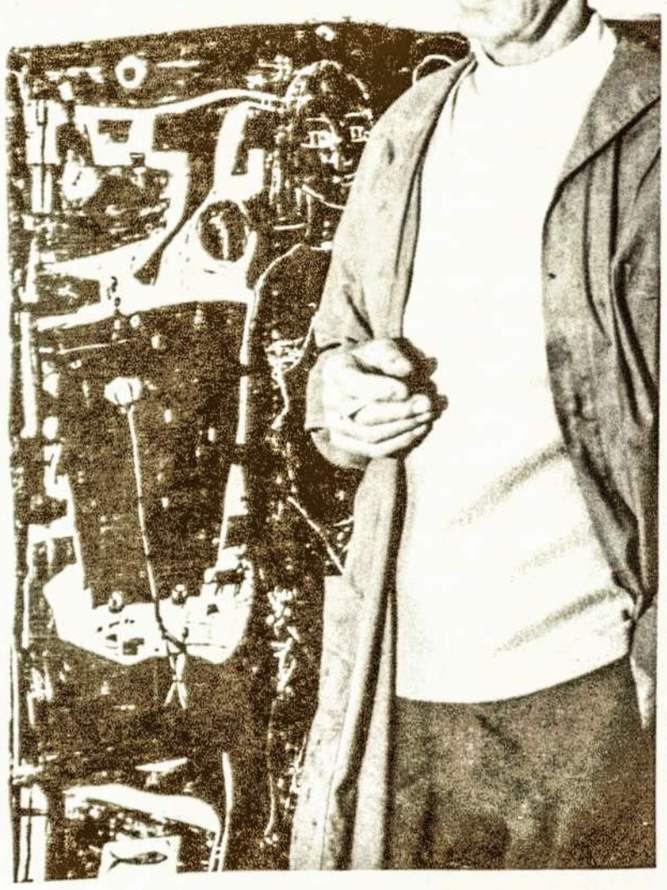

—Privatūs asmenys yra atsivežę tenykščių grafikų kūrinių, kurių užtektų suruošti parodai. Buvo ieškota patalpų, kreiptasi į mūsų institucijas, bet jos arba buvo priešingos, arba neparodė jokio susidomėjimo...

— Jeigu aš būčiau Čiurlionio galerijos pirmininkas — tokią parodą surengčiau. Nereikia nuleist rankų... Daugelį sričių tvarko ne tie žmonės, kurie turėtų. Tokia paroda būtų visiems naudinga. Meno nereikia bijoti. Daug daugiau drąsos ir darbo parodo kūrėjai. Jeigu jie sukuria ką nors vertingo — sukuria ne vien sau, ne tam ar anam, bet mums visiems. Ir tą kūrybą reikia sutikti atviromis rankomis ir širdimis.

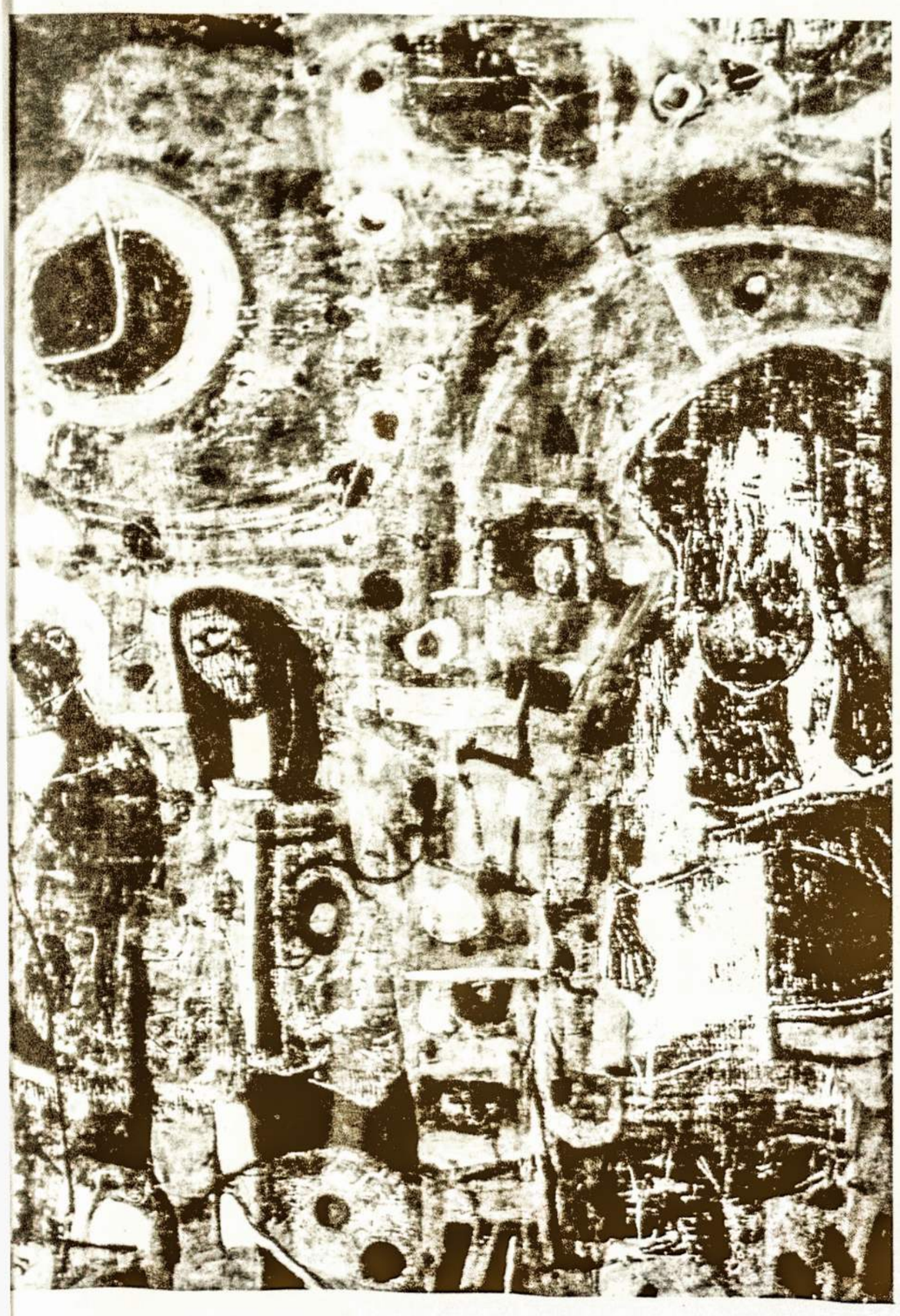

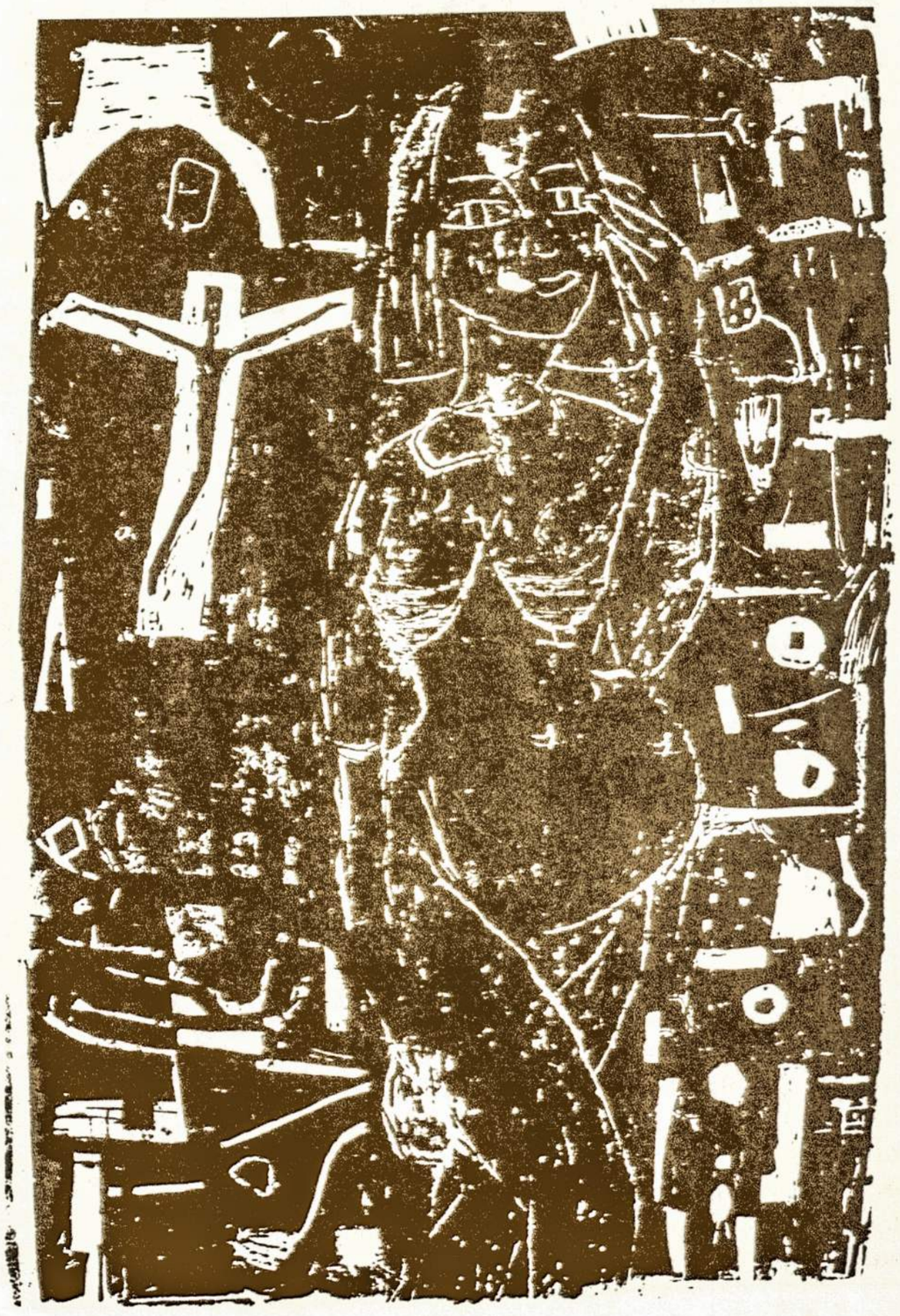

atodairos

BENDRAVIMAI

Vienas iš Juozo Bačiūno tikėjimų buvo gyvųjų — atseit, dar ne šventųjų — lietuvių bendravimas. Tikėjo, kad lietuviams išganinga bendrauti ne tik plačioje savo bendruomenėje, bet ir siauresniuose sambūriuose, susitelkiančiuose specifinių interesų pagrindu. Tapęs PLB pirmininku, Bačiūnas nedelsdamas pasiūlė surengti: 1) lietuvių **jaunimo** kongresą, 2) lietuvių **laikraštininkų** pasimatymą, 3) lietuvių **mokytojų** suvažiavimą.

Iš tų trijų sumanymų antrasis buvo įgyvendintas greičiausiai. Nors kiek ir skeptiškai nusiteikę, mūsų laikraščių ir radijų redaktoriai bei publicistai (daugumas drauge ir leidėjai) gana gausiai sugužėjo į Tabor farmą jau 1964 metų pavasarį ir išsiskirstė tuo pabendravimu didžiai patenkinti, netgi susižavėję.

Antrą kartą PLB pirmininku išrinktas J. Bačiūnas rengėsi pakartoti tų bendravimų seriją, ir buvo numatęs ją pradėti vėl laikraštininkų pasimatymu. Deja, tas antrasis pasimatymas įvyko 1969 metų nebe pavasarį, o rudeniop, ir, nors ir „pas Bačiūną, bet jau be Bačiūno".

Grįžti dabar mintim į tuos du pasimatymus ir matai, koks skirtumas tarp pirmojo ir antrojo. Ne tai, kad antrajame nebebuvo ne tik Bačiūno, o ir tokių mūsų spaudos korifėjų, kaip Pijus Grigaitis ir Jonas Kardelis. Ir ne tas, kad antrajame iš daugumo redakcijų (išskyrus **Draugo** ir **Tėviškės Žiburių**) buvo tik „antro ar trečio garnituro" reprezentacijos, ar net iš viso nieko nebuvo. (**Naujienų** vyresnybė neišleido net asmeniškai telefonu V. Adamkaus kviečiamo J. Pronskaus, nors tasai — prieš pasikalbėjimui dėl kažkokios „techniškos priežasties" nutrūkstant — buvo spėjęs kvietimą entuziastingai priimti...) Svarbiausias skirtumas buvo tas, kad pirmajame pasimatyme laikraščių bei radijo redaktoriai - bendradarbiai, kaip formalioje susirinkimo programoje, taip — ir net ypač! — neformaliuose „posėdžiuose" (tada ką tik Valdo Adamkaus įrengtame naujame Tabor farmos bare) išsikalbėjo kone apie viską, kas j i e m s buvo labiausiai „ant širdies". Antrajame pasimatyme buvo visiškai kitaip.

Antrasis laikraštininkų bei radijininkų pasimatymas buvo greičiau ilga spaudos konferencija, kur sukviestiems laikraštininkams vietoj įprastinių pareiškimų ir atsakinėjimų į klausimus buvo rodoma eilė jungtinių viešų Pasaulio, JAV ir Kanados Lietuvių Bendruomenių valdybų p o s ė d ž i ų, kurių tikslas tartum būtų buvęs parodyti laikraštininkams save ir savo darbą natūroje ir tuo įtaigoti jiems atitinkamą nuomonę apie save. Laikraštininkai, tiesa, turėjo progos šio to ir paklausti, pareikšti pastabų, net pasiaiškinti ar papriekaištauti, bet vistiek atrodė, kad laikraštininkai čia sukviesti ne tarp savęs pabendrauti, o Bendruomenės vadovus pamatyti jų pačių pageidaujamoj šviesoj.

Tačiau ne jų į tą pasimatymą kviestam lengviau galėjo šis tas ir kitaip atrodyt. Ir — štai jau pusė metų — vis dar negaliu pamiršt, kaip viename iš tų parodomųjų posėdžių pasaulinio pirmininko primintą reikalą rūpestingiau kaupti lietuvių adresų kartotekas, JAV pirmininkas praleido lyg negirdomis, o Kanados pirmininkas, gali sakyt, net „atgalia ranka" nustūmė į šalį, sakydamas, kad rinkti lietuvių adresus tai perdaug keblus ir nebūtinai reikalingas darbas. Esą, neleistina apylinkių valdybas klampinti į adresynų kaupimą ir tuo atitraukti nuo svarbiųjų Bendruomenės uždavinių...

Nors S. Barzdukas ir neatrodė įtikintas, bet adresynų reikalas taip ir liko „pakabintas ant gembės". Bendruomenės vadai man tą valandą atrodė kaip tas stalius, kurs, užsimojęs gaminti aibes dailių baldų, niekaip neranda laiko darbastaliui (varstotui) pasigaminti ir bando išsiversti su patvory rasta kalade...

Dėl to ir susilaikiau, — nebesiūliau ten pasvarstyti dviejų dalykų, kuriems aptarti ir dėl kurių šį tą net sutarti tokį susirinkimą buvau taręs būsiantį bene idealiausią. Tie dalykai būtų buvę: 1) bendras leidyklų klientūros adresų fondas, 2) viešas lietuviškų „bestsellerių" žymėjimas.

Deja, posėdžiautojų ir žiūrovų dėmesys buvo nukreiptas į didelio masto darbus bei uždavinius, tad šioms smulkmenoms palankaus dėmesio tenai besitikėti galbūt būtų buvę net naivu. Todėl, turbūt, teks bandyti kitais keliais grįžti prie tų menkniekių (?).

V. Rastenis

atviraikalbant

APIE RAŠYTOJŲ IR KITOKIAS DRAUGIJAS

Žinoma, nereikia manyti, kad L(ietuvių) R(ašytojų) draugija yra paženklinta mirties ženklu. Jos narių eilės pasipildo jaunais, mūsų literatūros gyvenime gyvastingais žmonėmis. Štai galėčiau išvardinti ir neseniai įstojusius: Kazį Almeną, Danguolę Sadūnaitę, Nijolę Jankutę ir dar vieną kitą. O tokių jaunų narių reikia tikėtis, nors ir ne taip gausiai kaip normaliomis sąlygomis, ateis ir daugiau, nes jaunimo su neabejotinu talentu yra, ką liūdija ir pernai išleista „Tiltų ir tunelių" antologija, — kalbėjo neseniai savo kadenciją užbaigusios egzilinės LR draugijos pirmininkas Aloyzas Baronas. (*Draugas,* 1970.I.24.)

Tačiau jo pokalbyje galėjai rasti ir žymiai liūdnesnių gaidų. Nedžiuginantis ir šešiasdešimtmetis narių amžiaus vidurkis, netgi ir virš minėtuosius jaunuosius pridėjus...

Tiek rašytojų draugija, tiek žurnalistų ar dailininkų sąjungos esmėje yra profesinės organizacijos, kurių svarbiausias tikslas kolektyvinių derybų būdu savo nariams iškovoti geresnes ek nomines sąlygas ar įvairias lengvatas, juos re kalui esant užstoti ar apginti. Nepriklausomoj Lietuvoje priklausyti rašytojų ar žurnalistų sa jungai nebuvo vien garbės ar prestižo reika las. Nario knygelė užtikrindavo ne vieną priv legiją, k. a. papigintus važinėjimus traukiniai ar autobusais ir pan., taigi ir prašymėlį parašy ir nario mokestį susimokėt iš tikrųjų apsimokėj

Egzilėje panašios organizacijos buvo atkurto gal daugiau sentimento, o ne profesinio reikal sumetimais. Už tai apie jas beveik nieko ir nesi girdi. Net ir įvairios institucijos, skirstydamo literatūrines premijas jury komisijas sudarinė damos išsiverčia be rašytojų draugijos. Tada – kam ji reikalinga? Kam jai priklausyti? Dėl gar bės, dėl vardo? Tam, kuris tokiu vardu sau duo ną uždirba, jo niekas neatims, o tam, kuris toki vardo darbu neužsipelno, nario bilietas tėra til erzaciniais dažais pamaliavota povo plunksna..

O vis dėlto organizacija, manau, yra reikalinga. Tik ji turėtų būti gerokai judresnė. Savęs vertų uždavinių, manau, nesunkiai būtų galima rasti. Pasiteisinimas, kad „Draugijos tikslas rūpintis tik grynai literatūriniais reikalais, o veiklą reikia palikti Balfui, Altui ir Lietuvių bendruomenei..." — nėra rimtas. O kokiais gi literatūriniais reikalais draugija iki šiol rūpinosi? Užuojautą mirusio kolegos giminėms ir pažįstamiems laikraštin parašė? Vainiką ant jo kapo nupirko? Prakalbą pasakė? Kažkaip nelabai literatūriškai skamba...

Didžiausia nejudrumo priežastis, manyčiau, ir yra tas 60 metų amžiaus vidurkis... Argi jau nebebūtų galima to vidurkio kiek pamažinti? Manau, kad dar būtų. Žinau visą eilę talentingų rašto žmonių, kurie net apie organizacijos egzistavimą nieko nežino. Kas kaltas? Daugiausia, manau pati organizacija.

Kartą dr. J. Girnius *Aidų* žurnale iškėlė mintį, kad rašytojų sąjunga (o taipgi, manau, ir kitos panašaus pobūdžio egzilinės organizacijos) jos vardo vertus kūrėjus į savo narių eiles kviestų, o ne lauktų kol paduos prašymėlį. Jeigu visos sąjungos narių balsavimas dėl priėmimo yra būtinas, tokį galima pravesti ir prieš asmenį kviečiant. Tada jau — stoti ar nestoti — būtų pakviestojo reikalas. Tokiu būdu, manau, narių kokybė tik pagerėtų. O gal gi pagyvėtų ir veikla. Nereikėtų laukti nė kol „Tiltų ir tunelių" antologijos poetai priartėtų arčiau 60-ties metų vidurkio.

Algirdas T. Antanaitis

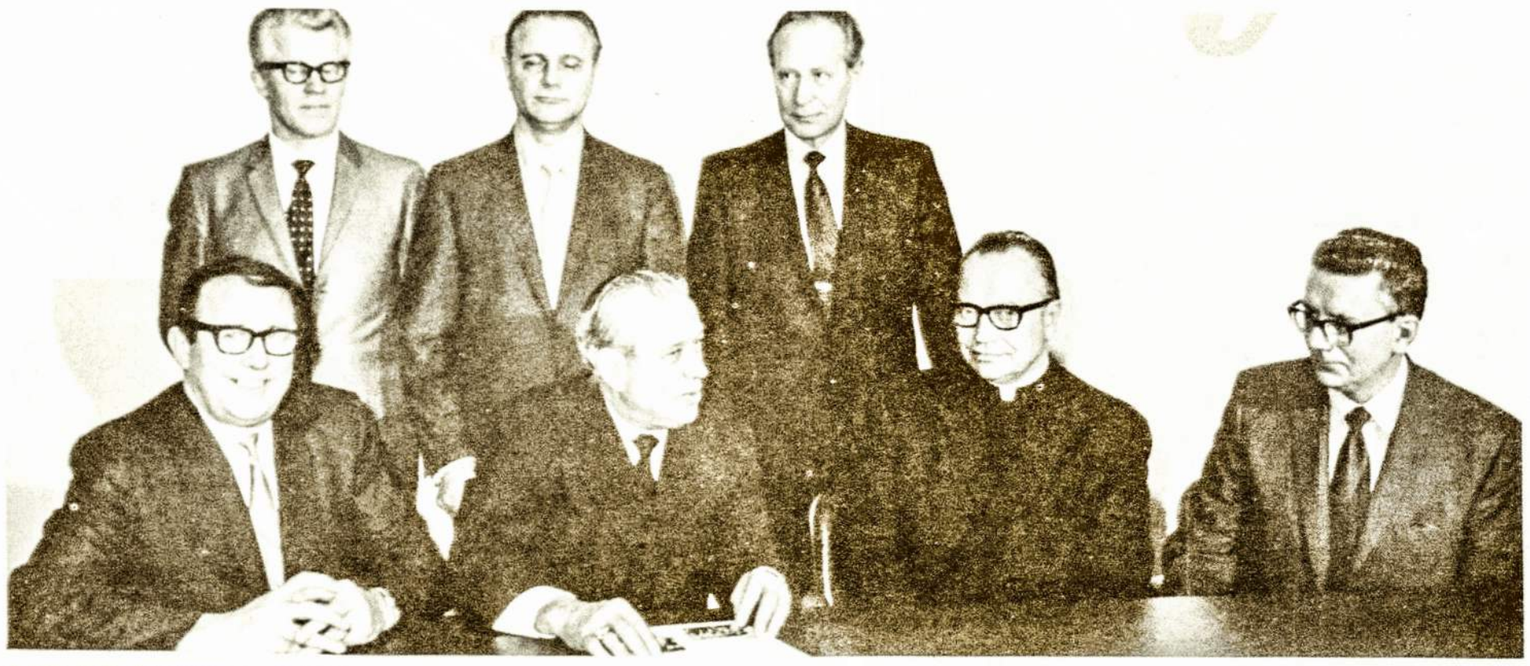

JAV LB CENTRO VALDYBOS POLITINĖ VEIKLA. — Š. m. vasario 28 d. JAV LB Centro Valdyba turėjo pasimatymą su Illinois Senatorium Ralph T. Smith, kurio metu buvo pateiktas prašymas remti "Ethnic Heritage Studies Centers Bill" (H.R. 14910). Šio įstatymo pravedimas suteiktų Amerikos mažumoms finansinę pagalba ugdant ir išlaikant tautinės kultūros židinius — mokyklas, institutus, muziejus, kultūros židinius ir t.t. L.B. pastangos šį įstatymą pravesti yra ne tik prasmingos, bet taip pat rodo, kad galima eiti pas Amerikos politikus ne vien su mandagumo vizitais (kaip daro kai kurios mūsų institucijos pasišovusios vadovauti visam Amerikos lietuvių politiniam darbui), bet su konkrečiais ir realiais politiniais siekiais.
Nuotraukoje — LB Centro valdyba su Sen. Ralph T. Smith: (sėdi iš k. į d.) B. Nainys, Sen. Ralph T. Smith, kun. J. Borevičius, S.J., J. Kavaliūnas; (stovi) A. Kairys, St. Džiugas, K. Dočkus.

linkmė

VASARIO 16

Istorijos nei jos įvykių panaikinti negalima. Kartą jie įvyko ir jau pasilieka amžiams. Yra istorinių įvykių, kurių ne tik panaikinti, bet ir užmiršti negalima, nes jie pasilieka reikšmingi visiems laikams. Reikšmingiausi įvykiai yra tie, kurie atžymi žmogaus ar tautos kelyje svarbų posūkį, žymų pakilimą į aukštesnę, laisvesnę, kūrybingesnę gyvenimo pakopą.

Toks ypatingas įvykis lietuvių tautos gyvenime kaip tik ir yra Vasario 16. Toji diena kartą tapo laisvės simboliu — tapo ir jos jau nepanaikinsi, ji pasiliks amžiams. Ir jos užmiršti negalima, nes negalima užmiršti laisvės troškimo, susijusio su žmogaus esme. Reikšmingos žmogaus gyvenime yra materialinės gėrybės, kurios sudaro pagrindą fizinei egzistencijai. Tačiau jos gali patenkinti tik primityvų žmogų, o kiekvienas aukštesnės kultūros asmuo kartoja seną, šiandien savaime suprantamą tiesą — ne vien duona žmogus gyvas. Tokia pat savaime suprantama tiesa yra gražiai išreikšta ir Amerikos nepriklausomybės deklaracijoj, kuri skelbia, kad visi žmonės sukurti lygūs, kad visi Kūrėjo apdovanoti nepaneigiamom teisėm, tarp kurių yra gyvybė, laisvė ir laimės siekimas.

O vis dėlto nepaisant šitų savaime suprantamų tiesų, nepaisant gražios Jungtinių Tautų žmogaus teisių deklaracijos, socialinės pažangos deklaracijos, tautų laisvo apsisprendimo teisės visuotinio pripažinimo — šiandien dar mūsų planetoje apsčiai vietų, kur iš tų savaime suprantamų tiesų tyčiojamasi, taip begėdiškai tyčiojamasi, kad pavergimas vadinamas išlaisvinimu, o žiauri priespauda — laisve. Tyčiojamasi dėl to, kad jėgos viešpatavimas dar nėra išnykęs, kad smurtas ir teroras, ypač atominis teroras, dar vaidina pirmaeilį vaidmenį. Ir dėl to teroro žmonija tiek įbauginta, kad nedrįsta smurtininką - tironą pavadinti tikruoju vardu, kviečia jį į padorių žmonių draugiją ir negirdi jo pavergtų aukų skundo.

Tačiau ir pavergtų žmonių bei pavergtų tautų išsivadavimo šauksmai nesilpsta, ir Amerikos prezidentas Linkolnas tur būt buvo teisus pareikšdamas, kad pasaulis negali egzistuoti, kai viena jo dalis yra laisva, o kita pavergta. Dalies pavergimas yra visų įžeidimas ir iš visų tyčiojimasis, ir žmonijos sąžinė to nepakęs per amžius.

Vasario 16 reiškia, kad lietuvių tauta yra pribrendusi nepriklausomybei, bet jos ištvermė vergovėje reiškia, anot rašytojo Mykolaičio-Putino, kad ji pribrendusi ir amžinybei. Tai ji įrodė savo auka ir heroiškais žygiais. Šiandien ji tai teberodo kūrybiniais darbais. Jais ji parodo ir savo subrendimą kultūrinei misijai.

Išeivija savo kraujo auka ir žygiais kovos lauke nepasireiškė, ir tai ji turi kompensuoti kūrybiniais darbais, savo tėvynės nuopelnų iškėlimu visame pasauly ir savo besąlygine meile kiekvienam tautiečiui, o ypač tiems, kurie tebekovoja pirmose pozicijose dėl tautos egzistencijos. Išeivijos egzistenciją tegali įprasminti amerikiečių Dariaus ir Girėno pasirinktas kelias — heroiška auka tėvynės garbei, kurią jie dedikavo atmintinais žodžiais: Tau, jaunoji Lietuva!

A. Daugvydas

TĘSIAME DISKUSIJĄ

ATSIRIBOJIMAS NUO TAUTOS

Spausdiname šiandien antrąją pereitame numeryje pradėto straipsnio dalį. Kviečiame skaitytojus pasisakyti dėl jame aptariamos problemos, kuri mus visad jaudins, skatins, kankins ar pykins, iki mūsų žodyne dar bus išeivio (ar tremtinio) ir tėvynės žodžiai.

Čikagoje prieš Kalėdas frontininkai savo suruoštą simpoziumą pavadino klausiamuoju sakiniu: kur mes šiandien stovime? Po 25-ių iš Lietuvos pasitraukimo metų klausimas iš tikrųjų ne tik psichologiškai bei sociologiškai įdomus, bet ir labai reikšmingas, tiesiog likiminis išeivijos gyvenime. Tik mums atrodo, kad į tą klausimą nedrįstama tiesiai, atvirai atsakyti. Padėtis panaši kaip pas ligonį — visi jaučia ir neabejoja, kad jis greitai mirs, bet niekas apie mirtį nekalba, nes kalbėti apie tai, kol žmogus dar gyvena, „netinka".

A. Daugvydas savo kolumnoj *Akiračiuose* (1969, Nr. 7) jau rašė, kad išeivija nuo tautos tolsta. Čia nekalbama apie jaunimą, kuris Lietuvą mažai teprisimena arba visai jos nematė. Kalbam apie tuos, kurie jau suaugę ar pagyvenę iš Lietuvos pasitraukė. Tie irgi nuo tautos tolsta: atpranta nuo Lietuvos žemės, nuo jos žmonių, pripranta prie naujos žemės ir naujų žmonių, o svarbiausia, pripranta prie aukštesnio gyvenimo standarto, kuris pasidaro lemiamas. „Geras gyvenimas" svetur pasidaro maloniau už ne tokį gerą gyvenimą tėvynėje — ubi bene ibi patria. Sena nors ir liūdna tiesa. Užtat ne tik išeiviai, kurie išvyksta geresnio gyvenimo ieškoti, negrįžta, bet ir politiniai pabėgėliai, kurie labai nenorom bėgo, ilgiau pagyvenę svetur, nebegrįžta. Dėl to ir suprantama, kodėl seniau įprastą žodį *tremtiniai* jau beveik galutinai pakeitė *išeiviai*, nes tremtiniai visada nori grįžti, o išeiviai nebenori. „Išėjusiems negrįžti", anot M. Katiliškio.

Žinoma, kalbant konkrečiai, negrįžimo priežasčių gali būti įvairių — svarbių ir nesvarbių. Vieniems tokia priežastis gali būti politinė veikla praeityje, kitiems neįmanomos kūrybiniam darbui sąlygos dabartinėje Lietuvoje, dar kitiems čia gimę, bet dar neužaugę vaikai, bet daugeliui — geras gyvenimas. Todėl negrįžimas net ir tokių, kurie, kaip pvz. „pažangieji", galėtų grįžti, jei nebijotų žemesnio gyvenimo lygio tėvynėje, rodo išeivių patriotizmo išblėsimą, jų didesnį ar mažesnį nutautėjimą, išsigimimą, idealizmo pavirtimą materializmu, tėvynės iškeitimą į geresnį gyvenimą.

Kitų tolimas nuo tėvynės ir materialėjimas iš dalies gal paaiškina ir daugelio nenorą bent aplankyti Lietuvą ar matyti iš Lietuvos čia atvykstančius, ypač viešai pasireiškiančius. Mat, toks susitikimas su tėvyne ar kad ir tik su jos žmonėmis „sudrumsčia" bent kiek tokių žmonių ramybę, paliečia jų sąžinę, ir žmonės tada darosi neramūs, nervingi, pikti. Gal tuo ir galima paaiškinti, kodėl kai kurie buvę tremtiniai, dabar pavirtę išeiviais, ne tik nepalankiai atsiliepia apie čia iš tėvynės atvykstančius žmones, bet dargi juos niekina, įžeidinėja įvairiausiais pretekstais. Juk kaipgi kitaip gali paaiškinti, pavyzdžiui, *Drauge* paskelbtą J. Aisčio pajuokimą niekuo nekaltų solistų Daunoro ir Saulevičiūtės vien už tai, kad jie Montrealy turėjo dainuoti. Arba kaip kitaip pateisinsi dažnus nepraustaburniškus *Naujienų* ir į juos panašių žmonių burnojimus prieš iš Lietuvos atvykstančius mokslininkus, menininkus, kunigus ir kitokius asmenis? Kaip galima pateisinti net veiksnių svaidymąsi „agentais" ir panašiais žodžiais adresu tų, kuriems jie, atvirai kalbant, neverti atrišti kurpių diržėlį? Juk iš tikrųjų kiekvieną padorų žmogų giliai įžeidžia dezertyro apsišaukimas didvyriu ir įžeidinėjimas pasilikusių fronte.

Tokia naujų išeivių „patriotų" psichologinę būklę labai primena kai kurių senų išeivių ar jų vaikų nusiteikimas, kaip kad Marquette parko parapijos kunigų, kurie jau nebesupranta, kam reikalinga lietuviams, gyvenantiems Amerikoje, lietuvių kalba. Kai jiems jau nebereikalinga lietuvių kalba, tai kai kuriems naujiems išeiviams jau nebereikalinga nei Lietuva, nei iš jos atvykę žmonės. O jei kas manytų, kad čia be pagrindo padėtis dramatizuojama, tai mes galėtume iškelti dar vieną mastelį naujų išeivių patriotizmui matuoti — labai realų ir konkretų. Paklauskite tų visų išdidžių veikėjų, kiek gi jie aukoja Lietuvos vadavimo reikalams? Kaip informuoja *Draugas*, Sioux City, Iowoj, Šv. Kazimiero lietuvių parapijoj tėra 75 šeimos (360 asmenų), o aukų parapijai per metus jie sudėjo 41,5 tūkstančio dolerių. Los Angeles lietuvių parapija per metus suaukoja apie 90 tūkstančių dolerių. O kiek gi suaukoja visa išeivija Lietuvos laisvinimo reikalams? Maždaug tiek, kiek viena Sioux City lietuvių parapijėlė bažnyčios reikalams. Kodėl tik tiek? Mums rodos, todėl, kad išeivija nejaučia savo vadų ne tik patriotinio užsidegimo, bet ir iš viso patriotizmo, nebent tik žodinį. Kai eiliniai mato, kad vadai Vasario 16 proga aukoja tik po 10 ar 5 dolerius, tai negi eilinis aukos 100. O šimtinė juk, rodos, būtų kuklus, minimalus metinis įnašas tėvynės reikalams. Tokia ar dar didesnė yra metinė auka eilinio parapijiečio bažnyčiai.

Tokia situacija. Kalbos apie tėvynės vadavimą, o praktiškas nuo jos tolimas, jos gal ir nesąmoningas išsižadėjimas, jos žmonių nekentimas, materialėjimas, „geru gyvenimu" tesirūpinimas — užmuša bet kokį jaunimo idealizmo diegelį, kuris jame reiškiasi natūraliai. Idealizmas materializmo tyruose negali tarpti, jis nuvysta vos tik išdygęs. Tiesa, kad idealizmo gyvenime niekad nėra buvę per daug. Bet kova dėl bet kokio aukšto idealo be idealizmo neįmanoma. Be jo, neįmanoma ir kova už tėvynės laisvę, nes tokia kova virsta hipokrizija, kurios nepaslėpsi, ir būtų net nepadoru slėpti. Padorumas reikalauja bent būti atvirais. Tai ir yra atsakymas į klausimą, kur mes šiandien stovime.

KANADOS UŽSIENIO REIKALŲ MINISTERIS TĖVIŠKĖS ŽIBURIAM

Dėkoju Jums už laišką, rašytą 1970 m. sausio 20 d., kuriame pateikiate keletą klausimų apie Kanados vyriausybės nusistatymą Estijos, Latvijos ir Lietuvos klausimu.

Kanados vyriausybė, pilnai įvertindama de facto *situaciją, visuomet reiškė savo atsisakymą pripažinti Estijos, Latvijos ir Lietuvos inkorporavimo į Sov. Sąjungą teisėtumą. Kai paskiri Kanados piliečiai lankosi tose srityse, jų veiksmai negali būti laikomi tokiais, kurie paliestų oficialią Kanados poziciją.*

Jungtinėse Tautose Kanada visuomet gynė apsisprendimo principą. Aš nenumatau jokio pasikeitimo mūsų nusistatyme. Daugumai narių-valstybių neabejotinai yra žinomas istorinis vyksmas, liečiąs dabartinę Estijos, Latvijos ir Lietuvos būklę. Ši pastaroji buvo minėta pareiškimuose įvairiomis progomis. Formalus iškėlimas to klausimo Jungtinėse Tautose turėtų būti rūpestingai apsvarstytas, ką naudingo Jungtinės Tautos galėtų šiuo atveju padaryti ir ar Jungtinių Tautų svarstymas pagelbėtų tiems, kurie gyvena Estijoj, Latvijoj ir Lietuvoj.

Komentuoti Britanijos vyriausybės veiksmus ryšium su jos turimom aukso atsargom kitai vyriausybei būtų nekorektiška. Kiekviena vyriausybė galutinėje sąskaitoje turi būti atsakinga už savo veiksmus.

Tikiuosi, kad šie komentarai bus įdomūs Jūsų laikraščio skaitytojams. Šia proga siunčiu Jums ir Jūsų skaitytojams savo sveikinimus ir geriausius linkėjimus 1970 metams.

Mitchell Sharp

WILLIAM P. ROGERS — LIETUVOS ATSTOVUI J. KAJECKUI

Ponas Charge d'Affaires,

Amerikos vyriausybės ir tautos vardu malonu man palinkėti geriausios sėkmės Lietuvos penkiasdešimts antrųjų metų nepriklausomybės paskelbimo proga.

Ilga ir atkakli lietuvių tautos kova prieš svetimųjų viešpatavimą pagaliau laimingai baigėsi 1918 metų Nepriklausomybės paskelbimu. Kai toji nepriklausomybė buvo užgniaužta ir kraštas 1940 metais buvo jėga įjungtas į Sovietų Sąjungą, lietuvių tauta vėl patyrė didelius sunkumus, tačiau liko ištikima patriotiniam ryžtui, išlaikyti savo skirtingą kultūrą ir tautinę sąmonę, kuri įgalino pasiekti laisvės ir anksčiau. . .

Amerikiečiai giliai supranta lietuvių norą ir troškimą patiems spręsti savo likimą. Nepripažindama Lietuvos jėga įjungimo į Sovietų Sąjungą, Amerikos vyriausybė tiki, kad ateity savo tautos likimą galės nuspręsti pati lietuvių tauta.

William P. Rogers

ATSAKYMAI Į AKIRAČIŲ ANKETĄ

PRAĖJĘS DEŠIMTMETIS IŠEIVIJOS GYVENIME

Sąmoningam žmogui nuolat rūpi suvokti, kas buvo, kas yra ir kas gali būti ateityje. Tam tikri laiko tarpsniai, kuriuos decimalinė skaičių sistema daro lyg ir reikšmingesniais, peržvelgos bei suvokimo pastangas dar ir paskatina. Akiračių *redakcija, turėdama galvoje ką tik pasibaigusią šio šimtmečio dekadą, kreipėsi į eilę išeivijos veikėjų ir gyvenimo stebėtojų, prašydama atsakyti į sekantį klausimą:*

KOKIE BUVO SVARBIAUSI IŠEIVIJOS GYVENIMO — KULTŪRINIO, VISUOMENINIO, POLITINIO — REIŠKINIAI AR YPATUMAI PASKUTINIAJAME DEŠIMTMETYJE: KOKIUS IŠLIEKANČIOS VERTĖS ATSIEKIMUS, KOKYBIŠKUS PASIKEITIMUS AR LŪŽIUS, KOKIAS TENDENCIJAS DALYKAMS KEISTIS AR IŠLIKTI ĮŽIŪRITE PRAĖJUSIO DEŠIMTMEČIO ĮVYKIUOSE?

Su šiuo Akiračių *numeriu pradedame spausdinti gautus pasisakymus. Pasisakančiųjų žvilgsnis įdomiu sutapimu krypsta į tuos pačius reiškinius ir pasisakantieji įžiūri maždaug tas pačias tendencijas išeivijos gyvenime. Politinėje srityje daugiau ar mažiau pastebimas senųjų politinių institucijų keitimasis — nykimas ir santykių su kraštu klausimo įsivyravimas, atsiliepęs į visas išeivijos gyvenimo sritis. Nuo šio klausimo išsprendimo dabartiniame dešimtmetyje didele dalimi priklausys ir mūsų kultūrinis, visuomeninis bei politinis gyvenimas. Visuomeninėje veikloje įžiūrimas veiklos siaurėjimas (nutautėjimo vyksmas, organizacijų spaudos menkėjimas), bet ir kai kuriais atvejais, galbūt, veiklos gilėjimas (LB įsipilietinimas ir jos darbų gana sėkmingas plėtimas ir tobulinimas). Kultūrinėje srityje taip pat įžvelgiamas susiaurėjimas, bet nebūtinai tuo pačiu suseklėjimas (kiekybiškai mažiau, bet daugiau aukštesnės kokybės atsiekimų). Turbūt sunku būtų paneigti, kad, jei minėtos tendencijos įsikūnytų, jos vestų mus visų buvusių emigrantinių visuomenių keliu, ir liktų tik klausimas, ar teigiamų praeito dešimtmečio reiškinių pakaktų tam keliui prailginti.*

Pasisakiusieji atstovauja įvairioms profesijoms, politinėms pakraipoms bei kartoms ir prie tų pačių reiškinių prieina iš savos perspektyvos, skirtingiau pabrėžia įvairias tendencijas bei reiškinius, bet pateiktais argumentais vienas kitą papildo ir paryškina. Todėl spausdiname pasisakymus mažai juos tetrumpinę, nežiūrint, galbūt, esminių minčių pasikartojimų. *Redakcija*

DR. JUOZAS JAKŠTAS

SEGREGACIJOS IR INTEGRACIJOS

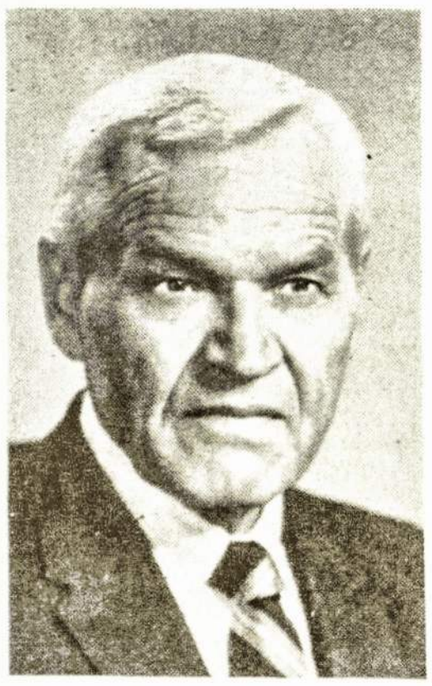

Apmąstinėjant mūsų išeivijos buitį šiame krašte, jos apraiškas politiniame, visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, prisimenama anglų filosofo ir sociologo, Herberto Spencerio teiginys apie visuomenės evoliuciją. Jis mokė, kad visuomenės gyvenimas vystosi pagal du principus: diferenciacijos ir integracijos. Pagal jį, visuomenė laiko slinktyje vis labiau ir labiau šakojasi ir darosi sudėtingesnė. Tačiau ji pasilieka vis dėlto tam tikras vienetas. O tai dėl to, kad su diferenciacija vyksta ir integracija, tariant, dalys susijungia į aukštesnę vienybę.

Tas H. Spencerio dėsnis taikytinas labai ribotai ir Antro D. karo išeiviams bei senajai lietuviškai šio krašto emigracijai.

PLYŠYS TARP EMIGRACIJŲ

Kai mes išeiviai dar kampininkavome vokiečių ir austrų stovyklose ar kas paskiriui tebetūnojo, daugelis mūsų svajojame būti perkelti į šią tariamą laimės šalį. Ta pačia proga svajojome galėsią čia savaime įsijungti į lietuvišką visuomenę, tiesiog susiliedinti su ja. Kai įsikūrė mūsų čia gerokas skaičius (sako, per 30.000) maždaug apie 1950 m., pajutome negalį visai pritapti prie senųjų lietuvių. Pasirodė, skyrė mus istorinės aplinkybės mūsų ir jų gyventos. Mūsų išeivių pergyventas nepriklausomos Lietuvos dvidešimtmetis įspaudė mums tokį žymenį, kurio mūsų senesni čionykščiai tautiečiai neturėjo. Jų lietuvybė buvo dar anų senų, prieškarinių laikų. Tuojau pasirodė nesantarvė tarp mūsų ir senųjų ateivių. Ji reiškėsi bažnyčiose, mokyklose (parapinėse) ir net organizacijose, į kurias mūsų ateiviai bandė terptis. Žodžiu sakant, įvyko diferenciacija. Paskirų tremtinių draugijų kūrimas įvairiose vietovėse kaip tik ir ženklino ją.

Taip gyvenimas vyko pirmame dešimtmetyje, ar bent jo pradžioje. Po kelerių metų naujieji ateiviai smelkėsi į senųjų lietuvių tarpą ir pirmiausia į kultūrinę jų plotmę. Jie pirmiausia įsiterpė į senųjų lietuvių spaudą ir netrukus pakeitė ją tiek turiniu, tiek išvaizda. Paimkim, pvz., kad ir *Dirvą*, *Draugą* ir *Naujienas* ir palyginkime jų laidas prieš 1950 m. ir prieš 1960 m. Skirtumas bus aiškus. Pasirodė ir nauji žurnalai, pirmoje eilėje *Aidai* — dar Vokietijoje gyvenusių tremtinių kūrinys. Suklestėjo taip pat ir mūsų ateivių grožinė literatūra ir pasirodė vienas kitas mokslo veikalas. Didžiausias kultūrinis laimėjimas mūsų išeivijos paskutiniame dešimtmetyje buvo Lietuvių Enciklopedija. Ji tik išeivių, tremtiniais pasivadinusių, tegalėjo būti išleista ir paliks jų gyvenimo pirmais dviem dešimtmečiais istoriniu pamiatklu.

Iš diferenciacijos vyko integracija ir visuomeniniame gyvenime. Tremtinių draugijos nyko. Jų vietoje atsirado Pasaulinė Lietuvių bendruomenė. Ji, sumanyta dar Europoje gyvenusių tremtinių, turėjo apjungti visus pasaulyje išsiblaškiusius lietuvius ir čia Amerikoje suliedinti senus ir naujus ateivius. Bet senųjų ateivių Bendruomenė nepalankiai buvo sutikta. Jų nuo seniau turėta Amerikos Lietuvių taryba visai panašėjo į Amerikos Pasaulinę bendruomenę ir jiems rodėsi, jog bent Amerikoje būtų nereikalingas paralelizmas. Tačiau buvo surastas kompromisas paskelbiant dėsnį, kad Pasaulinė Bendruomenė yra aukščiau visų esamų organizacijų ir jų nė vienos nepaglemžia. Vadinasi, senųjų ateivių sukurtos organizacijos paliko nepaliestos.

Įvyko iš gyvenimiško reikalavimo tokia kompromisinė integracija. Ji netobula ir vis ieškota būdų gerinti jai suderinant veiklą Amerikos Lietuvių Pasaulinės bendruomenės ir Amerikos Lietuvių Tarybos. Paskutiniais metais netobulumas dar labiau pajustas, kai naujieji ateiviai įėjo į vadovybes kai kurių senų organizacijų ir net į pačią Amerikos Lietuvių tarybą. Per paskutinį dešimtmetį dar nesurasta būdų suderinti tų dviejų veiksnių veiklai, ir, kaip iš spaudos matyti. Žiūr. *Dirva*, 1970. 11.4 str. „Kelios pastabos apie vieną konferenciją"). Dar vis ieškoma.

PLYŠYS TARP TAUTOS DALIŲ

Maždaug nuo paskutinio dešimtmečio pradžios su naujų ateivių įsiterpimu į lietuvišką Amerikos visuomenę ir pirmavimu joje, atsirado antras plyšys integracijoje, daug žymesnis ir „garsesnis" nei pirmasis. Jo sutartinis vardas bendravimas ar bendradarbiavimas su paliktuoju kraštu, tariant, su tautos kamienu. Šiam naujoviškam plyšiui ryškinti pravartu vėl gribštelėti kiek istorijos, be kurios neišsiverčiama kalbant apie visuomeninius reiškinius.

Kai mes kadaise gyvenome stovyklose, puoselėjome tą, jei taip galima pavadinti, karingą nuotaiką mūsų krašto okupantui. Neskyrėme nuo jų ir tų mūsų tautiečių ir įstaigų, tarnaujančių okupaciniam režimui. Tolima mums buvo mintis, kad mes kada nors su tais Tarybinės Lietuvos pareigūnais turėsime santykių, tariant, bendrausime. Atrodė, pasiliksime nesutaikomi priešai. Pademonstruodavome kartais neapykantą jiems susitikdami su jais, pvz., per repatriacines komisijas, kurios laiks nuo laiko lankydavosi stovyklose. Su tokia karinga nuotaika, būdinga politiniams emigrantams, kokių mūsuose daugiausia buvo, atvykome į šį kraštą. Čia įsikūrę ir prasigyvenę — kai kurie net gerokai — vis puoselėjome neapykantą okupantui ir jo sukurtai santvarkai, kaip ir mūsų tautiečiams, kurie laikyti tos santvarkos ramsčiai.

Kol pradžioje gyvenome beveik be santykių su Tėvyne ir ten likusiais saviškiais, vadovavomės visokiais gandais ir dažnai nepagrįstais pasakojimais, kai stengėmės susidaryti vaizdą apie buitį ten. Kai kas bandė rašyti laiškus į Lietuvą, nors atsakymus reti gaudavo. Bet laiškų rašymas laikytas dalykas nepopuliarus. Sklido posakis kaip šis: „Laiškas į Lietuvą — bilietas į Sibirą". Taip atskirti ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai nuo gimtojo krašto, su neapykanta užgrobikams ir jų įvestos tvarkos palaikytojams gyvenome maždaug iki 1956 m. Nuo tų metų atsivėrė kelias pirmiausia laiškams (Matyt, Sovietai su Chruščiovo pradėtu atodrėkiu leido savo piliečiams arčiau santykiauti su užsieniu.). Paskui ėmė eiti siuntiniai ir pagaliau imtos organizuoti ekskursijos ir šalia jų leistos ir paskirų asmenų kelionės. Kai žmonės gavo iš laiškų kiek arčiau pažinti saviškių gyvenimą ten ir vienas kitas nuvažiavęs tiesiog pamatė jį, tai kai kas įsitikino, kad „velnias ne toks baisus, kaip jį moliavoja". Vienų kitų įsitikinta, kad ir ten mūsų broliai lietuviai dirba savo tautos labui net ir pareigūnais būdami kiek okupacinės sąlygos leidžia. Kai taip imta galvoti, tai ir prieita išvados, jog ir mūsų tautos gyvybės labui pravartu palaikyti su jais artimus santykius, tariant, bendrauti. O kai ryžtamasi bendrauti, tada neapykanta ir pagiežos jausmas atkrinta.

Tad bendravimo mintis ne iš pašalies lietuviams pakišta, ne okupantas pagavo mūsų išeivių dalį ant savo meškerės, kaip linkstama kai kieno manyti. Okupantui tas bendravimas nei šilta, nei šalta. Jis lietuvių grynai vidaus reikalas.

Istorijos vyksme jau taip dedasi, kad by kokios naujenybės vienų sutinkamos su išskėstomis rankomis, kitų su nepasitikėjimu ar net neapykanta atstumiamos. Taip atsitiko mūsuose su ta bendravimo mintimi. Vieniems ji rodosi gyvendintina lietuvybės stiprinimui kaip pačiame okupuotame krašte, taip ir išeivijoje. Ir priemonė tam okupacinėse sąlygose tegalėtų būti pasikeitimas kultūrinėmis vertybėmis. Iš čia ir bendravimas paženklintas kultūriniu žymeniu. Kitiems rodosi, kad negali būti jokio lietuvybei naudingo viešo bendravimo okupacinėse sąlygose. Nurodomos dvi svarbiausios priežastys. Viena, silpnintų mūsų išeivių ryžtą kovoti dėl valstybės atkūrimo; antra, okupantas panaudos mūsų tautiečius savai pragaištingai propagandai. Iš kultūrinių mainų ir nieko gero nesitikima, nes okupantas, sakoma, nei mūsų laikraščių, nei knygų neįsileidžia. Kad Lietuvoje veikia Mokslo Akademija, Universitetas, Institutai ir jų personalo išleidžiami rimti individualiniai ir kolektyviniai mokslo veikalai, apie tai vengiama kalbėti.

Šios trumpai paminėtos dvi skirtingos pažiūros į mūsų pirmykščią Tėvynę ir būdai santykiavimo su ja yra svarbiausias palikimas iš praslinkusio mūsų išeiviško gyvenimo paskutinio dešimtmečio. Jis, atsiradęs iš gyvenimo, to paties gyvenimo tegali būti ir išspręstas. Lemiamą vaidmenį jo sprendime turės jau išeiviškoje aplinkoje išaugusi ir išsimokslinusi inteligentija. Joje kaip tik vyrauja polinkis puoselėti ryšius su okupacijoje gyvenančiais tautiečiais ypač dalinantis su jais kultūriniais laimėjimais. Jaunųjų inteligentų nusistatymas suprantamas ir pateisinamas. Jiems nekliudo žiūrėti į dabartinę Lietuvą ta mūsų išeivijos išsineštoji neapykanta, kovinga nuotaika okupanto atžvilgiu. Be to, jauniesiems inteligentams nepriklausomoji Lietuva težinoma vien iš tėvų pasakojimų ir iš knygų. Kadangi jų pažiūros į Lietuvą nedrumsčiamos iš pergyvenimų kilusių sentimentų, tai jos blaivios, realios.

Mūsų jaunųjų inteligentų ir kai kurių senesniųjų išeivių pažiūros į dabartinę tarybinę Lietuvą panašios į mūsų seniausių emigrantų dar caro laikais šį kraštą pasiekusių. Tada Lietuva ir buvo po to paties ruso jungu. Tačiau niekam nekilo mintis vengti bendrauti su pasilikusiais krašte, su jame (ar net Rusijoje) gyvenančiais lietuviais pareigūnais ir valdžios įstaigomis, jei reikalas kildavo. Mūsų ano meto žymūs veikėjai, kaip dr. J. Šliūpas, kun. A. Milukas, vis kalbėjo apie reikalą kuo arčiausiai bendrauti su paliktuoju kraštu ir remti tautiečius materiališkai ir kultūriškai (siunčiant knygas, laikraščius). Visiškas atvirumas savo kraštui, jame pasilikusiems lietuviams inteligentams buvo savaime suprantamas dalykas. O kraštas ir buvo okupuotas. Tik ta oku-

VYTAUTAS ALANTAS

NUTAUTĖJIMO TĄSA IR NESUSIGAUDYMŲ KOMEDIJA

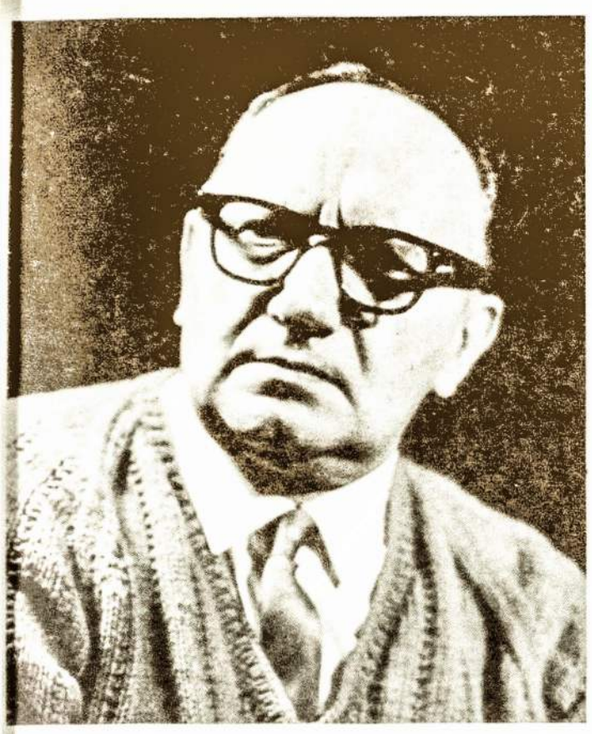

Per praėjusį dešimtmetį mes, pasaulio lietuviai, visuose žemynuose, o ypačiai čia, Amerikoje, turėjome aibes kongresų, suvažiavimų, jaunimo sąskrydžių, demonstracijų, rašėme rezoliucijas, prikalbėjome ir prirašėme kalnus patriotikos, keikėme ir gyrėme Vlīką bei PLB, plojome ir nušvilpinėjome atvykusius iš Lietuvos meninin kus, siuntėme į Lietuvą siuntinius ir prie progos patys ten nuvažiuodavome, klabinome pasaulio galiūnų kabinetus primindami neužmiršti ir nepadėti archyvan Lietuvos bylos, žodžiu, mūsų paskutinio dešimtmečio veikla buvo spalvinga, veržli ir įvairi ir vargu ar kuri kita tautybė bus nuveikusi daugiau už mus.

Viso to, sakyčiau, globalinio poveržio buvo trys tikslai:

1. Įtraukti išeivijos jaunąją kartą į Lietuvos istoriją ir kultūrą,
2. Ar bendrauti ir kaip bendrauti su Kraštu ir
3. Šaukti kaip galint garsiau, kad mūsų balso neužslopintų pasaulio kakofonija.

IŠMOKSLINTAS IR NUBYRANTIS.. JAUNIMAS

Mes, vyresnioji karta, atsivežėme iš Lietuvos „neginčijamą prievolę", sakyčiau, „kategorinį imperatyvą" žūt būt išmokslinti savo vaikus. Ir šiandien, žvelgdami į paskutinį dešimtmetį, mes su pasididžiavimu galime pasakyti, kad tą prievolę atlikome visu šimtu nuošimčiu. Ir tai bus, tur būt, pokarinės ateivių bangos didžiausias laimėjimas. Nežiūrint labai sunkių naujakurystės gyvenimo sąlygų, nežiūrint į tai, kad mes turėjome pradėti gyvenimą iš naujo ir, metę šalin visas senas profesijas, turėjome eiti fabrikan, bet savo padarėme: jaunąją kartą išmokslinome ir pastatėme ant tvirto profesinio bei medžiaginio pagrindo.

Bet didžioji problema glūdi kur kitur: kiek iš tos išprūsinto jaunimo masės įsikibs į plūduriuojantį tarptautiniuose vandenyse lietuvišką laivelį? Išeivijoje mes atidavėme svetimiesiems milžiniškus kiekius kraujo, smegenų ir turto. Ankstyvesnės mūsų ateivių kartos ilgiau išsilaikydavo lietuviškos, nes buvo neišmokslintos. Skamba paradoksiškai, bet taip yra. Kur atsidūrė mūsų šių dienų jaunimas dekadai baigiantis vaizdžiai parodo Studentų Sąjungos visiškas bankrotas.

Mūsų generacijų „gap" susiskleis ateinantį dešimtmetį, nes senesnioji karta pasitrauks iš arenos, o jaunoji karta perims vadovybę, žinoma, iki sekančios generacijos... Generacijų „gap" visada buvo, yra ir bus. Tam tikras nuošimtis jaunosios kartos grįš į lietuvišką veiklą — praėjusiais metais įvykęs Čikagoje jaunųjų mūsų mokslininkų simpoziumas tam yra geras ženklas — tačiau nubyrėjimas vyks ir toliau. Tad didelis jaunų lietuvių skaičius į mūsų istoriją ir kultūrą neįsijungs ir nuplauks į svetimus vandenis kaip atskilę nuo ledyno luitai patręšdami svetimas dirvas lietuvišku krauju, smegenimis ir turtu.

NESUSIGAUDYMŲ KOMEDIJA

Tai yra antra didžioji problema, kuri per paskutinį dešimtmetį dominavo viešojo gyvenimo scenoje. Kiek tuo klausimu buvo prikalbėta, prisinervinta, prirašyta, paskelbta rezoliucijų, pamokymų, patarimų, pasmerkimų, protestų! Per šalį žiūrint atrodo, lyg mes būtume pasišovę vaidinti kažkokią nesusigaudymų komediją! Mes rašome laiškus į Lietuvą, jie mums rašo į Ameriką, mes jiems siunčiame siuntinius, prie progos važiuojame jų aplankyti, jie atvažiuoja aplankyti mūsų, mes gauname (t. y. kas nori) iš Lietuvos knygų ir spaudos, visi tyli, niekas nieko nesako, bet ligi tik atvažiuoja iš Lietuvos koks menininkas ir suruošia koncertą, ir mes tuoj pradedame „veikti": susiūbuoja nepalankiai mūsų viršūnės ir ima drumstis apačios. Kažkas panašu į bičių psichologiją. Jos rūsčiai suūžia, kai kumšteli į avilį. Ar nebūtų metas baigti tas komedijas?

Kai pernai Virgilijus Noreika koncertavo Windsore, aš buvau nuvažiavęs pasiklausyti jo dainos. Ir po koncerto aš nepasidariau „menkesnis" patriotas kaip buvau, priešingai, grįžau iš koncerto didžiuodamasis, kad lietuvių tauta, nežiūrint nepalankiausių gyvenimo sąlygų, sugeba išauklėti tokių iškilių tarptautinio masto talentų.

Mūsų bendravimas su Kraštu per sekantį dešimtmetį, be abejo, plėsis. Daugiau lietuvių lankysis Lietuvoje ir daugiau atvažiuos iš Lietuvos į Ameriką, žinoma, jei okupantas nenuspręs kitaip. Ne tik jų, bet ir mūsų solistai pradės koncertuoti Lietuvoje. Galimas dalykas, kad ir mūsų dailininkai pradės savitarpio bendradarbiavimą, t. y. pradės ruošti meno parodas čia ir ten. Ir tai nebus, kaip kad kai kurie mūsų didžiagalviai politikai galvoja, okupacijos „pripažinimas": niekas „privačiai" okupacijos pripažinti negali, — bet tai bus žymus įnašas į lietuviškų savitarpio ryšių stiprinimą. Aišku, negali būti tikras, kad okupantų valdžia sudarys mums tokias „palankias sąlygas". Ar šiaip ar kitaip kalbant, mums yra gyvas reikalas tiesti rankas per Atlantą, kad galutinai neatitrūktume nuo lietuviško kranto.

POLITINIAI ATSIEKIMAI IR ATMAINOS

Kalbant apie trečiąjį mūsų siektą tikslą per paskutinį dešimtmetį, būtent, šaukti kiek galint garsiau, kad mūsų balsas nebūtų galutinai užslopintas pasaulinėje kakofonijoje, man rodos, tas tikslas buvo pasiektas, kiek tai buvo galima pasiekti mūsų sąlygose. Nemanau, kad būtų buvę galima daugiau padaryti, nors žengiant į sekantį dešimtmetį reikėtų žengti su tvirtomis intencijomis ir ryžtu ieškoti naujų kelių į Lietuvos laisvės atgavimą.

Ateinantis dešimtmetis bus mūsų senųjų partijų laidotuvių dešimtmetis. Mes galų gale iš savo lagaminų išmesime atsivežtas iš Lietuvos partines programas ir ideologijas ir į savo politinį galvojimą įsileisime šviežio oro. Ir Vlikas turės persiorganizuoti kitais pagrindais, nes 14 partijų komedija vis dėlto darosi nuobodoka. Tuo tarpu dar ten tebesidarbuoja ir negali ar nedrįsta atsisakyti nuo savo partinių ideologijų senieji mohikanai, bet galų gale jei ne sveikas protas, tai Didžioji Režisierė privers juos užkasti partinius karo kirvius ir nustums nuo scenos. Nežinau, ar naujoji aukštųjų veiksnių kepurė bus geresnė ar blogesnė, bet tikrai žinau, kad iš po jos nebesmilks senųjų atgyvenų aromatai...

ATMAINOS TARPTAUTINIAME FRONTE

Mūsų atmainos išeivijoje ir Lietuvoje, be abejo, daug pareis nuo atmainų Rusijoje. Tie visi reikalai siejasi vienas su kitu. Sakysime, ar galima įsivaizduoti, kad Rusijoje per ateinančią dekadą išliks status quo? Ne, žinoma, negalima. Rusijoje komunizmas dekados eigoje jei ir nežlugs, tai galutinai išsikvėps. Rusų katilas jau ir šiandien pritvinkęs garo įtampos, kuri, be abejo, eis didyn. Gal katilas ir nesprogs, t. y. gal revoliucijos ir nekils, tačiau katilo vožtuvai vienaip ar kitaip turės būti atpalaidoti, kad įtampa sumažėtų, nes pusšimčio metų tos pačios raudonosios propagandos plokštelės zulinimas ir šimtanuošimtinį partietį gali pastumėti paieškoti naujų melodijų. Tuo aš noriu pasakyti, kad rusų komunistų propaganda galutinai išsikvėpė (o dar ir mūsų tarpe tūlas tebekartoja seną dainelę apie komunistų propagandos „tobulybes", marksistinė ideologija atbuko ir ekonominė sistema tebemaknoja amžinų nepritekliu klampynėje...

Prie varžtų atleidimo prives ne tik Rusijos vidaus padėtis, bet ir išoriniai veiksniai. Šiandien „visuotinės" komunistų partijos nebėra: ji subyrėjo. Priešrusiška įtampa auga tiek pavergtose tautose tiek satelituose. Pavergtieji tik laukia progos nusvilinti nagus raudonajai meškai. Kitaip sakant, visos rusų imperijos požemiuose bręsta atmainos, kurios turės pakeisti ne tik pačios Rusijos, bet ir visos Europos politinį veidą.

Ateinanti dekada bus didelių atmainų dekada Lietuvai ir visoms rusų valdomoms ir pavergtoms tautoms.

DR. HENRIKAS BRAZAITIS

PSICHOLOGINIS LŪŽIS, BET IR PROŠVAISTĖS

Mūsų išeivijos politinių, visuomeninių ir kultūrinių aspiracijų segregacija nėra galima. Todėl kalbant apie vieną, dažnai tenka paliesti ir kitas.

Vertinant politinės laisvinimo kovos pastangas, tektų parafrazuoti E. M. Remarką, jog „politiniame ir laisvinimo kovos fronte nieko naujo" praeitame dešimtmetyje neįvyko.

Psichologinėj kovoj, tokią mes šiuo metu vedame ir tai turime suprasti, paskutiniojo dešimtmečio bėgyje įvyko kardinalinis lūžis. Prieš maždaug dešimt metų geležinė uždanga buvo dar aklinai uždaryta, ir pastangos ją pralaužti ėjo iš Vakarų, t. y. mūsų, kai Rytai rodė neapsakomą baimę bet kokiems plyšiams. Dešimtmečio pabaigoje tas akivaizdžiai pasikeitė. Uždangai dirbtinai kiek kilstelėjus, iš Rytų pradėta mus vilioti „kultūrinėmis gėrybėmis". Mes gi su baime pradėjom visko vengti ir šalintis. Žodžiu, iš ofenzyvos perėjome į aiškią defenzyvą. Iki šiol nesugebėjome šio plyšio išnaudoti savo tikslams ar bent parodyti tam tinkamų pastangų, abejojame laisvo lietuvio įsitikinimo stiprumu ir jo dvasios nepalaužiamumu bei nesugebėjome išnaudoti padėties tautos gyvybei tiek krašte, tiek išeivijoje stiprinti. Šio lūžio pasėkoje lietuvių išeivija suskilo į du diametraliai priešingus polius: vieni atmeta bet kokį ryšį su gimtąja žeme ir jos gyventojais, kiti gi eina prie kito kraštutinumo ir priima viską, kas iš ten pasiūlyta. Dauguma gi stovi viduryje tarp tų dviejų kraštutinumų, sielodamiesi skilimu ir vienybės stoka. Šiuo suskilimu pasižymėjo paskutinis dešimtmetis, nešdamas naudos tik ne bendram lietuvių tautos labui.

Būdami maža tauta ir neturėdami fizinės jėgos savo tikslams siekti, turime visas jėgas spiesti kultūros pasireiškimams tiek tautos gyvybei išlaikyti, tiek ir pasauliui parodyti savo vertybes. Tik kultūriniais atsiekimais informuosime svetimuosius ir propaguosime savo tautą ir jos tikslus. Mūsų intelektualinio elito veržimasis į mokslą ir į kultūrinių vertybių puoselėjimą yra vienas svarbiausių teigiamybių praeitame dešimtmetyje.

Vertindami jaunimo reikšmę ateičiai, vienu iškiliausiu pasireiškimu praeito dešimtmečio bėgyje buvo Pirmojo Laisvojo

pasaulio lietuvių jaunimo kongreso sušaukimas ir jo pravedimas. Šis kongresas sužadino daugelio kraštų jaunimą lietuviškam darbui.

Pavienių kultūrininkų atsiekimai, dailininkų meno parodos, menininkų pasirodymai, operų ir dramos teatrų pastatymai, plokštelių ir knygų išleidimai įneša savo duoklę mūsų tautinės kultūros pažangai. Masiniai pasireiškimai, dainų šventės, tautinių šokių šventės, jaunimo stovyklos prisideda prie bendro lietuvybės išlaikymo pastangų ir turi didellės reikšmės išeivių gyvenime.

Galop, praeito dešimtmečio pabaigoje Mokslo ir kūrybos simpoziumas Čikagoje davė pradžią organizuotam lietuviškam intelektualinio mokslo elito apsijungimui bendram lietuviškam darbui ir yra laikytinas vienu svarbiausiu įvykiu.

---

pacija tada jau nejausta, nes ji priklausė labai senai praeičiai.

Būkime tikri, kad ir mūsų dabar į naują dešimtmetį įslinkęs išeiviškas plyšys — bendradarbiavimas kaip nors užsisklens. Juk istorijoje veikia dėsnis vadinamas coincidentia oppositorum, lietuviškai tariant, priešingumų išsilyginimas. Tikėkime, kad po kokių 10 metų, kada iš savo krašto išsinešę pagiežos jausmą okupantui pasitrauks iš gyvenimo ar visuomeninės veiklos ir čia brendusi inteligentija jos vietą užims, darnus visokeriopas santykiavimas su kraštu virs tikrove. Gal jau kito dešimtmečio gale, sakysime, 1980 m., tas dabar ginčijamas bendradarbiavimo klausimas priklausys istorijai ir nebus gyvenimiška aktualybe.

LITHUANIA 700 YEARS

TIK PATRIOTIZMAS TEGALI ATLEISTI

Dr. Albertas Gerutis (red.). Lithuania 700 years. Manyland Books, New York, 1969. 474 psl., kaina $12.

Labai ilgai planuota ir ruošta pagaliau pasirodė dr. A. Geručio redaguota *Lithuania 700 years*. Tai kolektyvinis veikalas, kurį be dr. A. Geručio rašė dar archeologas J. Puzinas, istorikas J. Jakštas ir politikas A. Budreckis. Pastarasis dar ir parūpino tų rašinių vertimą į anglų kalbą. Gal truputį politiškai pertemptą įžangą parašė Raphael Sealey, Kaliforrijos universiteto profesorius. Baigiamąjį straipsnį pateikė min. S. Lozoraitis.

Kaip matytis iš pavadinimo, ji gal buvo planuota 700-tajai sukakčiai nuo Mindaugo krikšto ar karūnacijos, nes kai kas norėtų šias datas laikyti Lietuvos valstybės pradžia. Šiuo atžvilgiu ji pavėlavo daugiau kaip 15 metų. Seniai buvo skelbiama, kad dr. A. Gerutis ruošia Nepriklausomos Lietuvos chronologiją. Daug kas tokio leidinio tikrai pasigestų. Paskum buvo šnekėta apie Nepriklausomos Lietuvos istoriją anglų kalba. Toks leidinys irgi labai reikalingas. Neišėjo nei vienas, nei antras, nei trečias, o pasirodė ketvirtas variantas su neoriginaliu pavadinimu, nes Vidūnas jau 1932 m. parašė *Sieben Hundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen*. Tiek dėl veikalo istorijos. Beje, kaip iš redaktoriaus įžangos matytis, jį finansavo Lietuvos Nepriklausomybės fondas ir Amerikos Lietuvių bendruomenė. Būtų įdomu sužinoti, kiek pinigų pridėjo Bendruomenė. Niekur spaudoje nepastebėjome šios apyskaitos.

PLANAS IR NE PLANAS

Dabar dėl veikalo plano. Jis padalintas į maždaug lygias tris dalis. Pirmasis trečdalis paskirtas proistorijai ir istorijai ligi Didžiojo Karo (144 psl.); antrasis — Nepriklausomai Lietuvai (167 psl., iš kurių 15 psl. sovietinės Lietuvos bruožams); trečiasis — rezistencinei ir emigracinei veiklai (136 psl.). Kaip matome, dėmesio centre modernioji Lietuva. Bet tada įžanga per ilga ir išleistas vienas svarbus skyrius — sovietinė Lietuva, kuriai anų 15 puslapių toli gražu nepakanka. Antra, taip koncentruojantis į aktualijas, atrodo, svarbiausias skyrius turėjo būti Nepriklausomos Lietuvos kultūriniai, ekonominiai ir socialiniai atsiekimai. Nieko panašaus čia nerandame. Visur apie tai išmėtyta po truputį, ir yra tik mažas 7 puslapių skyrelis apie švietimo ir kultūros gyvenimą Lietuvoje, kuris kažkodėl įspraustas tarp Sovietų ultimatumo ir sovietinės vyriausybės sudarymo. Ar tik tiek Lietuva šioje srityje ir padarė?

Kalbant dar apie planą, visiškai nesuprantama, kodėl istorinei daliai nepridėta bibliografijos, tuo tarpu kai kitoms dalims pridėta, nors ir ne moksliškai sudaryta. Gerai kad pridėta rodyklė, nors irgi keistokai sudaryta. Kodėl, pavyzdžiui, Bačkis, Stasys, o Boris Godunov? Iš kelių iliustracijų paskirti dvi šokiams — per daug: atrodo, emigracinė Lietuva nieko daugiau nedaro, tik šoka.

PATRIOTIZMAS TEGALI ATLEISTI.

Tokio veikalo recenzentas stovi prieš didelius sunkumus. Čia tiek problemų, kad jas visas peržvelgti užimtų baisiai daug vietos. Kai kurie recenzentai (dr. A. Kučas, Pr. Pauliukonis, Pr. Čepėnas ir kt.) jau iškėlė ne vieną netikslumą, klaidą, ar misinterpretaciją...

Norėtųsi tik atkreipti dėmesį į du dalykus ir tuojau pat, trumpai ir drūtai, pasakyti, kad jeigu šio veikalo negalima pavadinti pasisekusiu, tai didžiausia kaltė priklauso redaktoriui ir vertėjui. Atskirų skyrių autoriai atliko savo darbą neblogai.

Redaktoriaus kai kuriuos trūkumus jau iškėlėme, kalbėdami apie veikalo planą. Be abejo, redaktorius atsakingas už viską: turinį, stilių, kalbą, iliustracijas, rodyklę, viršelį ir t. t. Jeigu šis veikalas skiriamas daugiausia jaunesnės kartos lietuviams, kuri angliškai mieliau skaito negu lietuviškai, kaip sako redaktorius įžangoje, tai pusė bėdos. Vardan patriotizmo jie daug ką atleis. Tačiau ne priekabus, bet kritiškas užsienietis skaitytojas, ypač susidomėjęs R. Europos istorija, joje ras daug ko, ko jis, tur būt, visiškai negalės suprasti, ir, svarbiausia, jis pasiges inteligentiškai moksliško stiliaus, tiksliai apibrėžtų terminų, aiškių sąvokų, tikslaus geografinio ir istorinio vardyno. Ką jis pagalvos, pavyzdžiui, paskaitęs apie Mackevičių „the son of Samogitian nobles" (127 psl.)? Kiek jis, iš tikrųjų tėvų turėjo? Arba apie Tarybos delegaciją Berlyne, kuri „was received by the German Reich" (153 psl.). Manau, nei popiežius tokios garbės nesusilaukia. Arba vėl: „The ideas of the writings of Smetona had an influence on his ideology and on his regime" (223 psl.). Atrodo, Smetona mokėsi pats iš savo raštų. Kažkoks štukorius mėgdavo sakyti, kad jis teskaitąs tik tą, ką pats parašo. Arba dėl 1936 m. seimo: „Forty-nine representatives were elected, the majority Tautininkai or their sympathizers. As a result, the Seimas did not gain stature and lacked public support" (228 psl.). Kodėl ir ar tik dėlto? Jau už tą porą sakinių Nepriklausomybės fondas turėjo nutraukti savo finansinę paramą tam leidiniui.

MARGUMYNAI

Jau šie keli pavyzdžiai, kurių galima būtų prirankioti daug daugiau, rodo, kad negalima kalbėti apie inteligentiškai - mokslišką stilių. Toliau, — dėl terminų apibrėžtumo, sąvokų aiškumo ir vardyno tikslumo. Tam dalykui pailiustruoti čia pasirenkame tik keliolika pavyzdžių, kuriuos sunku būtų priskirti prie korektūros klaidų, kurių šiame leidinyje irgi daug per daug.

Ps. 2. Ką reiškia „the Polish *pans*" (originale pabraukta), ypač ne lenkui skaitytojui? Kodėl ne Polish lords, ar landlords?

Psl. 4. Teodoras Narbutas, o psl. 124 Th. Narbutt.

Psl. 15. the Daugava, psl. 43 the Dauguva, kitur the Dauguva River, turėtų būti the Daugava River.

Psl. 45. Tame pačiame puslapyje „Volynia Chronicle", „Volynian Chronicles" ir „Volynian Chronicle". Katras teisingas?

Psl. 59. Casimir of Piast. Piastai buvo lenkų karalių dinastija. Vardas paimtas ne iš vietovės.

Psl. 68. „Council of Nobles". Tur būt, turima galvoje Ponų taryba, kuri iš tikrųjų turėtų būti Council of Magnates, arba Council of Lords. Retas kuris šiandien anglų lordas galėtų susilyginti su tokiais didikais, kaip Radvilai, Goštautai, Katkevičiai, kurie tada sėdėjo Ponų taryboje.

Psl. 91. „Union of Bresta". Galėtų būti tik Brest Union arba Brzesc Union.

Psl. 95. Ne Kėdainiai Agreement of 1656, bet Kėdainiai Treaty of 1655, ne Oliva Agreement of 1660, bet Oliva Peace Treaty of 1660.

Psl. 97 ir passim. Visiškai nevykęs žodis Žečpospolita senajai Lenkijos-Lietuvos respublikai pavadinti. Sovietiniai istorikai kartais jį vartoja pežoratyvine prasme. Turėtų būti Polish-Lithuanian Commonwealth, arba Commonwealth.

Psl. 105 ir kt. Vargu galima senosios Respublikos seimą vadinti Parliament. Seimas — Diet, seimelis — dietine.

Psl. 111. 1807 m. jokios Kingdom of Warsaw nebuvo.

Psl. 112. Jochim Lelevel, turi būti Joachim Lelewel.

Psl. 118. Kas tie Filadelfists? Gal Philadelhists ar Philadelphians?

Psl. 119. Ignas Kraševskis, psl. Ignac Krashewski, turi būti Jozef Ignacy Kraszewski.

Nemanyčiau, kad Čartoriskio, Onacevičiaus, Danilavičiaus, Kalinausko, Sierakausko ir kitų panašių žmonių vardu galima būtų lietuvinti. Bent skliaustel liuose reikėtų duoti priimta vartosena

Psl. 134. Ne Sviatopolk-Mirski, bet Svia topolk-Mirskii

Psl. 140. Ne Trudovik, bet Trudoviki.

Psl. 142. Negalima tyčiotis iš garbingo Šv. Kazimiero draugijos ir ją vadin „St. Casmiz".

Psl. 143-4. Turi būti kažkoks nesusipra timas su „Ateitininkais", „Pirmeiviais ir „Viltininkais", kaip trimis pagrind nėmis srovėmis prieš D. Karą.

Didžiojo Karo ir pokario aprašyme vi siškai nereikalingas demonstravimas vo kiečių kalbos. Prie ko čia Grosslitauer i Kleinlitauer (psl. 206).

Psl. 163. Peoples' (sic!) Socialist Party psl. 188 Socialist Populists. Katra teisingas?

Psl. 219. „The Sleževičius governmen opened the door to civil rights". Ar jo seniau buvo uždarytos?

Psl. 233. The Baltic States Entente. Kodė ne the Baltic Entente?

Psl. 271 ir passim. „Peoples' enemies" peoples' diet", „peoples' government" Tikras nesusipratimas.

Nelietėme čia vietovardžių, bet rašyti Balstogė, Mintauja, Niesvyžius ir panašius geografinius vardus neduodant net skliausteliuose jų priimtos rašybos baisiai apsunkins svetimtaučiui skaitytojui šiuo veikalu naudotis, jeigu jis panorės tas vietas lokalizuoti žemėlapyje.

NESIKOMPROMITUOKIME PRIEŠ KITUS

Tai tik keletas pavyzdžių, kurie rodo, kaip nerūpestingai atliktas vertimo ir redagavimo darbas. Užtat baisiai nuostabu, kad naujos redakcijos *Lituanus*, kuriam ypač turėtų rūpėti kalbos, stiliaus ir aplamai mokslinės reprezentacijos reikalai, nerado šiam veikalui nei vieno priekaišto. Paskaitęs spaudoje, kad pirmoji šio veikalo laida išpirkta ir kad ruošiamasi išleisti antroji laida, ir apsidžiaugiau ir nusigandau. Apsidžiaugiau, nes simpatingas leidėjas ir sponsoriai neturės nuostolių, nusigandau, nes tas dar padidins žmonių skaičių, kurie pamatys, kaip mes nemokame leisti literatūros svetimomis kalbomis. Gal čia ir per daug pasakyta, tačiau, kas liečia Lietuvos istoriją arba politiką, ligi šiol neišleidome beveik nei vieno veikalo, kuris galėtų patenkinti griežtesnius kritikos reikalavimus. Deja, neišlaiko tokios kritikos reikalavimų ir *Lithuania 700 years*. Būtų gerai, kad kokie nors veiksniai sukviestų mokslinę konferenciją, ar simpoziumą, kur būtų panagrinėtas klausimas, kaip turime reprezentuotis svetimiems. O prieš leidžiant naują laidą reikėtų būtinai visą veikalą peržiūrėti, sulyginti ir sutikslinti terminus, suinternacionalinti vietovardžių ir asmenvardžių rašybą.

V. Trumpa

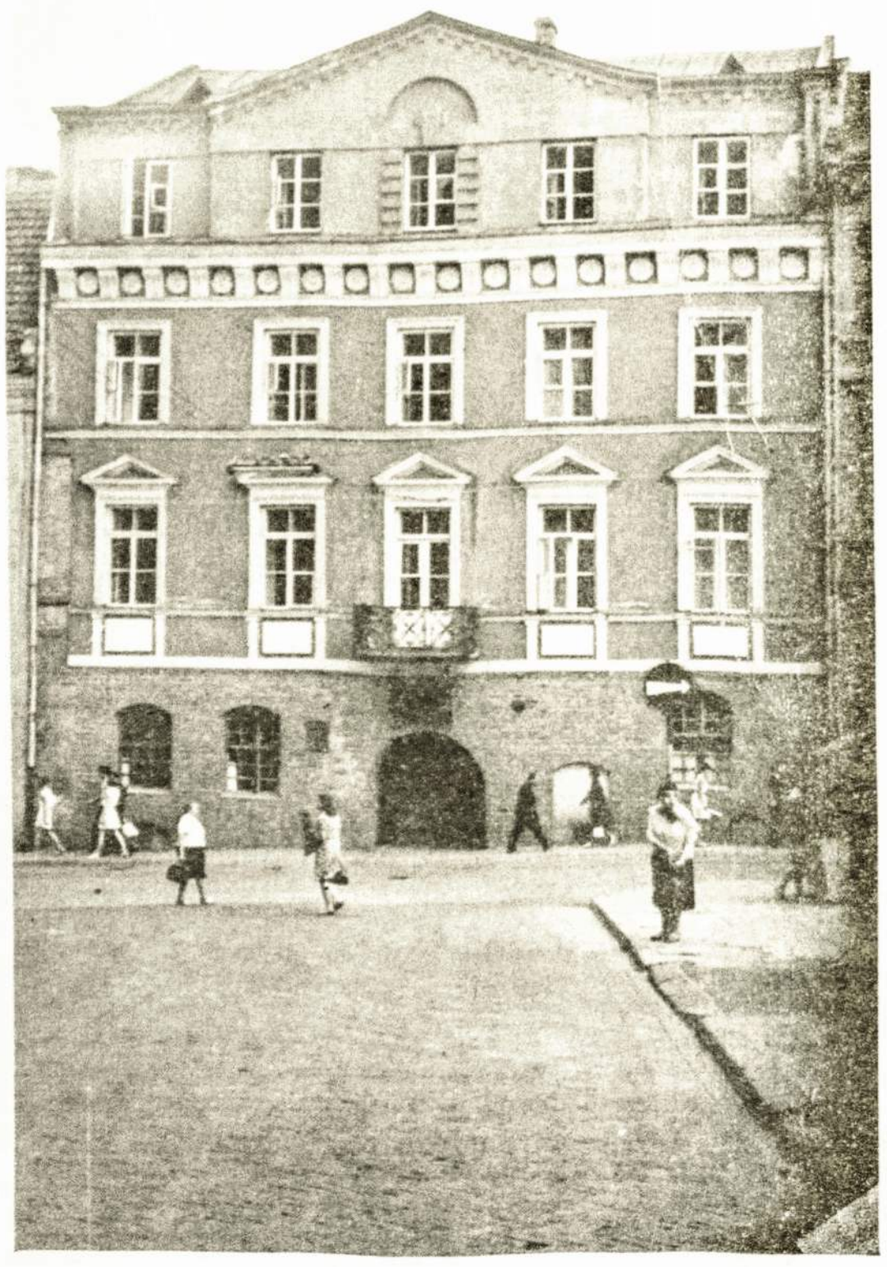

Taip praeitą vasarą atrodė šis namas Vilniaus Didžiojoje gatvėj. Galvojame, kad ten anų metų Vasario 16-tą buvo paskelbta Lietuvos Nepriklausomybė. Atsirado tačiau rimtų abejonių. Ir paaiškėjo, kad nebėra tikrų žinių, kuriame Vilniaus name anuomet posėdžiavo Lietuvos Taryba. Skaitytojus, kurie šiuo klausimu daugiau žinotų, kviečiame pasisakyti.

laiškai

ĮVAIRŪS SEKTORIAI SILPNOJE KULNYJE

(AKIRAČIAI aplamai)

...AKIRAČIAI įdomūs skaityti. Tikrai, daug įdomesni už VIENYBĖS Girnakalį... O toks redakcijos credo: „Visus mus jungia tikslų vienybė: išlikti sąmoninga tauta, atgauti teisę laisvam, savitam valstybingumui...“ juk yra mūsų visų: ir Vliko ir Alto. Ar ne? Tad eikime kad ir skirtingais takeliais į tą patį tikslą: laisva, nepriklausoma Lietuva. Kovos frontas yra susidėjęs iš įvairių rūšių grinklų ir įvairių sektorių, tad liberalai, kaip metodas, o ne ideologija, laikykite savo sektoriuje frontą nenuolaidžiai mūsų okupantui — smokite jam gudriai ir prieikite prie silpnosios jo kulnyje vietos... Visos priemonės geros Lietuvos laisvei pasiekti!

Jamaica, N. Y. S. Gudas

LAIKOSI LYG GIRTAS TVOROS

(1969..5, 6, 7 nr.,

Čia yra liaudies balsas)

Pagaliau AKIRAČIAI pateisino savo pasirodymą. Praėjusiais metais net per tris numerius (5, 6, 7) talpino JAV LB-nės Tarybos posėdžių aprašymą su visais atsikranksėjimais, nusičiaudėjimais, ranų plojimų atskaitymais ir visais kitais, dėl tvarkos ir dėl netvarkos, „aukštų kvalifikacijų“ pasiekusio suvažiavimo užrėkordavimais. AKIRAČIAI gali būti tikri, kad šitokio emigrantinio jomarko apašymui nei viena mūsų išeivijos spauda nebūtų užleidusi savo laikraščio puslapių tuščiai panaudoti. Kaip paprastai, panaši medžiaga būtų atsiradusi ne kur kitur, tik redakcijos krepšyje — wastebaskete.

Antra, iš praeitų metų, sužinome AKIRAČIŲ kryptį, kad ir vidaus saviveiklos reikaluose. AKIRAČIŲ Redakcinis Kolektyvas, kaip matėme, nelyginant, girtas tvoros, laikosi LB-nės visur ir visada. Net Los Angeles frontininkų seminaro nuostatai, saliamoniškai sutvarką mūsų organizacinį gyvenimą, čia dedami ištisai. Tik vietinių grupių LB-nėje reprezentavimas, t. y. demokratinių rinkimų keliu pasiektos daugumiausios mažumos atstovavimas yra visiems užgirtinas ir idealus. Kaip VLIKe tos dvi grupės tarpe kitų turi jaustis kaip lygios tarp lygių, LB-nėje jos dvi vienos ir pačios sau šeimininkės. Aiškiai suprantama kam šitoks bendruomeniškas atstovavimas yra pageidautinas.

Woodstock, Ill. Algirdas Vasonis

Man labai patiko Bendruomenės posėdžio dalyvių kalbų stenograma. Tai ševras, tik reikėtų paanalizuoti, kokia yra mūsų rinktinių visuomenės veikėjų kalbos kultūra, na, ir kultūra iš viso.

Los Angeles Bronys Raila

MAZOLIO NUOSPAUDOS

(1969/13 nr., V. Rastenio kolumna)

Kad gruodžio 17-toji nėra Žalgirio Mūšio laikų problema, tai žino ne tik V. Rastenis, bet, tur būt, ir istorikas V. Trumpa. Jos pasėkas jaučiame net naujai leidžiamo mėnraščio, *Akiračių* puslapiuose. Čia reiškiasi lygiai toks pat mūsų bendrai puoselėjamų tautinių pastangų nerespektavimas, kaip ir kada tai, gruodžio 17-tos perversmininkų savanaudiško galvojimo žingsniuose. Ar išdrįstų V. Rastenis nuoširdžiai ir atvirai prisipažinti kas juos verčia *Akiračiuose* su purvais maišyti mūsų vakarietiško tarpusavio bendradarbiavimo pavyzdžiu sudarytų VLIKo ir ALTos organizacijų? Ar tai ne poros, ar keleto žmonių nukentėjimas ir kerštas už jiems kada tai padarytas kieno nors mazolio nuospaudas? Ir kas jiems tas mūsų visų, lyg Vienuolio Laimės Žiburio siekimas — bendro darbo ir savitarpinio ryšio šiaip taip sulipinimas, kur nereiktų vienam lietuviui kovoti prieš kitą. *Akiračiai* perša mums pavyzdžiu LB-nės Tarybos dviejų dienų ginčus, kur dėl tvarkos išlaikymo besivaidyjant neturėta laiko prieiti prie darbų ir veiklos klausimų nagrinėjimo, kuriem ši organizacija buvo įkurta. Tai mūsų slaviškojo palikimo pasireiškimas, kurio mes taip troškome atsikratyti. Tai baltųjų rusų emigrantų veiklos kelias, kur buvo — „kas galva tai razumas“ — iki savo tikslų, bei pėdsakų, vienos generacijos laikotarpyje, susinaikinimo.

Drąsos nepritrūksta V. Rasteniui ir savo išvadų išbaigimui. Sako jis, — ir būk sąžiningas liberalas: nesikėsink tildyt, net jeigu tas ginčas Sveikam ir atrodo „kaip apie Žalgirio mūšį“, ir net jeigu nuoširdžiausiai manai, kad be reikalo dabar dėl to burnas žmonės aušina. Atseit, kurie drįsta ne taip galvoti kaip V. Rastenis, tai jau negerai. Save vadindamas sąžiningu liberalu pasigenda tų gerų laikų ir tų efektyvių priemonių, kurių dėka po gruodžio 17-tosios buvo uždaryta bet koks bereikalingas „burnų aušinimas“. Apie tai jis čia *Akiračiuose* mums ir nusiskundžia. Tai tikrai specifinio liberalo mintyjimas veik prieš pusšimtį metų padarytais sprendimais, kartu su tikslu įtaigoti net šių dienų priaugančią generaciją. Netikiu, kad ši misija jam būtų sėkminga. Vietoj to, ar tik ne greičiau V. Rastenis save įsirikiuos į tų praeitininkų eiles, apie kuriuos jis ir savo rašinyje su ne per didžiausia pagarba kalba.

Woodstock, Ill. Algirdas Vasonis

REIKĖTŲ ĮVAIRESNIŲ AUTORIŲ

(AKIRAČIAI aplamai)

Linkiu ir toliau AKIRAČIUS laikyti mūsų spaudos avangarde. Yra gabiai rašančių, tik gal straipsnių autorių skaičių reikėtų paįvairinti. Gi žurnalo išvaizda žavi net svetimtaučius.

Montreal, Que. Vyt. Zubas

PATAISYMAS

Per neapsižiūrėjimą *AKIRAČIŲ* 1970 m. sausio numeris buvo atspausdintas „11 (15)“. Turėjo būti Nr. 1 (15).

VACYS DAUNORAS KONCERTUOS AMERIKOJE

Viešėdamas JAV-se, pirmaujantis Vilniaus operos bosas Vacys Daunoras sutiko duoti koncertų lietuviams. Jau yra žinoma, kad koncertai įvyks:

Balandžio 4 d.
Los Angeles

Balandžio 12 d., 5:30 val. vak.
Carnegie Hall, New Yorke

Gegužės 3, 6:30 val. vak.
Orchestra Hall, Čikagoje

Koncertai numatomi ir kituose JAV bei Kanados miestuose.

Kviečiame visus nepraleisti šios puikios progos išgirsti vieną iš žymiausių lietuvių dainininkų.

Koncerto Čikagoje rengėjai

atgarsiai

NEMOKAMAS PAAIŠKINIMAS

(Girnakalis, VIENYBĖ, 1970.I.16)

Ir eina Chicagoje Akiračių žurnalas, nors ir du mėnesiu vėlindamasis. Bet ne vėlinimasis svarbu. Svarbiau, kad maždaug akiratininkai rengė Kaniavų iš Lietuvos koncertus, o VLIKas su ALTu ir kai kuriais laikraščiais lietuvius nuo tų koncertų „vadavo“. Atrodo, tarp akiratininkų ligi šiol buvo šiokių tokių vilčių su vaduotojais išsiaiškinti ir susiprasti. Gal dėl to kartą Akiračiai ne per gudriai ieškojo atsiriboti nuo Vienybės. Bet kovoje dėl Kaniavų koncertų — trūko akiratininkų kantrybė:

— Ne, broliai ir sesės, Politika, kuri leidžia atsukti nugarą lietuviui iš Lietuvos, kuri liepia nematyti ir negirdėti, nežinoti ir nekalbėti, nerašyti ir nevažiuoti, nepergyventi ir nepajusti meilės savo kraštui ir saviems žmonėms, nėra jokia tautinės vienybės politika... Ji yra tautinės savižudybės politika. Ir su ja mums nepakeliui... —

Sveikinu akiratininkus, išsigydžiusius nuo iliuzijų!

Toliau, šiam labai įdomiam žurnale, foto rodo geroje nuotaikoje besikalbantį Justą Paleckį iš Maskvos su buv. ALTo pirmininku Antanu Rudžiu. Akiratininkams neaišku, pagal kurią rezoliuciją juodu kalbasi. O man aišku, ir paaiškinsiu nemokamai: pokalbis vyksta pagal seną lotynišką rezoliuciją — Quod licet Iovi, non licet bovi. Atseit, į Kaniavų koncertus eiti jaučiams — griežtai draudžiama! ALTas akiratininkus ir telaiko jaučiais, o Rudį — ne. Aišku?

Akiračių atpasakoti neįmanoma, reikia juos perskaityti.

PONIA SU POLITRUKAIS

(1969/9 nr., Apie Tautinę Vienybę ir Savižudybę)

Bet man atrodo, kad per tą laiką užsienyje mūsų labai daug nuveikta visose srityse, taigi ir politinėj. Skaičiuoti kas kieno įvairiose srityse atlikta būtų ilga studija. Šį kartą žvilgterkim į tuos primetamus trūkumus, kuriuos itin skaičiuoja taip vadinama jaunesnioji karta „Akiračiuose“ Štai žvilgterėję tik į paskutinį numerį 1969 m. spalio mėn. 9/13 matoma jau pačiu įžanginiu kritikuojamą ALTą, VLIKą, Draugą, Dirvą, Naujienas ir t. t. vis dėl tų poros čia besilankiusių solistų, lydimų Lietuvos pavergėjo politrūkų.

Ir aplamai, dažnas jų numeris yra tartum specialiai įsteigtas talkinti „Gimtajam Kraštui“ pavergėjo įsteigtam laikraščiui kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais palaikymo tikslu. Po visos eilės priekaištų minėtoms mūsų institucijoms ir laikraščiams tarp kitko „Akiračių“ redakcija rašo: „Svečiui grįžtant namo, padovanok jam lietuvišką knygą. Ir bent dalį lietuviškos širdies“.

Tai štai kokie kultūriniai ryšiai mums yra siūlomi ir kokius kultūrinius „lobius“ mes tegalime ten įvežti. Pulti konservatyviuosius, kurie vis dar primygtinai reikalauja nepriklausomos Lietuvos atstatymo, yra nedaugelio iš mūsų darbas, kurie bendrauja ir bendradarbiauja su menininkais ir juos lydinčiais politrukais, kurie nors gal ir nekviesti, bet visur priėmimuose atsiranda.

Iš A. Hermano pasisakymų gaunasi ta pati išvada, kaip ir senatoriaus McCarthy, kuris, kaip ir keletas mūsiškių, visus kaltino nesugebėjimu ar nenorėjimu tartis, bendradarbiauti, bet grįžęs iš Maskvos ėmė tvirtinti, kad su tokiais neįmanomas joks susitarimas.

E. Čekienė 1970.II.4 *Dirvoje* vedamajame skirtame *Akiračiams.*

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prekyba, 2624 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. KARVELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė: ..... Zip: .....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $5.00

Auka: $ .....

Pridedu čekį: $ .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Alp 1752

TAUTŲ APSISPRENDIMO TEISĖS PRIMINIMAS

(atkelta iš 1 psl.)

kalboms paruošti. Paprastai, kokią medžiagą pateikia lietuviai, tokią ir pristato.

Šių metų minėjimuose pasakytose kalbose buvo trys reikšmingi dalykai: Lietuvos kunigų laiško Kosyginui angliškas vertimas (įdėtas tris kartus, vysk. Brizgio ir JAV LB pirm. B. Nainio rūpesčiu); Valiuko Rezoliucijų komiteto pravestos kongresinės rezoliucijos (1965 m.) tekstas; ir JAV LB informacinės tarnybos (vadovaujamos taip pat L. Valiuko) paruoštas straipsnis „Seven Centuries Quest for Freedom" (atspausdintas net keletą kartų). Ypač JAV LB, per savo neseniai suorganizuotą informacinę tarnybą, parodė, kad galima šiuos minėjimus prasmingiau išnaudoti dokumentuojant Lietuvos bylą. Tuo tarpu didelės sumas išleidžianti ALT niekad rimtai nesiyžo ir nepajėgė šių galimybių išnaudoti.

VASARIO 16 AMERIKOS SPAUDOJE

Iš turimų iškarpų matosi, jog, palyginus su praėjusiais metais, daugiau Amerikos laikraščių įsidėjo vedamųjų, straipsnių ir laiškų mūsų šventės proga. Paminėtini tokie daugiatiražiniai laikraščiai kaip *Chicago Tribune* (Walter Trohan kolumna), *The Philadelphia Inquirer* (vedamasis), *The San Francisco Examiner* (pranešimas apie Vas. 16 minėjimą) ir *The Christian Science Monitor* (Broniaus Nainio laiškas įdėtas kaip vedamasis). Be šių didžiųjų miestų spaudos, dar maždaug 20 vidutinių ir mažesnių miestų laikraščių prisiminė mūsų šventę.

Turimos laikraščių iškarpos akivaizdžiai rodo, kad tai buvo sistematingo darbo reikalo išdavos. Be darbo ir pastangų amerikietiška spauda mūsų reikalo nekels. Ten, kur siekiama, — atsiekiama. Net San Francisco spauda, kuri tikrai mažai lietuvių aptarnauja, atkreipė dėmesį į šventę (kas nors turėjo juk tuo pasirūpinti), kai tuo tarpu miestuose su didesnėm lietuvių koncentracijom negauta atatinkamo dėmesio (Čikagoje, Detroite, Klevelande, New Yorke). Nors šių miestų spauda nepasižymi ypatingu palankumu lietuviams, tikriausiai dalis kaltės krinta ir mums patiems: nemokame profesionališkai paruošti medžiagos ir nepajėgiame surasti tiesioginių ryšių su didžiausiais dienraščiais. (O kaip tai svarbu, iliustruoja ir *N. Y. Times* kadaise dėti vedamieji — dėl to, kad lietuvių kilmės žmogus ten dirbo.)

Kitas pasirodžiusių straipsnių dėmesio vertas požiūris yra neseniai JAV LB CV įsteigtos informacinės tarnybos vaidmuo tų straipsnių medžiagos paruošime ir atspausdinime. Atrodo, kad didesnė dalis pasirodžiusių straipsnių buvo arba tos tarnybos paruošti, arba spausdinimas parūpintas. Parūpinta medžiaga buvo naudojama kaip tik todėl, kad jos pobūdis priartėjo prie profesionaliai paruoštos medžiagos lygio. Nei viena mūsų institucija iki šiol šiuo darbu rimtai neužsiėmė ir neorganizavo sistemingos akcijos. Reikia tikėtis, kad tai tik graži pradžia, kurią padarė Valiuko vadovaujama grupė (be jo dirba taip pat kun. A. J. Canton, Teresė Gečys, St. A. Gečys, P. Jasiukonis, kun. J. C. Jutt, R. Kezys, kun. K. Pugevičius ir Vyt. Volertas.) Ir visa ši spaudos akcija, intensyvus kongreso narių kontaktavimas ir atatinkamos medžiagos paruošimas kainavo tik apie $1,300.

LB informacinės tarnybos patirtis dar kartą parodė, kad labai mums reikalingas profesiniais pagrindais veikiantis informacijos biuras. Ar ne paradoksiška, kad tokia ALT, kasmet surinkdama virš $30,000, net tokios dar paprastos informacinės veiklos, kaip kad šiais metais LB, nėra dar suorganizavusi? Mūsų reprezentacijos darbe esant aiškiom skylėms, nėra nuostabu, jog LB ėmėsi bandyti jas užkišti, nei nuostabu, kad pareiškė teisę ir į Vasario 16 aukas?

MINĖJIMAI LIETUVIŲ KOLONIJOSE

Arčiau pasekę lietuvių spaudoje pranešimus apie minėjimus, nustebsime kiek jų daug yra, kiek jie įvairūs savo turiniu ir apimtimi. Kur tik būrelis lietuvių, ten ir vienoks ar kitoks minėjimas. Apie tai daugumas žino iš spaudos aprašymų ir nėra reikalo daug iliustruoti. Tačiau norisi atkreipti dėmesį gal į kiek mažiau pastebėtus dalykus.

Nors didieji minėjimai išeivijos spaudoje yra dramatiškai pristatomi, jie yra nebūtinai svarbiausi ar reikšmingiausi. Mažesnėse kolonijose Vasario 16 dažnai yra centrinė data, atžyminti visų metų veiklos kulminaciją, kartais būnanti vienintele lietuvių kolonijos organizuoto gyvenimo išraiška. Atsimintini taip pat ir tie specialūs lituanistinių mokyklų minėjimai, kurių tautinio auklėjimo reikšmės neįmanoma pervertinti. Tiek žmonių skaičiumi, tiek socialine ir tautinio auklėjimo role pusšimtis mažesniųjų minėjimų yra svarbesni, negu keli masiniai-politiniai susirinkimai Čikagoje, N. Y., Detroite ar Klevelande, kurie retai būna paminėti amerikiečių spaudoje. Didžiųjų minėjimų pagrindinė funkcija — sutelkti lėšas, kurios daugumoje atsiduria ALT iždė.

Iškilus kontroversijai, kas turi teisę į surinktas Vasario 16 aukas, kilo klausimas: o kas minėjimus ruošia ir aukas renka? Paanalizavę apie pusšimtį pranešimų spaudoje apie minėjimus, gauname šiokį tokį empirinį atsakymą į klausimą (šiuo atveju panaudoti pranešimai vasario mėn. *Drauge*, kuris yra neutraliausias minėtame konflikte). Rasti 7 lituanistinių mokyklų ruoštų minėjimų aprašymai. ALT suruošė 14 minėjimų, įskaitant didžiuosius, AV LB padaliniai suruošė 15 minėjimų, atskiros organizacijos ir jungtiniai organizacijų komitetai — 12 minėjimų. Žinoma, šie daviniai nėra pilni, bet vistik leidžia daryti išvadą, kad jokia organizacija neturi minėjimų ruošimo monopolio, darbu yra apylygiai dalinamasi tarp ALT, LB ir atskirų organizacijų bei jungtinių komitetų. Surinkto pinigo atveju, ALT turi didelę persvarą, nes ruošia minėjimus pačiose didžiausiose kolonijose. Išvadoje, jei vadovautis taisykle — kas ruošia minėjimus, to ir pinigai — aišku, kad jokia organizacija negali pateisinti aukų monopolio.

Bet aukas skirstant būtų galima naudoti ir kitą taisyklę: aukotojas nustato, kam jo auka skiriama. Ir šiais metais, tačiau, šios taisyklės taikymo buvo atsisakyta ir aukotojas neturėjo pasirinkimo. Tad sunku pasakyti, kam pinigas būtų skirtas, esant laisvam pasirinkimui, nežiūrint, kas minėjimą berengtų. Turimi duomenys, vienok, duoda šiokią tokią sugestiją. Beverly Shores, Ind. minėjime iš $415 aukų $225 paskirti ALT, $115 Rezoliucijų komitetui, $35 LB, $25 Lietuvių Fondui, $10 BALF ir $5 VLIK. Cicero, ill. iš $1,100 aukų virš $400 skirta lituanistinei mokyklai, $200 ALT, $200 VLIK, $150 LB ir $100 Rezoliucijų komitetui. Elizabeth, N. J.: $284 LB, $189 ALT ir $46 VLIK. Kaip matosi iš šių davinių, aukotojai toli gražu nėra vienos nuomonės kam skirti aukas, skirtingos kolonijos skirtingai įvairių veiksnių darbą įvertina. Šiame klausime liaudies balsas yra „labai garsus ir aiškus".

MINĖJIMŲ KONTROVERSINIAI ETIUDAI

Trijuose pagrindiniuose minėjimuose — Čikagoje, Detroite ir Klevelande — atsispindėjo ALT-LB konfliktas ir santykių su kraštu problema.

Čikagoje jaunas ALT skyriaus pirmininkas Staniūnas pateko į ypač nemalonią padėtį. Pirmiausia reikėjo išvalyti du jaunus žmones iš programos, nes jie buvo prisidėję prie Kaniavos koncerto. Taip panelei Ruibytei nebuvo leista skaityti Nepriklausomybės akto (nes po ano koncerto įteikė Kaniavai gėlių) ir pianistui M. Motekaičiui dalyvauti trio ir akompanuoti (nes akompanavo Kaniavai). Po išvalymo, aktą skaitė žilaplaukis savanoris, o solistams akompanavo kitatautis... Tokios raganų medžioklės negalėjo pakęsti kitas jaunas programos dalyvis, Romas Sakadolskis, kuris savo kalboje minėjime išdrožė ALT ir kitiems veiksniams pamokslą. Tarp kitko jis pareiškė:

Stabtelėkime prie vieno mūsų tarpe tikrai opaus klausimo, klausimo, kuris jau keleri metai mus slegia ir drasko. Žvilgterėkime į bendradarbiavimo su Lietuva problema. O tai tikrai problema dėl kurios ir nevienas iš čia esančiųjų yra vienaip ar kitaip nukentėjęs...

Net ir šis Vasario 16-tos dienos minėjimas neišvengė neapykantų... neapsiėjo be pigių politinių manevrų. Kai išorėje skatinama vienybė, tai užkulisiuose jie atkakliai skaldoma...

Spręsdami šią problemą turime žinoti, kad mūsų padaryti nutarimai taikomi visiems lietuviams. Kažkodėl, kai kurie vadovaujasi dvigubais standartais. Pirmas skiriamas kitiems, o antras savo veiksmams. Taipgi turime atsižvelgti ne tik į save, bet ir į tautiečius, gyvenančius tėvynėje. Atminkime, jog mūsų nesantaika yra naudinga tiktai okupantui, o žalinga tiek mums, išeiviams, tiek mūsų broliams gyvenantiems už geležinės uždangos. Svarstydami ir spręsdami turime atsižvelgti ir į jaunimą. Jiems atsargiai skirkime *okupantą nuo lietuvių tautos, idant nesusidarytų įspūdis, jog abu yra smerkiami. Atsiminkime, jog ateinančiose kartose ne tik vaikai bus nematę Lietuvos, bet ir jų tėvai nebus jos pažinę. Būkime budrūs, kad pakelyj neprapultų meilė lietuvių tautai. Kaip matome, bendradarbiavimo su Lietuva problemos sprendimo implikacijos yra didelės, tokios didelės, kad esame priversti šį klausimą persvarstyti. Šio kalbėtojo nuomone, bendradarbiavimas vaidins svarbią, gal net lemiamą rolę tiek išeivijos, tiek pavergtos Lietuvos lietuvių likimo istorijoje.*

To neužteko. Čikagos minėjimas buvo pavyzdys kaip neruošti minėjimus, ypač kiek tai liečia tvarką ir kalbas. Klausytojams nusibodo ilgas kalbas klausyti ir, galbūt, nenuostabu, kad pagrindinis kalbėtojas dr. B. Nemickas buvo praktiškai nušvilptas nuo scenos.

Už visas Čikagos bėdas daugiausia kredito gavo ALT skyriaus pirm. Staniūnas, lyg jis už viską būtų atsakingas. Ypač *Naujienos* savo vedamajame (1970. II.25) šį jaunuolį puolė:

...Jeigu į senas institucijas pasodinsime naujus žmones, tai tada viskas riedės visai kitokia sparta. Jiems ir į galvą neateina, kad reikalingos naujos mintys, o ne nauji žmonės. Jeigu pastatysi priešakin naujus žmones, kurie neatsineš naujų, geresnių, įtikinančių ir praktiškai įgyvendinti galimų idėjų, tai jokių pakeitimų nepadarysi. Tas naujas mintis reikia viešai išdėstyti, pasiūlyti ir įrodyti, kad jos bus geresnės.

Visi žinome, kad Chicagos Lietuvių Tarybai vadovauja naujas žmogus. Daugelis džiaugėsi, kad tas naujas žmogus pagerins iki šio meto vartotus metodus ir atneš naujų idėjų, kurios bus daugumai suprantamos, priimtinos ir vykdomos. Bet tas naujas žmogus, nepasitaręs su kitais Chicagos Lietuvių Tarybos nariais (jeigu būtų ėjęs žinomu visuomeninio gyvenimo keliu, tai šios klaidos būtų nepadaręs), pakvietė visai dar nesubrendusį vaikėzą kalbėti iškilmingame minėjime. Pakviestasis gali atrodyti suaugęs, bet jis vis dar tebegalvoja vaikiškai. Vaikiškų niekų jis ir prikalbėjo. Laimė, kad minėjime buvę politikai lietuviškai nesupranta, o tai jie būtų pečiais patraukę ir išėję, kad į tarybos šaukiamus minėjimus niekad daugiau nebegrįžtų.

Visus tuos dalykus jusdama savo pašonėje, JAV LB Centro valdyba savo Vasario 16". Lyg atspėdama ir įspėdama, LB savo atsišaukime rašė ir prašė:

Nelinksma dėl to, kad Lietuva tebėra pavergta ir laisvės ryto vis dar nematyti. Nelinksma dėl to, kad mūsų laisvės kovotojų eilėse jaučiasi vis didėjąs pavargimas ir pačios eilės vis retėja. Nelinksma dar ir dėl to, kad visuomenėje vis didėja plyšys ne tik tarp kartų, bet ir tarp bendraamžių, ir kova už Lietuvos laisvę virsta grumtynėmis tarp savęs.

„Toli už girių, už kalnų... yra šalis, graži, graži, kurią sapnuojam mes maži." Nuotraukoje Marquette Parko parapijos lituanistinės mokyklos suruoštame Vasario 16 minėjime deklamuoja Gintarė Remeikytė, Ričardas Blinstrubas ir Rūta Česnauskaitė.

Su šia Nepriklausomybės šventė pamirškim kitų nuodėmes. Į kiekvieną žvelkim kaip į draugą ir nedarykime sau priešo iš tikro savo brolio. Supraskime save, įvertinkime kitą ir stokime bendron kovon prieš bendrą savo priešą. Nekaltinkim, neteiskim ir nebauskim. Kuris yra teisus, tesprendžia ateities istorijos tėkmė. Visi mes turim bendrą tikslą, visi kartu jo siekiam, o keliai į jį telieka kiekvienam laisvi. Laisvės tautai siekdami, palikim laisvę ir jos siekiančiam. Ne prievarta, bet tik laisva valia mes siekim vieningumo. Ir tai įprasminkim šios didžios šventės metu.

ALT surengtame minėjime Detroite pagrindinio kalbėtojo Kęstučio K. Miklo, BATUN vykd. pirm., pastabos sukėlė konservatyviuose ir altiniuose sluoksniuose nemaža pasipiktinimo. Kiek matosi iš kalbos citatų ir minėjimo reportažų, Miklo mintys buvo anti-veiksminės, „anti-establišmentinės", kritiškos oficialiajai linijai dėl santykių su kraštu (žr. Vl. Selenio reportažą *Drauge*, 1970.II.26.).

Klevelando minėjime pagrindinę kalbą pasakė Lietuvių Fondo pirmininkas dr. A. Razma, kritiškai pažvelgęs į išeivijos organizacinę struktūrą. Kodėl tai turėjo papiktinti kai kuriuos veikėjus, sunku įsivaizduoti. Galbūt tai tik parodo išeivijos perdėtą jautrumą bet kokiam kritiškam žvilgsniui (plačiau apie minėjimą žr. J. Daugėlos reportažą „Šventiškos ir nešventiškos nuotaikos tautos šventėje", *Naujienose*, 1970.II.26.)

Taigi, būta ir šventiškų ir nešventiškų dalykų.

Tomas Remeikis